

1/2022

ročník 7

FORENZNÍ VĚDY

PRÁVO

KRIMINALISTIKA

VĚDECKÉ STATĚ SCIENTIFIC ARTICLES

- **Jiří STRAUS:**
Existuje individuální identifikace?
Does Exist an Individual Identification?
- **Veronika ŠKEŘÍKOVÁ, Ladislav KOTRBA, Milan STANISLAV,
Oldřich VYHNÁLEK, Robert MATYÁŠ:**
Studium degradace hexamethylentriperoxidiaminu
v závislosti na způsobu jeho výroby
Study of Degradation of Hexamethylene Triperoxide Diamine
Depending on the Method of Its Production
- **Jiří NOVOTNÝ:**
Zneužití postavení v bankovním (obchodním) styku
Abuse of Banking (business) Position

VYSOKÁ ŠKOLA FINANČNÍ A SPRÁVNÍ
UNIVERSITY OF FINANCE AND ADMINISTRATION

VYDAVATEL / PUBLISHER:

Vysoká škola finanční a správní, a.s. (University of Finance and Administration)

REDAKCE / EDITORIAL STAFF:

VŠFS, Estonská 500, 101 00 Praha 10

<http://www.vsfs.cz/pravo>

fvpk@vsfs.cz

Šéfredaktor / Editor in chief: Jiří Straus**Výkonný redaktor / Executive editor:** Zdeněk Sadílek (fvpk@vsfs.cz)**Tajemnice / Secretary:** Kateřina Franců (fvpk@vsfs.cz, +420210088813)**VÝKONNÁ RADA REDAKCE / EXECUTIVE BOARD:****Eduard Bruna, Viktor Porada, Zdeněk Sadílek, Emil Šenkýř****REDAKČNÍ VĚDECKÁ RADA / EDITORIAL SCIENTIFIC BOARD:**

Předsedkyně / Chairperson:

Bohuslava Šenkýřová – Vysoká škola finanční a správní

Členové / Members:

Eduard Bruna – Vysoká škola finanční a správní**Markéta Brunová** – Vysoká škola finanční a správní**Jan Chmelík** – Vysoká škola finanční a správní**Jaroslav Ivor** – Paneurópska vysoká škola, Bratislava**Martin Janků** – Vysoká škola finanční a správní**Jiří Jelínek** – Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Praha**Karel Klíma** – Metropolitní univerzita, Praha**Leoš Klímt** – EQUITA Consulting**Leszek Korziewski** – European Association of Security**Bronislav Kováčik** – Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica**Karel Lacina** – Vysoká škola finanční a správní**Karel Marek** – Vysoká škola finanční a správní**Pavel Mates** – Vysoká škola finanční a správní**Viktor Porada** – Vysoká škola finanční a správní**Roman Rak** – Vysoká škola finanční a správní**Sergej Romža** – Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košicích**Zdeněk Sadílek** – Vysoká škola finanční a správní**Miloš Sokol** – Ústřední vojenská nemocnice Praha – Střešovice**Lyubomyr Ivanovych Sopilnyk** – Lviv University of Business and Law**Jiří Straus** – Vysoká škola finanční a správní**Aleš Vémola** – Ústav soudního inženýrství VUT, Brno**Margerita Vysokajová** – Vysoká škola finanční a správní**Vladimír Zoubek** – Vysoká škola finanční a správní

Přebírání materiálů je povoleno s prokazatelným souhlasem autora a vydavatele.

Taking over materials is permitted only with demonstrable author's and publisher's agreement.

Za jazykovou správnost příspěvku zodpovídá autor. Příspěvky nejsou redigovány.

The author is responsible for the linguistic accuracy of the paper. Articles are not edited.

Časopis je zařazen do databází ASPI a CEEOL – Central and Eastern European Online Library. Journal is included in ASPI and CEEOL databases.

Předtisková příprava / Prepress:

Radix, spol. s r. o.

Tisk / Print:

Tisk Pětka, s.r.o.

Evidenční číslo / Evidence number:

MK ČR E 22509

ISSN:

2533-4387

ISSN elektronické verze:

2533-4395

DOI:<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk>**Periodicita / Periodicity:**

2x ročně

Ročník / Volume:

7

Číslo / Number:

1

Datum vydání / Issued on:

15. 6. 2022

EDITORIAL

JIŘÍ STRAUS

| 04 |

VĚDECKÉ STATĚ / SCIENTIFIC ARTICLES

JIŘÍ STRAUS:

| 06 |

Existuje individuální identifikace?

Does Exist an Individual Identification?

**VERONIKA ŠKEŘÍKOVÁ, LADISLAV KOTRBA, MILAN STANISLAV,
OLDŘICH VYHNÁLEK, ROBERT MATYÁŠ:**

| 14 |

Studium degradace hexamethylentriperoxidiaminu v závislosti
na způsobu jeho výrobyStudy of Degradation of Hexamethylene Triperoxide Diamine Depending
on the Method of Its Production**MARTINA SLÁMOVÁ:**

| 29 |

Vývoj a současná ochrana obětí v mezinárodní perspektivě

Development and Current Protection of Victims in an International Perspective

PAVEL SVOBODA:

| 45 |

Důvěra jako základ fungování Evropské unie

Trust as the Basis for the Functioning of the European Union

JIŘÍ NOVOTNÝ:

| 62 |

Zneužití postavení v bankovním (obchodním) styku

Abuse of Banking (business) Position

DAGMAR KRAUSOVÁ:

| 76 |

Přístup dospělých osob pravomocně odsouzených k trestu odnětí svobody
k ICT vzdělávání v českých věznicích a jeho využití po propuštění na svobodu
s dopadem na veřejné financeAccess of Adults Legally Sentenced to Imprisonment to ICT Education
in Czech Prisons and its Use after Release with an Impact on Public Finances**PETR MIROVSKÝ:**

| 91 |

Evakuační plán a aspekty zajištění evakuace v soukromé sféře

Evacuation Plan and Aspects of Ensuring Evacuation in the Private Sphere

VIKTOR PORADA:

| 101 |

Pocta akad. prof. E. R. Rossinské, DrSc., za její významný podíl

na rozvoji kriminalistiky, forenzních věd a konstituování expertologie

HONOR to prof. E. R. Rossinska, DrSc., for her Significant Contribution

to the Development of Criminology, Forensic Sciences and the Constitution of Expertology

Editorial

JIŘÍ STRAUS

Vážení čtenáři,

v prvním čísle roku 2022 časopisu Forezní vědy, právo, kriminalistika si můžete přečíst celkem osm příspěvků.

V prvním příspěvku autora Jiřího Strause je diskutována otázka podstaty individuální identifikace v kriminalistice a snaží se o nový pohled na tento pojem. V článku je pojednáno o pravděpodobnostních závěrech znaleckých zkoumání. Při hodnocení závěrů znaleckého kriminalisticko-technického zkoumání se často řeší otázka kriminalistické identifikace a zejména stupeň pravděpodobnostních závěrů.

Druhý příspěvek napsal tým autorů Veronika Škeříková, Ladislav Kotrba, Milan Stanislav, Oldřich Vyhnálek a Robert Matyáš. Článek se zabývá degradací peroxidové výbušninu hexamethylentriperoxidiaminu, vzorky byly připraveny za použití různých katalyzátorů. Byly zjištěny významné rozdíly v množství degradačních produktů mezi promytými a nepromytými vzorky HMTD a mezi vzorky připravenými s různými katalyzátory.

Ve třetím příspěvku autorka Martina Slámová pojednává o vývoji a současné ochraně obětí v mezinárodní perspektivě. Autorka představuje významné transnacionální dokumenty, které stanovily minimální standardy pro podporu a ochranu obětí trestných činů, a které výrazně ovlivnily aktuální postavení a ochranu obětí trestných činů v české právní úpravě.

Čtvrtý příspěvek napsal Pavel Svoboda a zamýšlí se nad pojmem důvěry jako základem fungování Evropské unie. Článek se soustředí na skutečnost, že důvěra mezi členskými státy EU, zejména v dodržování hodnot EU dle článku 2 Smlouvy o Evropské unii, je základem pro její úspěšné fungování. Tuto důvěru občas podrývají nejen některé členské státy, ale někdy i samotné orgány Unie. Zvláště patrné je to dnes u hodnoty právního státu.

Pátý článek napsal Jiří Novotný a pojednává o zneužití postavení v bankovním styku. Příspěvek je zaměřen na zneužití postavení v obchodním styku, k jehož naplnění může docházet při realizaci bankovních obchodů.

Šestý příspěvek napsala Dagmara Krausová na téma vzdělávání dospělých osob pravomocně odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v oblasti ICT a jeho finanční dopady na veřejné finance, zejména na politiku zaměstnanosti a možnosti úspor v této oblasti. Opírá se o data získaná z kvantitativního průzkumu, který probíhal ve druhém pololetí roku 2019 ve dvanácti českých věznicích určených k výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody osob plnoletých, pravomocně odsouzených a v prvním pololetí roku 2021 v deseti českých věznicích určených k výkonu trestu odnětí svobody osob plnoletých, pravomocně odsouzených.

V sedmém příspěvku Petra Mirovského je pojednáno o evakuačním plánu a aspektech zajištění evakuace v soukromé sféře. Zajištění lidského života a zdraví je ve společnosti nejvyšší prioritou. Zajišťovat tato aktiva je potřebné i během nestandardních situací, které si vyžadují specifické nástroje a podoby řešení. Tomuto tématu se věnuje vědní celek ochrany obyvatelstva. Co když ovšem toto nebezpečí vzniká v soukromém podniku, kde opatření ochrany obyvatelstva nejsou vždy použitelná?

Osmý příspěvek autora Viktora Porady je pocta akad. prof. E. R. Rossinské, DrSc., za její významný podíl na rozvoji kriminalistiky, forenzních věd a konstituování expertologie. Autor analyzoval výběr z díla E. R. Rossinské za období 1971–2019, v současné době jedné z nejvýznamnějších osobností ruské kriminalistické a soudně-expertizní činnosti, a vymezil přínos pro rozvoj kriminalistiky a forenzních věd u nás.

Za celý tým redakce časopisu Forenzní vědy, právo, kriminalistika děkuji všem autorům, kteří nám zaslali příspěvky. Ambicí redakčního týmu je vydávat odborný časopis ve vysoce odborné kvalitě. Věřím, že budou čtenáři spokojeni.

Jiří Straus
Předseda výkonné rady

Existuje individuální identifikace?

Does Exist an Individual Identification?

JIŘÍ STRAUS¹

Abstrakt

V článku se autor zamýšlí nad pojmem individuální identifikace a snaží se o nový pohled na tento pojem. V článku je pojednáno o pravděpodobnostních závěrech znaleckých zkoumání. Při hodnocení závěrů znaleckého kriminalisticko-technického zkoumání se často řeší otázka kriminalistické identifikace a zejména stupeň pravděpodobnostních závěrů. V procesu dokazování se také často řeší otázka pravděpodobnosti objektu nebo vyjádření pravděpodobnosti uvažovaných verzí. Pravděpodobnostní vyjádření identifikace objektu je často nevyhnutelným stupněm poznání v kriminalistickém zkoumání.

Klíčová slova

kriminalistika, identifikace, identifikační zkoumání, stochastický přístup

Abstract

In the article, the author considers the concept of individual identification and seeks a new perspective on this concept. The article deals with the probabilistic conclusions of expert research. When evaluating the conclusions of expert forensic technical research, the issue of forensic identification and especially the degree of probabilistic conclusions is often addressed. In the process of proving, the question of the probability of the object or the expression of the probability of the considered versions is also often addressed. Probabilistic expression of object identification is often an inevitable level of knowledge in forensic research.

Key words

forensic science, identification, identification research, stochastic approach

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2022/1-01>

Úvod

Teorie kriminalistické identifikace je uspořádaným systémem o stávajících poznatcích o obecných principech ztotožňování různých objektů podle jejich odrazů, a to za účelem získání trestně procesních a jiných důkazů. Z tohoto důvodu má obecný význam jak pro kriminalistickou vědu, kriminalisticko-praktickou činnost, tak i pro teorii trestně procesního dokazování. Poznatky o kriminalistické identifikaci tvoří speciální kriminalistickou teorii a kriminalistická identifikace je specifická metoda kriminalistické praktické činnosti. Cílem

---

¹ prof. PhDr. Jiří Straus, DrSc., Katedra kriminalistiky a forenzních disciplín, Vysoká škola finanční a správní, a.s.

kriminalistické identifikace je určení vztahu objektu ke stopě nebo jinému zobrazení. Zjistit totožnost v kriminalistice znamená stanovit, že na určitém odrazejícím objektu se zobrazil určitý odražený objekt.²

V několika výjimečných oborech, jako je např. daktyloskopické zkoumání nebo genetické zkoumání, je stanovení individuální identifikace dáno množstvím charakteristických identifikačních znaků (markantů). Opačná situace je v dalších oborech kriminalistického zkoumání, např. při zkoumání ručního písma a identifikace pisatele. V těchto zkoumáních je identita dána subjektivním hodnocením znalce a zpravidla je stanovena stupněm pravděpodobnosti. Pro stanovení stupně pravděpodobnosti se užívá verbální vyjádření. Nejde o formu matematické pravděpodobnosti, ani vyjádření procenty, ale o stupeň dokazatelnosti nálezu vzhledem ke zpracovatelnosti sporného materiálu a kvalitě materiálů srovnávacích.

Kriminalistická identifikace je proces, během kterého se zjišťuje, kterým konkrétním objektem byla vytvořena konkrétní kriminalistická stopa. Jedná se o proces ztotožňování objektů podle kriminalistických stop a jiných zobrazení, ve kterém se hledá souvislost osoby nebo věci s kriminalisticky relevantní událostí.

Pojem identifikace obecně má několik významů. Identifikace (z *latiny*) je porovnání nezaměnitelných charakteristik předmětu s následným určením nebo vyloučením shodnosti.

Kriminalistická identifikace je základní pojem v teorii kriminalistiky. Kriminalistická identifikace je v teorii kriminalistiky definována poměrně jednotně. V kriminalistické teorii se pojmem identifikace zabývalo několik autorů, teoretiků kriminalistiky, mezi nejvýznamnější můžeme jmenovat – Protivinský,³ Pješčak – Bělkin,⁴ Porada,^{5, 6, 7} Musil, Konrád, Suchánek,⁸ Šimovček,⁹ Krajník,¹⁰ Straus,^{11, 12} Konrád, Porada, Straus, Suchánek.¹³

---

2 STRAUS, J., V. PORADA a kol. *Teorie, metody a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017.

3 PROTIVINSKÝ, M. *Dekódování informace z kriminalistické stopy*. Praha: Univerzita Karlova, 1979, s. 58.

4 PJEŠČAK, J., R. S. BĚLKIN a kol. *Kriminalistika*. Praha: FMV, 1984, s. 60.

5 PORADA, V. *Teorie kriminalistických stop a identifikace*. Praha: Academia, 1987.

6 PORADA, V. a kol. *Kriminalistika. Technické, forenzní a kybernetické aspekty*. Plzeň: A. Čeněk, 2016, s. 345–353.

7 PORADA, V. *K problematice a srovnání identifikace v kriminalistice, policejních a bezpečnostních vědách. Forenzní vědy, právo, kriminalistika, 2/2021, ročník 6, s. 112–123.*

8 MUSIL, J., Z. KONRÁD a J. SUCHÁNEK. *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 114. ISBN 80-7179-878-9.

9 ŠIMOVICEK, I. a kol. *Kriminalistika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 53. ISBN 978-80-7380-343-8.

10 KRAJNÍK, V. *Kriminalistické skumanie*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2001.

11 STRAUS, J. a kolektiv. *Úvod do kriminalistiky. 3. rozšířené vydání*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 142. ISBN 978-80-7380-367-4.

12 STRAUS, J. *Vybrané problémy kriminalistické identifikace*. Praha: VŠFS, 2015.

13 KONRÁD, Z., V. PORADA, J. STRAUS a J. SUCHÁNEK. *Kriminalistika: Teorie, metodologie a metody kriminalistické techniky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021

Společným znakem všech definic kriminalistické identifikace je:

- Cílem je ztotožnění objektu podle shodných znaků nalezených v identifikujících objektech.
- Existence minimálně dvou identifikujících objektů.
- Proces, ve kterém se zkoumají a porovnávají identifikační znaky.

Identifikace individuální a nedovršená

Individuální identifikace je z důkazního hlediska nejcennější. O individuální identifikaci hovoříme tehdy, jestliže se v průběhu identifikace dospěje ke zjištění individuálně určitého objektu, jehož vlastnosti se odrazily ve stopě nebo jiném odrazu. Podstatou celého identifikačního zkoumání je individualizace vztahu mezi stopou a objektem, jehož vlastnosti se ve stopě odrazily.

O nedovršené identifikaci mluvíme tehdy, jestliže se v procesu identifikace nepodařilo individuálně určit objekt, jehož vlastnosti se odrazily ve stopě nebo jiném odrazu. Proces identifikace tedy končí zjištěním skupinové příslušnosti. V žádném případě však nelze zaměňovat pojem „kriminalistická identifikace“ za pojem „identifikace v kriminalistice“. V případě druhého pojmu jde o zjištění skupinové příslušnosti objektu mimo identifikační proces, jehož cílem je zjistit pouze skupinovou příslušnost. Jedná se o pojem širší, který v sobě zahrnuje i pojem kriminalistické identifikace.

I přes nesporně velký pokrok se stále vyskytuje řada případů, ve kterých nelze dovést proces kriminalistické identifikace až do stadia dovršené identifikace, tedy ke ztotožnění konkrétního objektu. Nutnost ukončit proces kriminalisticko-technické identifikace na úrovni určení skupinové příslušnosti může mít subjektivní či objektivní příčiny. Za subjektivní příčiny je nutno považovat ty, které úzce souvisí s činností jednotlivých subjektů, za objektivní pak ty, které jsou na vyšetřovateli zcela nezávislé a jsou dány konkrétními podmínkami v průběhu kriminalisticky relevantní události a současnou úrovní poznání.

Nejdůležitější **subjektivní příčiny** jsou:

Špatná organizace práce na místě kriminalisticky relevantní události bývá často příčinou nesystematického vyhledávání, zajišťování i označování materiálních stop. Nejčastěji se porušuje zásada jediného vedoucího ohledání, činnost je neorganizovaná, a tedy i výsledky ohledání jsou nedostačující.

Nízká úroveň profesionálních znalostí, zkušeností a dovedností vyšetřovatele, odborníků a znalců. Nízká kvalita práce na místě kriminalisticky relevantní události může vést k poškození nebo i zničení jednotlivých materiálních stop. S tím souvisí také volba použití kriminalisticko-technických prostředků a postupů, které mohou při nesprávném používání poškodit vyhledávané materiální stopy, případně vytvořit změny, které mohou být za materiální stopy omylem považovány.

Nevhodný způsob zajišťování materiálních stop a jim odpovídajících srovnávacích materiálů. Např. oddělování materiálních stop z podkladu místo jejich zajištění in natura, zajišťování

mikrostop na nevhodný adhesivní materiál apod. S tím souvisí také nevhodný způsob balení a odesílání materiálních stop, což může mít za následek jejich poškození, znečištění nebo i záměnu. Chyby se vyskytují i ve způsobu dopravy; často se zasílají pomocí běžného dopravního styku materiály, které jsou příslušnými předpisy z poštovního styku vyloučeny, případně je doba od odeslání k doručení natolik dlouhá, že se informační hodnota materiálních stop výrazně změní.¹⁴

Nedostatečná spolupráce orgánů činných v trestním řízení s bezpečnostními orgány, s odborníky a se znalci. Např. neúplně a nepřesně formulované otázky v dožádání ke znaleckému zkoumání mohou vést k tomu, že nejsou získány všechny informace, které jsou současnými kriminalisticko-technickými metodami, postupy a operacemi dostupné. Zároveň je žádoucí, aby znalci konzultovali nejasnosti v dožádání s dožadujícím útvarem a vypracovali tak co nejuplnější znalecké posudky.

K nejdůležitějším **objektivním příčinám** patří:

Nízká technická hodnota materiálních stop brání v dovršení procesu kriminalisticko-technické identifikace. Typickými příčinami jsou např. nevhodný materiál nosiče stopy (příliš hrubá struktura, podklad je tvrdší než materiál působícího nástroje aj., což nedovoluje dostatečně kvalitně zobrazit individuální identifikační znaky), mechanismus vzniku stopy, při kterém se nedostatečně zobrazí identifikační znaky či několikanásobné působení objektu na jednom místě, které vede k vytvoření nevyhodnotitelné změti znaků.

Materiální stopa, která byla vytvořena objektem, který není způsobit k individuální identifikaci, např. pilníkem, pilou atd., neodráží jednoznačně individuální identifikační znaky jednotlivých činných částí. V poslední době se však postupně daří za pomoci moderních kriminalisticko-technických prostředků (např. elektronového skenovacího mikroskopu, sestavy optického mikroskopu a uzavřeného televizního okruhu apod.) řešit identifikaci některých objektů vytvářejících tento druh materiálních stop.

Uvědomělá činnost pachatele směřující k nevytváření materiálních stop. Jde zejména o různé způsoby zabraňování vzniku stop (nošení rukavic, maskování aj.). Důvodem vzniku nepříznivé vyšetřovací situace bývá také často to, že se trestný čin odehrál bez přítomnosti svědků nebo za okolností nevhodných pro vnímání události. Deficitem informací trpí vyšetřování případů, při nichž oběť trestného činu nepřežila pachatelův útok.¹⁵

Z teorie kriminalistických stop však jednoznačně vyplývá, že neexistuje možnost nevytvářet v průběhu kriminalisticky relevantní události materiální stopy. Úmyslné či neúmyslné poškození nebo ničení stop pachatelem způsobuje podstatné snížení jejich informační hodnoty. Důsledkem může být nemožnost uskutečnění individuální identifikace objektu. Také ničení objektů, které vytvořily materiální stopy, znemožňuje individuální identifikaci. V těchto případech nelze vytvořit srovnávací materiál a následně provést kriminalisticko-technickou identifikaci. V kriminalistické praktické činnosti se vyskytují případy spálení obuvi, rukavic, přebroušení funkčních částí nástrojů, palných zbraní apod.

14 SUCHÁNEK, J. *Některé příčiny ukončení procesu kriminalistickotechnické identifikace na úrovni určení skupinové příslušnosti*. Čs. kriminalistika. 1, 1988, s. 64.

15 MUSIL, J. *Nepříznivé vyšetřovací situace*. Čs. kriminalistika. 4, 1986, s. 303.

Dlouhá doba od vzniku kriminalisticky relevantní události do jejího zjištění má za následek pozměnění informační hodnoty materiálních stop. Vyšetřování vždy probíhá po kratší či delší době po spáchání trestného činu. Čím delší doba uplyne od spáchání trestného činu do okamžiku zajištění stop, tím více informací zanikne a tím nepříznivější počáteční vyšetřovací situace vznikne. Zcela zabránit poklesu informace nelze. Mimo sféru vlivu vyšetřovatele je tento proces do okamžiku získání prvního signálu, z něhož vyplývá podezření ze spáchání trestného činu. Velmi účinně může vyšetřovatel ovlivnit uchování informace ve stopách tím, že maximálně urychlí postup po zahájení vyšetřování.

Mezi krajními hranicemi individuální identifikace a určením skupinové příslušnosti je možné v některých případech zúžit množinu hledaných objektů na základě výpočtu hladiny pravděpodobnosti. Pravděpodobnostní hledisko vytváří jakýsi „filtr“, který propouští jen ty objekty, které splňují jisté a definované podmínky. Pojem stochastické, tj. pravděpodobnostní zúžení skupinové příslušnosti se objevuje v kriminalistické literatuře již v minulosti, např. Růža uvažoval o možnosti využití pravděpodobnostního hlediska při kombinaci různých druhů textilních vláken (mikroskop). Pomocí teorie podmíněné pravděpodobnosti dospěl k matematickému stupni identifikačního pohledu na objekt.

Stochastické modely v procesu identifikace jsou dnes velmi dobře rozpracovány v analýze DNA. Analýza DNA je dnes širokou veřejností přijímána jako zcela standardní a bezchybná metoda, ale za některých okolností může její spolehlivost výrazně klesat a identifikační hodnotu lze pak vyjádřit stochastickým modelem.¹⁶

Existuje individuální identifikace?

Ve forenzní literatuře byly publikovány studie,¹⁷ které tvrdí, že průkaz jedinečnosti v teorii forenzní identifikace je metodologicky slabý a trpí nedostatky, které popírají jakýkoli takový závěr.¹⁸ Zjištění jedinečnosti je označováno jako nadhodnocení významu dosud zjištěných poznatků. Matematický a filozofický pohled na toto téma spočívá v tom, že získání definitivního důkazu jedinečnosti je moderními vědeckými metodami považováno za nemožné. Ve většině forenzních vědních oborů nebyly provedeny žádné studie velkých populací, které by prokázaly jedinečnost identifikačních znaků. Možná ještě důležitější je, že také zdůraznily, že spolehlivost těchto disciplín nelze prokázat odkazem na jedinečnost.¹⁹

Obecně se v literatuře uvádí, že jedinečnost existuje, protože dosud v historii nebyly nalezeny žádné dva objekty, které by měly absolutně shodné znaky. Velmi často se uvádí tvrzení „Pozoroval jsem n počet forenzních objektů a žádný z nich nevykazoval absolutně

---

16 SLOVÁK, D. a J. ZVÁROVÁ. *Stochastické modely v procesu identifikace. EJBI – Ročník 7 (2011), číslo 1, s. 44–50.*

17 PAGE, M., J. TAYLOR and M. BLENKIN. *Uniqueness in the forensic identification sciences – Fact or fiction? Forensic Science International. Volume 206, Issues 1–3, 2011, Pages 12–18.*

18 KAYE, D. H. *Identification, individualization and uniqueness: what's the difference? Law Probability Risk. 8 (2009), pp. 55–66.*

19 *Tamtéž.*

shodné znaky. Proto lze předpokládat, že žádný objekt nebude nikdy stejný jako kterýkoli jiný.“ Tvrzení o tom, že „nikdy nebyla pozorována identická shoda“, mohou být pravdivá, ale spoléhají se na předpoklad, že každý znalec si pamatuje detaily každého předmětu, který kdy zkoumal, a i když jen podvědomě, pak „porovnal“ všechny objekty, které náhodou zkoumal, mezi sebou. Takové tvrzení je velmi pochybné a opírá se o tvrzení a pozorování, která nebyla zaznamenána ani systematicky sestavena.²⁰

Individualizaci objektu chápeme jako určení validace jednoho objektu a současně je vyloučena možnost existence dalšího objektu se stejnými shodnými znaky. Proces identifikace musí být konečný.

Tvrzení o jedinečnosti objektů reálného světa vychází ze zkušenosti a spočívá tedy na čistě induktivním uvažování. Několik autorů uvedlo indukci jako nevhodnou pro použití ve forenzním vědeckém výzkumu.²¹ Indukce nutně vyvolává pozitivistický přístup, kdy teorie spočívá na předpokladu, že budoucnost se bude podobat minulosti, ale neexistuje žádný logický důvod to předpokládat. Akumulace pozitivních případů prostě nemůže vést k závěru jistoty.²²

Jedinečnost je uváděna jako nezbytný předpoklad pro „100% jistotu“ pro forenzní závěry „shody“. Absolutní jistota neexistuje a vždy je vhodné vyjádřit pravděpodobnostní závěr. Otázka „jedinečnosti“ objektů není relevantní pro teorii forenzní identifikace. Úlohou forenzního znalce není „individualizovat“ nebo dokonce identifikovat, a to pouze na základě forenzních důkazů, které mu byly předloženy, znalec by měl poskytnout objektivní fakta a další závěry v mezích jejich odbornosti, které mohou přispět k objektivnímu rozhodnutí soudu.²³ Individuální identifikaci bychom mohli vyjádřit jako limitní stav, kdy se pravděpodobnost shody specifických znaků u dvou objektů blíží nule.

Závěr

Pravděpodobnostní vyjádření identifikace objektu je často nevyhnutelným stupněm poznání v kriminalistickém zkoumání. Jakékoliv poznání, zvláště vědecké, nelze vždy redukovat na jednoduchou alternativu podle schématu „buď ano, nebo ne“, nýbrž často připouští různá částečná řešení, což platí i pro znaleckou činnost. Nelze nutit znalce k tomu, aby činil pouze kategoricky potvrzující nebo negující závěr, jestliže nachází částečné řešení otázky, které dává také určitou důkazní informaci.

---

20 COLE, S. A. *Forensic science without uniqueness, conclusions without individualization: a new epistemology of forensic identification*. *Law Probability Risk*. 8 (2009), s. 233–255.

21 FAIGMAN, D. L. *Anecdotal forensics, phrenology and other abject lessons from the history of science*. *Hastings Law J.* 59 (2007), pp. 979–1000.

22 McLACHLAN, H. *No two sets the same? Applying philosophy to the theory of fingerprints*. *Philosopher*. 83 (1995), pp. 12–18.

23 CHAMPOD, Ch. *Fingerprint examination: towards more transparency*. *Law, Probability and Risk*. 2008, 7, pp. 111–118.

Individualizaci objektu chápeme jako určení validace jednoho objektu a současně je vyloučena možnost existence dalšího objektu se stejnými shodnými znaky. Proces identifikace musí být konečný.

Jestliže spojení faktů je běžné, činí následné logické závěry vyšetřovatel, soud ap. Jestliže však výklad faktů potřebuje speciální znalosti, může o nich závěr učinit pouze znalec. Potom je znalec povinen zformulovat svůj závěr tak, aby vysvětlil do jaké míry (jakým stupněm pravděpodobnosti) je možno zdůvodnit odpověď na položenou otázku.

Pravděpodobnost, že nastane určitý děj, nebo že při daném rozptylu vstupních hodnot se hodnoty výsledku výpočtu budou pohybovat v určitém rozmezí, je možno stanovit na základě zákonů matematické teorie pravděpodobnosti. Výpočty provedené v celém rozmezí hodnot, jak je obvyklé např. při analýze dopravních nehod, jsou často brány tak, jako by v celém tomto rozmezí hodnoty měly všechny stejnou pravděpodobnost.²⁴

Rozdílná bude zřejmě možnost aplikace pravděpodobných závěrů znalce v různých druzích řízení. Pokud celý rozsah použitých vstupních hodnot (např. z literatury) bude znamenat jednoznačný právní závěr, nebude ekonomické usilovat o jejich další zpřesnění. Pokud by však rozsah výsledků znaleckého posudku zasahoval při právním hodnocení do různých záběrů právních, bude třeba uvážit, zda, příp. jak je možno vstupní údaje (příp. i matematické modely) upřesnit, a projednat další postup (rovněž i z hlediska ekonomického).

Jsou obory, kdy lze vyjádřit shodu zcela jasně kvalitativně, lze ji vyjádřit nějakým číslem (daktyloskopie, genetika), pak jsou obory, které jsou založeny na přesném technickém zkoumání markantů ve stopě a srovnávacím materiálu (identifikujících objektech), např. v oborech trasologie, kriminalistické balistiky, mechanoskopie. V těchto oborech se nejprve posuzují např. rozměry a poté specifické markanty, které vznikly nahodile, např. používáním nebo opravami. V komplexu těchto markantů může znalec vyjádřit míru pravděpodobnostní shody.

Pravděpodobný závěr znalce je pouze kvalifikovaný odhad znalce na hodnocené podklady a zjištěné skutečnosti. Při stanovení pravděpodobnostních závěrů znalce je potřeba postupovat vždy velmi obezřetně.

Na závěr si dovoluji jednu zajímavost (pro obohacení kriminalistické komunity), v zahraničí (Anglie, USA) se často uvádí formulace znalců pro své závěry slovním vyjádřením „s rozumným stupněm vědecké jistoty...“ nebo „přiměřená vědecká jistota...“ (Reasonable Scientific Certainty). Osobně se domnívám, že takový závěr by mohl být dobrým vyjádřením subjektivní pravděpodobnosti při formulaci závěrů znaleckého zkoumání.

---

24 BRADÁČ, A. a kol. *Soudní inženýrství*. Brno: CERM, 1997, 1999.

Použitá literatura

- BRADÁČ, A. a kol. *Soudní inženýrství*. Brno: CERM, 1997, 1999.
- COLE, S. A. Forensic science without uniqueness, conclusions without individualization: a new epistemology of forensic identification. *Law Probability Risk*. 8, 2009, s. 233–255.
- FAIGMAN, D. L. Anecdotal forensics, phrenology and other abject lessons from the history of science. *Hastings Law J*. 59, 2007, pp. 979–1000.
- CHAMPOD, Ch. Fingerprint examination: towards more transparency. *Law, Probability and Risk*. 2008, 7, pp. 111–118.
- KAYE, D. H. Identification, individualization and uniqueness: what's the difference? *Law Probability Risk*. 8, 2009, pp. 55–66.
- KONRÁD, Z., V. PORADA, J. STRAUS a J. SUCHÁNEK. *Kriminalistika: Teorie, metodologie a metody kriminalistické techniky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021.
- KRAJNÍK, V. *Kriminalistické skumanie*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2001.
- McLACHLAN, H. No two sets the same? Applying philosophy to the theory of fingerprints. *Philosopher*. 83, 1995, pp. 12–18.
- MUSIL, J., Z. KONRÁD a J. SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 114. ISBN 80-7179-878-9.
- MUSIL, J. Nepříznivé vyšetřovací situace. *Čs. kriminalistika*. 4, 1986, s. 303.
- PAGE, M., J. TAYLOR and M. BLENKIN. Uniqueness in the forensic identification sciences – Fact or fiction? *Forensic Science International*. Volume 206, Issues 1–3, 2011, pp. 12–18.
- PJEŠČAK, J., R. S. BĚLKIN a kol. *Kriminalistika*. Praha: FMV, 1984, s. 60.
- PORADA, V. *Teorie kriminalistických stop a identifikace*. Praha: Academia, 1987.
- PORADA, V. a kol. *Kriminalistika. Technické, forenzní a kybernetické aspekty*. Plzeň: A. Čeněk, 2016, s. 345–353.
- PORADA, V. K problematice a srovnání identifikace v kriminalistice, policejních a bezpečnostních vědách. *Forenzní vědy, právo, kriminalistika*. 2/2021, ročník 6, s. 112–123.
- PROTIVINSKÝ, M. *Dekódování informace z kriminalistické stopy*. Praha: Univerzita Karlova, 1979, s. 58.
- SLOVÁK, D. a J. ZVÁROVÁ. Stochastické modely v procesu identifikace. *EJBI*. 7, 2011, číslo 1, s. 44–50.
- STRAUS, J., V. PORADA a kol. *Teorie, metody a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017.
- STRAUS, J. a kolektiv. *Úvod do kriminalistiky*. 3. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 142.
- STRAUS, J. *Vybrané problémy kriminalistické identifikace*. Praha: VŠFS, 2015.
- SUCHÁNEK, J. Některé příčiny ukončení procesu kriminalisticko-technické identifikace na úrovni určení skupinové příslušnosti. *Čs. kriminalistika*. 1, 1988, s. 64.
- ŠIMOVČEK, I. a kol. *Kriminalistika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011.

*Studium degradace
hexamethylentriperoxidiaminu
v závislosti na způsobu jeho výroby
Study of Degradation of Hexamethylene
Triperoxide Diamine Depending
on the Method of Its Production*

VERONIKA ŠKEŘÍKOVÁ¹
LADISLAV KOTRBA²
MILAN STANISLAV³
OLDŘICH VYHNÁLEK⁴
ROBERT MATYÁŠ⁵

Abstrakt

Tento článek se zabývá degradací peroxidové výbušniny hexamethylentriperoxidiaminu (HMTD). Vzorky HMTD byly připraveny za použití různých katalyzátorů. Produkty degradace HMTD byly sledovány plynovou chromatografií v kombinaci s hmotnostní spektrometrií. Byly zjištěny významné rozdíly v množství degradačních produktů mezi promytými a nepromytými vzorky HMTD a mezi vzorky připravenými s různými katalyzátory.

Klíčová slova

hexamethylentriperoxidiamin, HMTD, GC-MS, produkty rozkladu

Abstract

This article deals with degradation of peroxide explosive hexamethylene triperoxide diamine (HMTD). Samples of HMTD were prepared using different catalysts. Degradation products of HMTD were follow up by gas chromatography in combination with mass spectrometry. Significant differences in the amounts of degradation products between washed and unwashed HMTD samples and between samples prepared with different catalysts were found.

Key words

hexamethylene triperoxide diamine, HMTD, GC-MS, degradation products

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2022/1-02>

---

1 Ing. Veronika Škeříková, Ph.D., Ústav analytické chemie, Fakulta chemicko-inženýrská, VŠCHT Praha

2 Ing. Ladislav Kotrba, Ústav analytické chemie, Fakulta chemicko-inženýrská, VŠCHT Praha

3 Ing. Milan Stanislav, Ústav analytické chemie, Fakulta chemicko-inženýrská, VŠCHT Praha

4 Ing. Oldřich Vyhnaněk, CSc., Ústav analytické chemie, Fakulta chemicko-inženýrská, VŠCHT Praha

5 doc. Ing. Robert Matyáš, Ph.D., Ústav energetických materiálů, Fakulta chemicko-technologická, Univerzita Pardubice

Úvod

Výbušnina je směs sloučenin, jejichž prudkou reakcí dojde k uvolnění velkého množství energie. Průvodními znaky výbuchu jsou světelný a zvukový efekt a tlaková vlna. Exotermická povaha reakce je dána vyšší vnitřní energií reaktantů než produktů.⁶

Významnou roli v současné bezpečnostní problematice hrají improvizovaná výbušná zařízení, která se dají snadno připravit v domácích podmínkách, tzv. *Homemade explosives* (HME).⁷ Při jejich přípravě se používají komerčně dostupné předměty a chemikálie. Právě kvůli snadné dostupnosti surovin představují HME velkou hrozbu. Například podomácku vyráběné peroxidové výbušniny se syntetizují z běžně dostupných sloučenin, jako je hexamin, aceton a kyselina chlorovodíková. V nedávné minulosti byly tyto peroxidové výbušniny použity při bombovém útoku v Paříži (listopad 2015), Bruselu (březen 2016), Los Angeles (1999) nebo při pokusu o něj ve veřejné dopravě v Londýně (2005). Podle bezpečnostních analytiků FBI je použití peroxidových výbušnin nejpravděpodobnější metodou bombového útoku v USA.⁸

Teoretická část

Peroxidové výbušniny patří do kategorie třaskavin, což jsou látky schopné velmi rychlého přechodu od explozivního hoření k detonaci. Vzhledem k jejich snadné iniciaci (tření, teplo, elektrický výboj...) se používají jako iniciátory v trhavinách. Jejich stupeň manipulační bezpečnosti je velmi nízký, a je proto žádoucí s nimi manipulovat s velkou opatrností.⁹ Předmětem této studie je hexamethylentriperoxidiamin (HMTD) a právě jemu bude dále věnována pozornost.

HMTD

HMTD je bílá krystalická látka, jejíž strukturální vzorec (obr. 1) obsahuje tři -O-O- peroxidové skupiny. Při nízkých teplotách se vlivem velkého napětí ve struktuře přednostně štěpí právě vazba C-N namísto obvyklé vazby O-O.⁸ Nejjednodušší cestou přípravy je kysele katalyzovaná reakce hexamethylentetraminu s peroxidem vodíku. Nejčastěji používaným

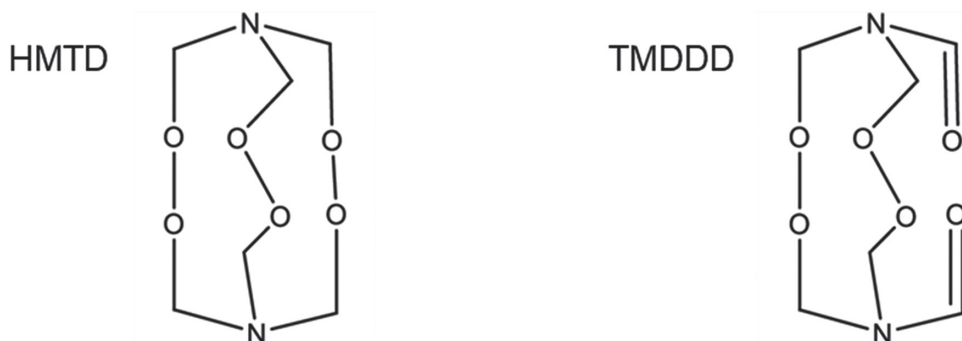
6 K LAPÖTKE, Thomas a Jiří PACHMÁŇ. *Chemistry of high-energy materials*. 2nd ed. Berlin: De Gruyter, 2012. De Gruyter graduate. ISBN 978-3-11-027358-8.

7 National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. *Reducing the Threat of Improvised Explosive Device Attacks by Restricting Access to Explosive Precursor Chemicals*. Washington DC: The National Academies Press, 2018. ISBN 0-309-46407-9, DOI: <https://doi.org/10.17226/24862>

8 DEGREEFF, Lauryn E., Michelle M. CERRETA a Christopher J. KATILIE. *Variation in the headspace of bulk hexamethylene triperoxide diamine (HMTD) with time, environment, and formulation*. *Forensic Chemistry*. 2017, 4, 41–50. ISSN 24681709. Dostupné z: doi:10.1016/j.forc.2017.03.001

9 TUREČEK, Jaroslav. *Policejní pyrotechnika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-510-4.

katalyzátorem je kyselina citronová. Můžou být ale použity i jiné organické (mravenčí, octová, šťavelová) nebo anorganické (sírová, fosforečná, dusičná) kyseliny.^{10, 11, 12}

Obr. 1: Strukturální vzorec HMTD a TMDDD¹³

Rozklad peroxidových výbušnin

Na rozklad HMTD a dalších peroxidových výbušnin se ve své studii zaměřili různí autoři.^{6, 14, 15} Ti zjistili, že stabilita organických peroxidů souvisí s délkou vazby O-O. U acetonových peroxidů lze sledovat přímou úměru mezi délkou vazby a rychlostní konstantou rozkladu peroxidu.⁷

V HMTD se však přednostně štěpí vazba C-N.⁸ Nízká tenze páry taky komplikuje možnosti jeho detekce. Jeho snadný rozklad na těkavé produkty (N,N-dimethylformamid, N,N-methylenbisformamid, trimethylamin, hexamin) však umožňuje jeho sledování právě na jejich základě. Přítomnost jednotlivých rozkladných produktů a jejich množství závisí na podmínkách skladování (teplota, vlhkost). Pokud jsou vzorky vystaveny působení

¹⁰ MATYÁŠ, Robert a Jiří PACHMÁŇ. *Primary explosives*. Heidelberg: Springer, 2013. ISBN 978-3-642-28435-9.

¹¹ MATYÁŠ, Robert, Jakub ŠELEŠOVSKÝ a Tomáš MUSIL. *Sensitivity to friction for primary explosives*. *Journal of Hazardous Materials*. 2012, 213–214, 236–241. ISSN 03043894. Dostupné z: doi:10.1016/j.jhazmat.2012.01.085

¹² OXLEY, Jimmie C., James L. SMITH, Matthew PORTER, Lindsay MCLENNAN, Kevin COLIZZA, Yehuda ZEIRI, Ronnie KOSLOFF and Faina DUBNIKOVA. *Synthesis and Degradation of Hexamethylene Triperoxide Diamine (HMTD)*. *Propellants, Explosives, Pyrotechnics*. 2016, 41(2), 334–350. ISSN 07213115. Dostupné z: doi:10.1002/prop.201500151

¹³ OXLEY, J. C., J. L. SMITH, H. CHEN a Eugene CIOFFI. *Decomposition of multi-peroxidic compounds: Part II. Hexamethylene triperoxide diamine (HMTD)*. *Thermochimica Acta*. 2002, 388(1–2), 215–225. ISSN 00406031. Dostupné z: doi:10.1016/S0040-6031(02)00028-X

¹⁴ EGORSHEV, V. Yu., V. P. SINDITSKII a S. P. SMIRNOV. *A comparative study on two explosive acetone peroxides*. *Thermochimica Acta*. 2013, 574(2), 154–161. ISSN 00406031. Dostupné z: doi:10.1016/j.tca.2013.08.009

¹⁵ SIMON, Alison G. a Lauryn E. DEGREEFF. *Variation in the headspace of bulk hexamethylene triperoxide diamine (HMTD): Part II. Analysis of non-detonable canine training aids*. *Forensic Chemistry*. 2019, 13(2), 154–161. ISSN 24681709. Dostupné z: doi:10.1016/j.forc.2019.100155

vody, dochází odštěpením dvou atomů vodíku k transformaci HMTD na tetramethylendi peroxididiaminodialdehyd (TMDDD, obr. 5).^{12, 14} Na vznik rozkladných produktů má mimo jiné vliv také způsob přípravy HMTD (katalyzátor, prekuzory, ...).⁸

Experimentální část

V rámci této práce byly napodobeny podmínky domácí výroby HMTD a byla sledována kinetika jeho rozkladu během prvních dvou měsíců skladování.

Příprava HMTD

Vzorky výbušnin byly syntetizovány v laboratoři Univerzity Pardubice. Při přípravě HMTD byly 2 g urotropinu rozpuštěny v 7,8 ml 30% peroxidu vodíku. Ke směsi byly následně přidány jako katalyzátor 3 g monohydrátu kyseliny citronové nebo 3,67 ml 31% kyseliny sírové. Kádinka přikrytá hodinovým sklem byla ponechána 24 h stát v chladicí lázni o teplotě 15 °C. Vyloučené krystaly HMTD byly odfiltrovány. V případě promytých vzorků byly krystaly HMTD důkladně promyty vodou, 1% uhličitánem sodným a potom opět vodou až do neutrálního pH.

Příprava vzorků

Kapalný nástřik

Vzorky určené pro kapalný nástřik byly připraveny odvážením 10 mg výbušnin do 2 ml šroubovacích skleněných vialek. Ty byly po uzavření víčkem ještě důkladně ovinuty parafilmem (zabránění úniku těkavých produktů). Takto připravené vzorky byly uskladněné na tmavém a suchém místě při teplotě 22 °C. Přesná navážka jednotlivých vzorků byla použita pro pozdější korekci koncentrací rozkladných produktů.

Před analýzou (po uplynutí doby stárnutí) byl do vialky přidán 1 ml acetonu. Vialka byla opět zajištěna parafilmem, 3 minuty protřepávána na třepačce při 350 ot./min a následně uložena na 24 h v chladničce při teplotě 4 °C. Po 24 hodinách byla vialka opět 3 minuty protřepávána na třepačce (350 ot./min) a 60 minut ponechána v klidu. Teprve pak byl dávkován roztok nad usazeným nerozpuštěným HMTD.

SPME z HeadSpace-prostoru nad pevným vzorkem

Pro mikroextrakci tuhou fází byly vzorky (60 mg HMTD) naváženy do skleněných krimpovacích HS-vialek o objemu 20 ml. Vialky byly uzavřeny víčkem se septem PTFE/silikon a omotány

parafinem. Vialky byly uskladněny na tmavém a suchém místě při 22 °C. Přesná navážka jednotlivých vzorků byla použita pro pozdější korekci koncentrací rozkladných produktů.

Mikroextrakce na tuhou fázi (SPME)

Mikroextrakce na tuhou fázi byla realizována pomocí vlákna DVB/CAR/PDMS 50/30 µm (divinylbenzen/carboxen/polydimethylsiloxan). Vlákno bylo před každým použitím kondicionováno 30 minut při 270 °C.

V HS-vialce bylo vlákno umístěno cca 2 cm nad pevný vzorek. Expozice vlákna probíhala 60 minut při laboratorní teplotě.

GC-MS analýza

Vzorky byly analyzovány na plynovém chromatografu Thermo Scientific Trace 1310 s hmotnostním detektorem Thermo Scientific TSQ Quantum XLS Ultra a autosamplerem Thermo Scientific Triplus RSH Autosampler. Pro separaci byla použita kolona RTX – Volatile Amine (Restek) s délkou 30 m, vnitřním průměrem 0,32 mm a tloušťkou filmu 5 µm. Nosným plynem bylo Helium.

SLL/SPL – GC/MS

Dávkovač byl vyhříván na 260 °C, do dávkovače byl nastříkáván 1 µl vzorku, který byl převáděn na kolonu technikou splitless (veškerý dávkovaný objem je převeden na kolonu). Separace probíhala v režimu konstantního tlaku nosného plynu 70 kPa. Látky byly eluovány v teplotním gradientu 0.min: 40 °C – 5 °C/min – 200 °C – 25 °C/min – 270 °C. Celková doba analýzy byla 36,8 min. Teplota interface byla 250 °C a iontový zdroj byl vyhříván na 200 °C. Byla použita ionizace elektronem (EI) o energie 70 eV, zaznamenávána byla spektra v rozsahu hmot 20–400 m/z. Solvent cut time byl 4 min.

SPME-HS – GC/MS

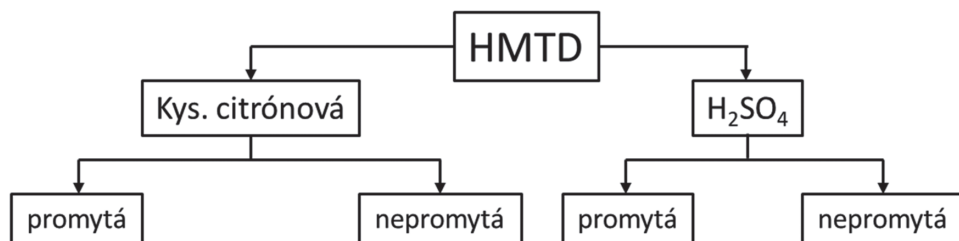
Exponované vlákno bylo vkládáno do nástříkového prostoru vyhřívajícího na 260 °C. Analyty byly převáděny na kolonu technikou Split s poměrem 1:10. Separace probíhala v režimu konstantního tlaku nosného plynu 70 kPa. Látky byly eluovány v teplotním gradientu 0.min: 35 °C (1 min) – 25 °C/min – 210 °C (3 min). Celková doba analýzy byla 11 min. Teplota interface byla 210 °C a iontový zdroj byl vyhříván na 200 °C. Byla použita ionizace elektronem (EI) o energie 70 eV, zaznamenávána byla spektra v rozsahu hmot 20–200 m/z. Solvent cut time byl 0,2 min.

Zpracování a vyhodnocení naměřených dat

Měření, sběr dat a vyhodnocení chromatogramů bylo provedeno v softwaru Xcalibur 2.2 od společnosti Thermo Fischer Scientific. Látky byly identifikovány na základě podobnosti hmotnostních spekter s databází NIST. Pro tvorbu kalibračních závislostí a vyhodnocení časových závislostí změn množství rozkladných produktů byl použit Microsoft Excel.

Výsledky a diskuse

Všechny vzorky studované výbušniny byly připraveny v laboratoři na Univerzitě Pardubice. Při jejich syntéze byly použity dva nejčastěji využívané katalyzátory, kyselina citronová a kyselina sírová (obr. 2). Polovina vzorku byla promyta do neutrálního pH, druhá polovina byla ponechána bez promytí, což mělo simulovat domácí přípravu. Tak byly získány 4 varianty HMTD, přičemž od každé byl připraven vzorek jak pro kapalný nástřík, tak pro SPME-HS.

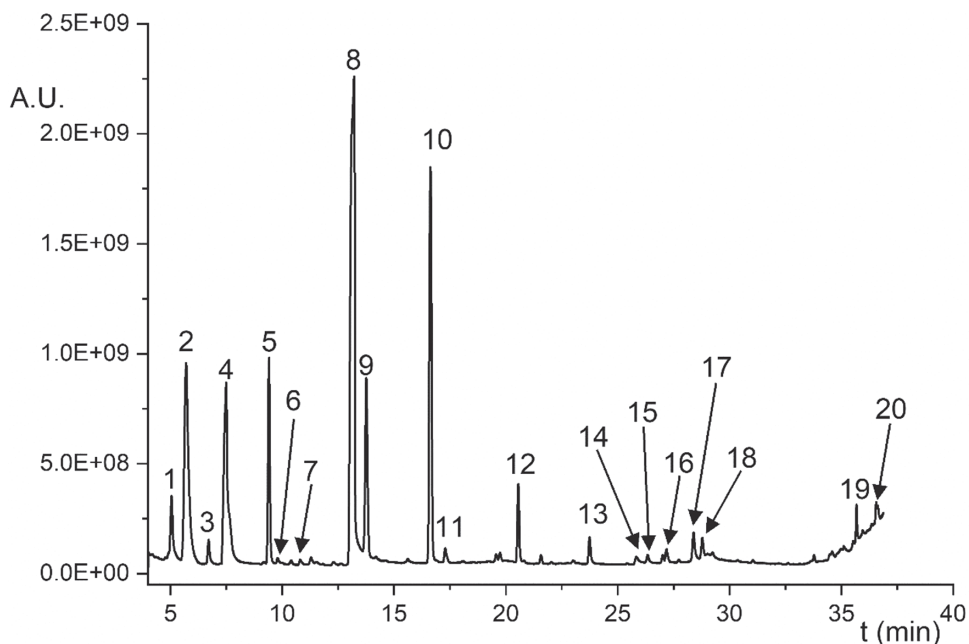
Obr. 2: Schéma přípravy jednotlivých vzorků HMTD určených pro studium degradace v čase

GC/MS analýza rozkladných produktů HMTD v acetonu

Pro určení rozkladných produktů byl nejprve proměřen vzorek HMTD starý 4 roky (z roku 2017). Jeho chromatogram je ukázán na obr. 3. U tohoto vzorku se předpokládalo, že je již značně rozložený. Na základě hmotnostních spekter byl v tomto vzorku identifikován formamid (4), N-methylformamid (6), N,N-dimethylformamid (7), N,N-methylenbisformamid (17) a hexamethylentetraamin (18).

Z identifikovaných rozkladných produktů byly prvních 62 dní od syntézy kvantitativně sledovány formamid, N-methylformamid, N,N-dimethylformamid ve všech čtyřech připravených variantách HMTD. Množství rozkladných produktů bylo vypočítáno z plochy píku na základě kalibračních křivek získaných proměřením kalibračních roztoků standardů jednotlivých rozkladných produktů. Hmotnostní koncentrace těchto tří sledovaných rozkladných produktů v závislosti na délce skladování jsou uvedeny v tab. 1.

Obr. 4 ukazuje vývoj obsahu formamidu ve všech čtyřech variantách HMTD. Je zřejmé, že v prvních 62 dnech koncentrace formamidu téměř ve všech vzorcích stoupala. Časová závislost tvorby rozkladných produktů je podobná u všech typů vzorků. Zajímavé však je, že u promytých vzorků lze pozorovat vyšší koncentrace rozkladných produktů než u vzorků, ze kterých nebyly odstraněny zbytky katalyzátorů a reaktantů promytím. Zhruba do 36. dne je nárůst hmotnostní koncentrace formamidu téměř lineární. Po tom jeho hmotnostní koncentrace ve vzorcích začíná stagnovat. Příkladem je HMTD připravené za katalýzy kyselinou citronovou a následně promyté do neutrálního pH. Ve 49. až 62. dni už není pozorován téměř žádný přírůstek formamidu.

Obr. 3: Chromatogram vzorku HMTD připraveného v roce 2017, měřený v roce 2021, podmínky měření viz kap. SLL/SPL-GC/MS, 1 – 2-butanon, 2 – n-hexan, 3 – 1-hydroxypropan-2-on, 4 – formamid, 5 – 1,3-dioxolan, 6 – N-methylformamid, 7 – N,N-dimethylformamid, 8 – 2-hexyl, 1,3-dioxolan, 9 – 4-hydroxy, 4-methylpentan-2-on, 10 – 2,5-hexadienon, 11 – N-formylglycin, 12 – 3-etoxypropylamin, 13 – N,N-diethylguanidin, 14 – neidentifikováno, 15 – neidentifikováno, 16 – 2-aminoethyl, N-methylendiamin, 17 – N,N-methylenbisformamid, 18 – hexamethylentertraamin, 19 – siloxan, 20 – siloxan

Tab. 1: Hmotnostní koncentrace tří rozkladných produktů HMTD v jednotlivých vzorcích sledované prvních 62 dní od syntézy (katalyzátor: E – kys. citronová promytá, F – kys. citronová nepromytá, G – kys. sírová nepromytá, H – kys. sírová promytá, ρ – hmotnostní koncentrace analytu ve vzorku), a – pod mezí detekce

	Vzorek	Stáří vzorku HMTD (dny)								
		0	1	5	8	14	20	36	49	62
Navážka vzorku (mg)	E	9,8	8,8	11,6	10,1	11,8	8,2	11,3	9,8	10,0
	F	13,6	11,4	14,6	12,0	10,6	10,2	14,5	10,3	9,5
	G	9,0	9,9	10,1	10,9	11,9	11,4	9,0	11,0	11,2
	H	10,2	9,8	9,3	9,6	9,8	10,4	10,8	11,1	11,0
Formamid ρ ($\mu\text{g}/\text{mg}$ vz.)	E	2,58	3,52	10,69	12,18	27,2	29,39	46,9	51,63	59,6
	F	3,01	3,25	2,67	3,75	12,36	14,51	33,52	36,21	43,05
	G	3,44	3,23	14,36	8,72	26,81	14,47	30,56	35,55	35,71
	H	4,02	4,69	25,48	17,60	32,24	36,92	49,17	49,01	55,00
N-methylformamid ρ ($\mu\text{g}/\text{mg}$ vz.)	E	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	6,55	7,86	10,70
	F	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	5,66	5,83	5,47
	G	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	3,33	5,45	7,23
	H	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	6,20	13,78	9,36
N,N-dimethylformamid ρ ($\mu\text{g}/\text{mg}$ vz.)	E	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	3,10	4,59	4,70
	F	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	0,21	0,19	2,63
	G	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	0,27	1,43
	H	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	-- ^a	1,20	4,77	1,73

Při určení rychlostní konstanty vzniku formamidu jsme vycházeli z lineárního nárůstu jeho koncentrace během prvních 36 dnů (obr. 4). To naznačuje, že se jedná o reakci nultého řádu.

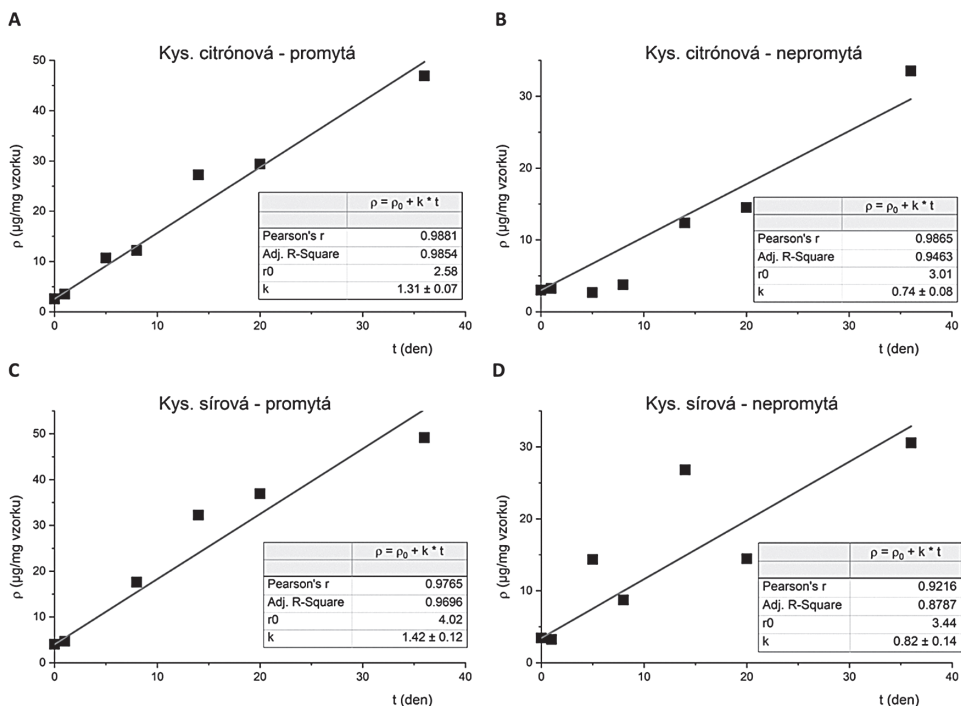
$$\rho = \rho_0 + k \cdot t \quad (1)$$

Bod průtnutí osy y, tedy koncentrace v nultém dni skladování (ρ_0), byl zjištěn proměřením právě syntetizovaného vzorku HMTD (tab. 1., den 0). Rychlostní konstanta k ve významu přírůstku formamidu má hodnotu 1,31 μg formamidu na 1 mg HMTD za den. Dosazením všech známých hodnot do lineární rovnice (ρ_0 a k) se získal pro variantu nepromytého HMTD připraveného za katalýzy kys. citronové vztah:

$$\rho = 2,58 + 1,31 \cdot t \quad (2)$$

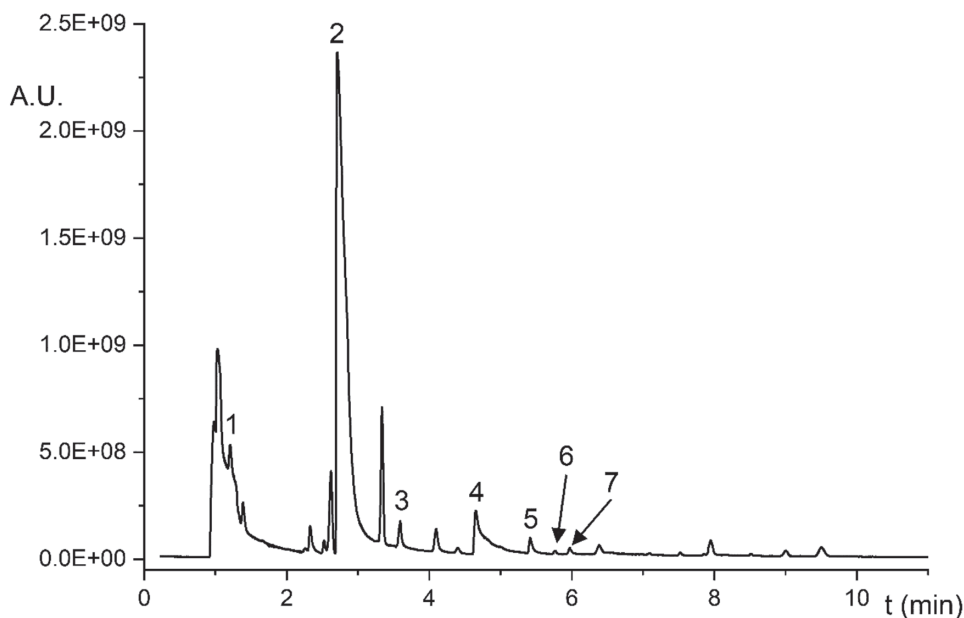
Rychlostní konstanty včetně odhadu jejich nejistot jsou uvedeny v obrázku 4. Pokles rychlosti nárůstu formamidu po 36. dni by byl pak vysvětlitelný jeho dalším rozkladem.

Tato teorie o reakci nultého řádu však nekoresponduje s výsledky získanými pro víc jak 4 roky starý vzorek HMTD (obr. 3). Pokud by se uvažovala reakce nultého řádu za předpokladu následného rozkladu formamidů, neměl by v takto starém vzorku být formamid detekován.

Obr. 4: Lineární časová závislost nárůstu koncentrace formamidů ve vzorcích HMTD připravených pomocí různých katalyzátorů během prvních 36 dní, A – kys. citrónová promytá, B – kys. citrónová nepromytá, C – kys. sírová promytá, D – kys. sírová nepromytá

Na exaktní posouzení rozkladu HMTD za vzniku formamidů by však bylo potřeba pokračovat v experimentech a provést ještě další měření, minimálně ještě po 6 a 12 měsících.

Obr. 5: Chromatogram vzorku nepromytého HMTD připraveného za katalýzy kyselinou sírovou po 28 dnech skladování, SPME, 1 – formaldehyd, 2 – kys. mravenčí, 3 – kys. octová, 4 – formamid, 5 – N-methylformamid, 6 – N,N-dimethylformamid, 7 – N-formyl N-methylformamid

Analýza rozkladných produktů HMTD pomocí SPME-HS-GC/MS

Použití mikroextrakce tuhou fází (SPME) jako extrakční a zakoncentrovávací techniky umožnilo sledování i velmi těkavých látek, jež byly v případě analýzy kapalných vzorků eluovány před rozpouštědlem.

V časovém rozsahu 61 dní byl sledován obsah 7 rozkladných produktů (obr. 5). Tři z nich, formamid, N-methylformamid a N,N-dimethylformamid, byly pozorovány i ve vzorcích rozpuštěných v acetonu. Jako další produkty rozkladu byly identifikovány formaldehyd, kyselina mravenčí a kyselina octová. Tyto produkty nebyly při analýze kapalných vzorků detekovány, neboť, vzhledem k jejich těkavosti, byly eluovány s mrtvým retenčním časem nebo v jeho blízkosti. Poslední identifikovanou látkou byl N-formyl N-methylformamid, který doposud nebyl v člancích popsán. Naopak trimethylamin, který je v literatuře označován jako jeden z hlavních produktů rozkladu HMTD, nebyl detekován ani v jednom vzorku.

Vzhledem k absenci standardních látek, nebyly proměřeny jednotlivé kalibrační závislosti. V tab. 2 jsou proto uvedeny plochy jednotlivých látek vztahené na navážku 1 mg vzorku HMTD. To bylo možné za předpokladu lineární odezvy detektoru.

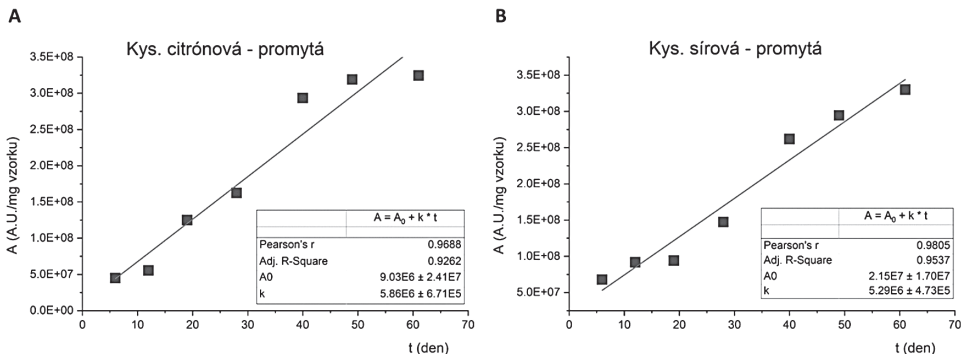
Formaldehyd

Ze získaných výsledků je vidět, že zatímco nepromyté vzorky nevykazovaly téměř žádný nárůst obsahu formaldehydu, u promytých vzorků se jeho množství zvyšuje s prodlužující se dobou skladování. V případě kyseliny sírové (vzorek H) je tento nárůst ještě vyšší než v případě kyseliny citronové.

Kyselina mravenčí

Nejintenzivnějším píkem pozorovaným v chromatogramu byl pík kyseliny mravenčí. I v jejím případě lze pozorovat rozdíl mezi promytými a nepromytými vzorky. Nepromyté vzorky vykazovaly podstatně vyšší počáteční obsah kyseliny mravenčí než vzorky promyté. Zatímco množství kyseliny mravenčí v promytých vzorcích lineárně narůstalo, její obsah v nepromytých vzorcích se měnil jen nepatrně. Mírný nárůst obsahu kyseliny mravenčí v nepromytých vzorcích je pozorovatelný po dvacátém osmém dni. Nicméně, po čtyřiceti dnech skladování se obsahy kyseliny mravenčí v promytých a nepromytých vzorcích vyrovnaly. U vzorku E (promytý HMTD, katalyzovaný kys. citronovou) vykazoval lineární nárůst obsahu kyseliny mravenčí v závislost na čase. Zvětšování plochy píku kyseliny mravenčí bylo tedy možno popsat lineárním vztahem:

$$A = A_0 + k \cdot t \quad (3)$$

Obř. 6: Závislosti ploch kys. mravenčí vztahené na 1 mg navážky vzorku HMTD během 61 dní skladování, A – katalyzátor kys. citronová, promytý vzorek, B – katalyzátor kys. sírová, promytý vzorek

Kyselina octová

Kyselina octová se vyskytovala ve vzorcích v množstvích o jeden až dva řády nižších než kyselina mravenčí. Jednoznačně se vyšší množství kyseliny octové nacházelo ve vzorcích, které nebyly promyty. V případě katalýzy kyselinou sírovou se množství kyseliny octové

v nepromytém vzorku během prvních 20 dní výrazně neměnilo. Obdobně tomu bylo i v případě nepromytého vzorku připraveného za katalýzy kys. citronovou. V tomto vzorku dokonce po 28 dnech skladování množství kyseliny octové mírně vzrostlo. Naopak v promytých vzorcích HMTD množství kyseliny octové už od prvních dnů klesalo.

Tab. 2: Naměřené plochy chromatografických píků rozkladných produktů HMTD a jejich přepočet na 1 mg vzorku (katalyzátor: E – kys. citronová promytá, F – kys. citronová nepromytá, G – kys. sírová nepromytá, H – kys. sírová promytá), a – pod mezí detekce

	Vzorek	Stáří vzorku HMTD (dny)						
		6	12	19	28	40	49	61
Navážka vzorku (mg)	E	59,2	59,3	61,5	61,6	61,9	59,0	59,8
	F	57,5	64,2	66	60,2	60,1	58,9	64,6
	G	60,0	60,8	61,1	59,1	61,1	62,4	61,3
	H	61,4	65,0	60,6	63,5	59,4	61,4	62,8
Formaldehyd $\Lambda \cdot 10^6$ (Λ, U, J, mg vz.)	E	2,0	2,4	4,6	6,0	12,9	14,8	11,3
	F	4,0	3,2	1,6	2,7	2,8	2,9	2,1
	G	2,3	2,9	2,5	4,7	3,2	4,2	4,9
	H	1,9	2,2	1,9	12,5	28,4	21,4	23
Kys. mravenčí $\Lambda \cdot 10^6$ (Λ, U, J, mg vz.)	E	44,8	55,4	125,0	162,2	293,4	318,9	324,3
	F	215,5	225,8	210,7	238,0	268,1	285,3	274,7
	G	323,5	320,6	316,3	319,2	351,8	325,7	350,1
	H	67,8	91,6	94,1	147,3	261,8	294,2	330,1
Kys. octová $\Lambda \cdot 10^6$ (Λ, U, J, mg vz.)	E	3,1	1,1	0,8	0,5	1,5	1,2	1,4
	F	10,5	11,0	7,4	10,6	16,4	15,8	15,4
	G	6,5	7,1	7,4	5,2	2,9	4,4	5,7
	H	3,2	1,3	0,9	0,7	0,5	1,0	0,4
N-formyl N- methylformamid $\Lambda \cdot 10^6$ (Λ, U, J, mg vz.)	E	-- ^a	-- ^a	0,3	0,3	0,6	0,5	0,7
	F	2,0	1,5	0,5	0,4	0,3	0,4	0,2
	G	4,1	1,0	2,3	1,3	1,1	0,8	0,7
	H	-- ^a	0,4	-- ^a	0,2	0,3	0,4	0,3

N-formyl N-methylformamid

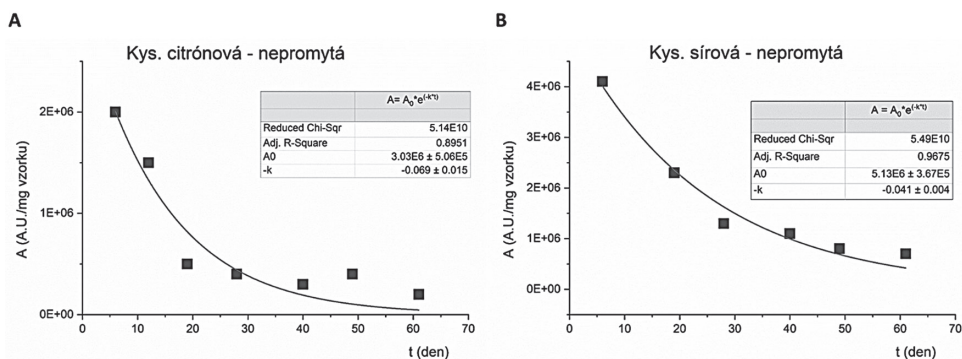
Poslední identifikovanou látkou v chromatogramu byl N-formyl N-methylformamid. Během prvních dvou týdnů byl pozorován prakticky jen v nepromytých vzorcích. Zde jeho množství postupně klesalo, až se po dvou měsících dostalo na zhruba desetiné množství v případě katalýzy kys. citronovou a zhruba šestiné množství v případě katalýzy kys. sírovou. V promytých vzorcích HMTD nebyl v prvních dvou týdnech N-formyl N-methylformamid skoro vůbec pozorován. Teprve později se ho podařilo detekovat v množství srovnatelném s nepromytými vzorky.

Pokles N-formyl N-methylformamidu u nepromytých vzorků probíhal exponenciálně, což by odpovídalo reakci prvního řádu. Pravděpodobně se spíše než o rozkladný produkt, který se v průběhu času dále rozkládá, jedná o vedlejší produkt syntézy HMTD.

Obecně reakci prvního řádu popisuje rovnice:

$$[A] = [A_0] \cdot e^{-kt} \quad (4)$$

Kde $[A]$ je aktuální rovnovážná koncentrace, $[A_0]$ je počáteční rovnovážná koncentrace a k představuje rychlostní konstantu rozkladu. Protože nebylo možné spočítat koncentrace, byla vynesena do grafu časová závislost plochy píku vztažená na 1 mg navážky HMTD. Za předpokladu lineární odezvy detektoru A lze z této rovnice odečíst rychlostní konstantu rozkladu N-formyl N-methylformamidu pro oba nepromyté vzorky (obr. 6).

Obr. 7: Závislosti ploch N-formyl N-methylformamidu vztažené na 1 mg navážky vzorku HMTD během 61 dní skladování, A – katalyzátor kys. citronová, nepromytý vzorek, B – katalyzátor kys. sírová, nepromytý vzorek

Závěr

Hlavním cílem této práce bylo studium degradace peroxidové výbušniny HMTD v čase. Byly studovány rozdíly ve stabilitě jednotlivých vzorků HMTD, vzniklých rozkladných produktech a jejich koncentracích v závislosti na použitém katalyzátoru a promytí vzorku.

Pro sledování rozkladných produktů byly zvoleny dva přístupy. Méně těkavé látky byly studovány pomocí GC/MS s použitím kapalného nástřiku, zatímco těkavé látky byly studovány pomocí GC/MS použitím mikroextrakce na tuhou fázi z prostoru nad pevnou látkou. Kombinace těchto dvou metod umožňuje poměrně spolehlivě určit rozdíly mezi promytými a nepromytými vzorky HMTD. Určení použitého katalyzátoru je však náročnější. Použitými technikami lze provést také hrubý odhad stáří vzorku peroxidových výbušnin. Pro přesnější určení stáří by bylo nutné provést větší počet měření v delším časovém horizontu. Je také nutné vzít ohled na reprodukovatelnost těchto metod (hlavně SPME-HS).

Literatura

DEGREEFF, Lauryn E., Michelle M. CERRETA and Christopher J. KATILIE. Variation in the headspace of bulk hexamethylene triperoxide diamine (HMTD) with time, environment, and formulation. *Forensic Chemistry*. 2017, 4, 41–50. ISSN 24681709. Dostupné z: doi:10.1016/j.forc.2017.03.001

EGORSHEV, V. Yu., V. P. SINDITSKII and S. P. SMIRNOV. A comparative study on two explosive acetone peroxides. *Thermochimica Acta*. 2013, 574(2), 154–161. ISSN 00406031. Dostupné z: doi:10.1016/j.tca.2013.08.009

KLAPÖTKE, Thomas a Jiří PACHMÁŇ. *Chemistry of high-energy materials*. 2nd ed. Berlin: De Gruyter, 2012. De Gruyter graduate. ISBN 978-3-11-027358-8.

MATYÁŠ, Robert a Jiří PACHMÁŇ. *Primary explosives*. Heidelberg: Springer, 2013. ISBN 978-3-642-28435-9.

MATYÁŠ, Robert, Jakub ŠELEŠOVSKÝ a Tomáš MUSIL. Sensitivity to friction for primary explosives. *Journal of Hazardous Materials*. 2012, 213–214, 236–241. ISSN 03043894. Dostupné z: doi:10.1016/j.jhazmat.2012.01.085

National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. *Reducing the Threat of Improvised Explosive Device Attacks by Restricting Access to Explosive Precursor Chemicals*. Washington DC: The National Academies Press, 2018. ISBN 0-309-46407-9, DOI: <https://doi.org/10.17226/24862>.

OXLEY, J. C., J. L. SMITH, H. CHEN a Eugene CIOFFI. Decomposition of multi-peroxidic compounds: Part II. Hexamethylene triperoxide diamine (HMTD). *Thermochimica Acta*. 2002, 388(1–2), 215–225. ISSN 00406031. Dostupné z: doi:10.1016/S0040-6031(02)00028-X

OXLEY, Jimmie C., James L. SMITH, Matthew PORTER, Lindsay MCLENNAN, Kevin COLIZZA, Yehuda ZEIRI, Ronnie KOSLOFF a Faina DUBNIKOVA. Synthesis and Degradation of Hexamethylene Triperoxide Diamine (HMTD). *Propellants, Explosives, Pyrotechnics*. 2016, 41(2), 334–350. ISSN 07213115. Dostupné z: doi:10.1002/prep.201500151

SIMON, Alison G. a Lauryn E. DEGREEFF. Variation in the headspace of bulk hexamethylene triperoxide diamine (HMTD): Part II. Analysis of non-detonable canine training aids. *Forensic Chemistry*. 2019, 13(2), 154–161. ISSN 24681709. Dostupné z: doi:10.1016/j.forc.2019.100155

TUREČEK, Jaroslav. *Policejní pyrotechnika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-510-4.

Vývoj a současná ochrana obětí v mezinárodní perspektivě

Development and Current Protection of Victims in an International Perspective

---

MARTINA SLÁMOVÁ¹

Abstrakt

Příspěvek se zabývá problematikou ochrany práv obětí trestných činů v mezinárodním kontextu. Autorka představuje významné transnacionální dokumenty, které stanovily minimální standardy pro podporu a ochranu obětí trestných činů a které výrazně ovlivnily aktuální postavení a ochranu obětí trestných činů v české právní úpravě.

Klíčová slova

oběť, ochrana, práva, dokumenty, Organizace spojených národů (OSN), Rada Evropy (RE), Evropská unie (EU)

Abstract

The paper deals with the issue of protection of the rights of victims of crime in an international context. The author presents important transnational documents that set minimum standards for the support and protection of crime victims and that significantly affected the current position and protection of crime victims in the Czech legislation.

Key words

victim, protection, rights, documents, United Nations, Council of Europe, European Union

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2022/1-03>

Úvod

„Celosvětový trend posilování práv obětí je logickým důsledkem selhání států v oblasti ochrany fyzických osob před pachatelí trestných činů.“²

Obětí trestného činu se může stát kdokoli, bez ohledu na věk, pohlaví či postavení. Z tohoto důvodu je třeba věnovat těmto osobám zvláštní péči a usilovat o zmírnění

---

1 *kpt. Mgr. et Mgr. Martina Slámová, vrchní komisař úřadu služby kriminální policie a vyšetřování, Policejní prezidium České republiky*

2 *Vládní návrh zákona ze dne 15. února 2012 o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu [cit. 12. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=79183>*

dopadů trestného činu na jejich osobnost. Aby mohly být potřeby obětí v praxi efektivně uspokojeny, je nezbytné vytvořit pro to odpovídající organizační a legislativní podmínky. Aktuální úprava postavení obětí trestných činů v českém právním prostředí je výrazně ovlivněna mezinárodním i evropským právem. Implementuje závazky vyplývající pro Českou republiku z mezinárodních dokumentů, které stanovují minimální standardy pro podporu a ochranu obětí trestných činů.

Deklarace OSN

V roce 1985 se uskutečnil VII. kongres OSN o předcházení trestné činnosti a zacházení s pachateli trestných činů v Miláně.³ Na jeho popud byla dne 29. listopadu 1985 přijatá Valným shromážděním Organizace spojených národů (dále jen „OSN“) *Deklarace základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci 40/34* (dále jen „Deklarace OSN“).⁴ Ta je i přes svoji právní nezávaznost považována za Magnu chartu obětí trestných činů. Na základě rezoluce komise OSN pro prevenci trestné činnosti a trestní justici byla v roce 1999 vytvořena Mezinárodní příručka pomoci obětem o využití a aplikaci Deklarace OSN, která „se stala průvodcem při vytváření a realizaci programů poskytujících sociální, psychologickou, emocionální a finanční podporu a pomoc obětem a další účinnou pomoc obětem v rámci trestního řízení.“⁵ Příručka měla posloužit jako nástroj pro zavádění a rozvoj programů služeb pro oběti a pro vytváření a rozvoj citlivých přístupů k obětem trestné činnosti.⁶

Deklarace OSN v článku 1 definuje oběti jako „osoby, které jednotlivě nebo společně utrpěly újmu, včetně fyzického nebo duševního poranění, emočního utrpení, ekonomické ztráty nebo podstatného porušení jejich základních práv skrze činy nebo opomenutí, která porušují trestní zákony platné v členských státech, včetně těch, které zakazují zneužití moci.“ Za určitých okolností se oběti rozumí i nejbližší členové rodiny nebo osoby na přímé oběti závislé a osoby, které utrpěly újmu, když zasáhly, aby pomohly obětem v nouzi či zabráňovaly viktimizaci. V navazujících člácích Deklarace OSN pojednává především o zabezpečení přístupu k trestní justici, spravedlivém zacházení, restituci, náhradě škody a zajištění služeb pro oběti. Samostatná část je pak věnována obětem zneužití moci.⁷

Problematice obětí trestných činů se věnují taktéž články některých dalších dohod přijatých na půdě OSN. Například článek 25 Úmluvy OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu z roku 2020 (a článek 6–8 dodatkového protokolu k této úmluvě) zakotvuje ochranu

---

3 Tamtéž.

4 *Declaration of the Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985* [online]. General Assembly resolution 40/34 [cit. 21. 1. 2022]. Dostupné z: <https://legal.un.org/avl/ha/dbpvcap/dbpvcap.html>

5 RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEZULOVÁ. *Poškozony a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. Beckova edice právní instituty. s. 29. ISBN 978-80-7179-559-9.

6 Tamtéž.

7 *Průvodce restorativními programy (druhé vydání)*. Edice příruček pro trestní justici [online]. Organizace spojených národů. Úřad OSN pro drogy a kriminalitu, 2020 [cit. 21. 11. 2021]. Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Restorative_Justice_Handbook_-_Czech_Final.pdf

a pomoc obětem trestných činů upravených touto úmluvou. Jiný článek 6 části II Protokolu o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi, doplňující Úmluvu Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu z roku 2000, zakotvuje pomoc a ochranu obětí obchodování s lidmi.⁸ Nelze rovněž opomenout článek 32 Úmluvy proti korupci a článek 19 Úmluvy o ochraně dítěte.

Dokumenty Rady Evropy

Od 60. let dochází v některých evropských státech k stanovení pravidel odškodnění obětí ze státních prostředků, pokud k odškodnění nedojde jinak. V září 1977 přijal Výbor ministrů rezoluci (77) 27 o odškodňování obětí násilných trestných činů.⁹

V rámci Rady Evropy byla dne 24. listopadu 1983 přijata *Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů* (dále jen „úmluva“). Tu lze řadit mezi jádro úmluv mezinárodní organizace spojující 47 zemí Evropy i přes výtky, že samotný obsah shrnuje předchozí poznatky politik jednotlivých států v oblasti odškodňování obětí trestných činů. Jak Růžička avizuje, řada moderních evropských států již před rokem 1983 disponovala s efektivní legislativou v dané oblasti. Význam úmluvy tkví v tom, že zobecňuje pravidla pro odškodnění osob, které následkem trestného činu utrpěly těžké ublížení na zdraví nebo které byly v péči osoby, jež následkem takového činu zemřela, a to ze státních prostředků. Současně vyznačuje hranice mezinárodní spolupráce v této oblasti.¹⁰ Zevrubněji řečeno úmluva zavazuje smluvní státy, aby přispěly na odškodnění obětem násilných trestných činů. Strany by měly podle úmluvy pokrýt alespoň ušlý výdělek, náklady na léčbu a zotavení či na pohřeb zemřelé osoby, včetně výživného pro pozůstalé osoby. Smluvní státy by rovněž měly vytyčit rozsah odškodnění, určit lhůtu pro podání žádosti a zabezpečit dostatečnou informovanost žadatelů o systému odškodňování v dané zemi.¹¹

Jménem České republiky byla úmluva podepsána ve Štrasburku dne 15. října 1999; v platnost vstoupila dne 1. ledna 2001.¹² Podle předkládací zprávy je „cílem Evropské úmluvy stanovit závazné zásady pro poskytování odškodnění cizincům, kteří se stali obětí násilného trestného činu, a tím harmonizovat evropské zákonodárství v těchto otázkách a učinit ho vykonatelným. Přistoupení České republiky k této Úmluvě je výrazem snahy

8 Blíže viz RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEZULOVÁ. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. Beckova edice právní instituty. S. 38 an. ISBN 978-80-7179-559-9.

9 VÁLKOVÁ, Helena. *Trestně politické souvislosti zákona o obětech trestných činů*. Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí. 4/2013, roč. 22. S. 4–9. ISSN 1213-8282.

10 Blíže viz RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEZULOVÁ. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. Beckova edice právní instituty. S. 44. ISBN 978-80-7179-559-9.

11 TETAUROVÁ, Eva. *Pomoc státu obětem trestných činů ve vybraných státech*. Informační studie č. 5.028. 2011 [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu [cit. 21. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=74791>

12 *Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 141/2000 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o odškodnění obětí násilných trestných činů* [online]. *Zákony pro lidi* [cit. 21. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/ms/2000-141>

státu pomoci obětem nejzávažnějších trestných činů z řad cizinců.“¹³ Provedení úmluvy si vyžádalo přijetí zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně některých zákonů.

Neméně významnými dokumenty k problematice obětí trestných činů jsou Doporučení Rady Evropy č. R (85)11 z roku 1985 o postavení obětí v rámci trestního práva a trestního procesu, následované Doporučením Rady Evropy č. R (87) 21 z roku 1987 o pomoci obětem a o prevenci viktimizace. Doporučení z roku 1985 označilo uspokojování potřeb a ochranu zájmů obětí trestné činnosti za základní funkci trestního soudnictví. V tomto smyslu akcentuje potřebu zesílit důvěru oběti v trestní justici a zabezpečit její spolupráci s trestní justicí, zejména vystupuje-li v postavení svědka.¹⁴ Doporučení z roku 1987 zdůrazňovalo význam pomoci obětem trestných činů soustředěné na uspokojování potřeb obětí, a to cestou nestátních organizací.¹⁵

Další dokumenty Rady Evropy obsahují práva některých skupin zvláště zranitelných obětí trestných činů. Lze zmínit článek 11–14 Úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí před pohlavním vykořisťováním a sexuálním zneužíváním z roku 2007, článek 13 Úmluvy Rady Evropy o prevenci terorismu z roku 2005, Úmluvu Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi z roku 2005 a v neposlední řadě článek 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950. Opomenout nelze ani dokumenty Výboru ministrů.

Dokumenty Evropské unie

O něco později zareagovala na trend ochrany práv obětí trestných činů Evropská unie (Evropská společenství). Musím shledat, že jistou zdrženlivostí si danou situaci značně usnadnila. Jak uvádí Válková: „...ještě před přijetím mezinárodních dokumentů nalezneme v právních řádech většiny evropských zemí normy, které odškodnění obětí regulují.“¹⁶

První podnět k zahájení legislativních prací zadal Vídeňský akční plán z roku 1998, který vyzval ke zpracování komparativní studie zaměřené na možnosti a způsoby odškodňování obětí trestných činů.¹⁷ Dne 14. července 1999 byla Evropskému parlamentu, Radě a Hospodářskému a sociálnímu výboru předložena zpráva Evropské komise s názvem *Oběti trestných činů v Evropské unii: úvahy o normách a opatřeních, jež je nutné přijmout* (dále jen „zpráva“).¹⁸ Zpráva ve svém obsahu garantuje ochranu a přístup ke spravedlnosti všem

13 Předkládací zpráva k Evropské úmluvě o odškodňování obětí násilných trestných činů. [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu [cit. 21. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=113537>

14 RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEZULOVÁ. *Poškozovaný a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. Beckova edice právní instituty. s. 45. ISBN 978-80-7179-559-9.

15 Tamtéž, s. 46.

16 RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEZULOVÁ. *Poškozovaný a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. Beckova edice právní instituty. s. 45. ISBN 978-80-7179-559-9.

17 Tamtéž, s. 49.

18 *Rámcové rozhodnutí Rady EU (2001/220/SVV) o postavení obětí v trestním řízení*. Úřední věstník Evropské unie [online]. EUR-Lex [cit. 24. 11. 2021]. Dostupné z: https://eurlex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:5a7bf2b7-feec-4b10a2f71d4217506143.0001.01/DOC_47&format=PDF

občanům Evropské unie (dále jen „Unie“, „EU“) v případě, že se stanou obětí trestného činu v členském státě, ve kterém nemají trvalé bydliště. První část zprávy je věnována prevenci viktimizace, přičemž značný význam se přiznává informacím, zejména informacím o rizikových místech, které by měly být dostupné například na letištích, železnicích nebo metru. Druhá část soustředí pozornost na pomoc obětem trestného činu. Zpráva konstatuje, že je třeba rozšířit rámec pomoci zahraničním turistům (např. informace v jazyce, kterému rozumí, kromě materiální pomoci i sociální a psychologickou pomoc). Význam se v tomto směru přikládá policii, která jako první vstupuje do interakce s obětí trestného činu. Třetí část zprávy pojednává o postavení oběti v trestním řízení. Poukazuje na úskalí řízení vedeného tzv. na dálku – osoby poškozené trestným činem pobývají v cizí zemi zpravidla jen přechodně a nemohou čekat na zahájení trestního řízení, tím spíše jeho výsledek. Zpráva v této části rovněž navrhuje řešit méně závažné trestné činy tzv. *fast-track* řízením nebo prostřednictvím mediace. Ve čtvrté části je rozebrána problematika odškodnění obětí trestných činů. Tato část vychází jednak z poznatku, že v jednotlivých členských státech jsou odlišné možnosti a podmínky kompenzace, jednak z poznatku, že panují rozdíly v tom, jaké typy trestných činů jsou státem odškodňovány. V poslední části zpráva řeší tři obecné otázky: 1. získávání potřebných informací, 2. speciální výcvik osob, které přicházejí do kontaktu s obětí, 3. jazyk.¹⁹

Zpráva se stala podkladem pro zvláštní summit Evropské Rady o vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva v Evropské unii. Ten se konal ve dnech 15.–16. října 1999 ve finském Tampere.²⁰ Podle závěrů předsednictví (tzv. Program z Tampere)²¹ je Evropská rada odhodlána rozvíjet Unii jako prostor svobody, bezpečnosti a práva s plným využitím možností, které nabízí Amsterodamská smlouva. Z obsahu bodu 32 závěrů předsednictví vyplývá požadavek na minimální normy týkající se ochrany obětí zločinu, zejména pokud jde o přístup obětí ke spravedlnosti a ohledně jejich práv na náhradu škody, včetně náhrady nákladů řízení. Kromě toho by měly být vytvořeny národní programy sledující financování veřejných a nevládních opatření v zájmu pomoci obětem a jejich ochrany.²²

Po zasedání v Tampere byl předložen návrh rámcového rozhodnutí o postavení obětí v trestním řízení. Na základě tohoto návrhu a v souladu s hlavou VI Smlouvy o Evropské unii přijala Rada EU dne 15. března 2001 *Rámcové rozhodnutí Rady EU (2001/220/SVV) o postavení obětí v trestním řízení* (dále jen „rámcové rozhodnutí“).²³ Rámcové rozhodnutí

19 RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEZULOVÁ. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. Beckova edice právní instituty. S. 49–52. ISBN 978-80-7179-559-9.

20 *Na všeobecný program z Tampere navázaly víceleté plány s cílem vytvořit prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti v Evropské unii – tzv. Haagský program (pro období 2005–2010) a Stockholmský program (pro období 2010–2014). Roku 2014 byly následně vymezeny „strategické směry pro legislativní a operativní plánování v rámci prostoru svobody, bezpečnosti a práva“ pro období let 2014–2020. Nejednalo se již o program, ale spíše o pokyny pro provádění, uplatňování a konsolidaci stávajících právních nástrojů a opatření.*

21 *Blíže viz Tampere European Council 15 and 16 October 1999. Presidency conclusions [online]. European Parliament [cit. 24. 11. 2021]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm*

22 *Srov. Důvod (3) Rámcového rozhodnutí Rady EU (2001/220/SVV) o postavení obětí v trestním řízení.*

23 *Rámcové rozhodnutí Rady EU (2001/220/SVV) o postavení obětí v trestním řízení. Úřední věstník Evropské unie [online]. EUR-Lex [cit. 24. 11. 2021]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:5a7bf2b7-feec-4b10-a2f7-1d4217506143.0001.01/DOC_47&format=PDF*

bylo později nahrazeno Směrnicí Evropského parlamentu a Rady EU 2012/29/EU z 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu (viz dále). Závazky vyplývající z obou dokumentů implementoval zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) (dále jen „zákon o obětech trestných činů“).

V ohlédnutí zpět bylo toto rámcové rozhodnutí jedno z nejdůležitějších rozhodnutí, které mimo jiné jako první poskytlo definici pojmu oběť. Znění celého rámcového rozhodnutí vyznívalo dosti obecně. Jak uvádí Grivna, cílem rámcového rozhodnutí „bylo zajistit obětem srovnatelně vysokou úroveň ochrany bez ohledu na členský stát, ve kterém se nachází. Rámcové rozhodnutí se neomezovalo na řešení otázky ochrany pouze v trestním řízení, ale též na pomoc obětem před zahájením trestního řízení a po jeho skončení.“²⁴ Rámcové rozhodnutí ve svém úvodním znění předpokládalo, že k dosažení vytyčeného cíle bude třeba sjednotit právní a správní předpisy jednotlivých členských států. K potřebám obětí bude třeba přistupovat komplexně a koordinovaně, aby se zabránilo přijímání dílčích či nesourodých řešení, jež by mohla oběti způsobit druhotnou viktimizaci. Rámcové rozhodnutí apelovalo na potřebu sblížit pravidla a praxi týkající se postavení a hlavních práv obětí. Zřetel kladlo na právo na respektování důstojnosti oběti, právo poskytovat a přijímat informace, právo rozumět a být pochopen, právo být chráněn v jednotlivých etapách řízení, právo na přihlídnutí k znevýhodnění způsobeném bydlištěm v jiném členském státě. Na druhou stranu rámcové rozhodnutí členským státům neukládalo povinnost zaručit obětem stejné zacházení jako stranám řízení. Důležitost shledávalo v zapojení specializovaných služeb a subjektů pro pomoc obětem před trestním řízením, v jeho průběhu a po jeho skončení. Pokud jde o osoby přicházející do styku s oběťmi, jako nezbytnost bralo poskytnout těmto vhodné a dostatečné školení.

Pohlédneme-li na rámcové rozhodnutí blíže, za jeho vznikem stálo devatenáct článků. V článku 1 byla definována oběť jako fyzická osoba, která utrpěla škodu, včetně fyzické nebo mentální újmy, citového strádání nebo ekonomické ztráty v přímé souvislosti se skutky nebo opomenutím a zanedbáním, které jsou porušením trestního zákona členského státu. Evropský soudní dvůr (ESD) se v rámci prejudiciální otázky vyjádřil, že pojem oběť nezahrnuje právnické osoby.²⁵ Nelze si nevšimnout, že z definice rámcového rozhodnutí vychází Dodatek k Doporučení Výboru ministrů Rec(2006)8 z roku 2006 ohledně pomoci obětem trestných činů²⁶ s tím, že pojem oběti rozšiřuje na rodinné příslušníky a osoby závislé na přímé oběti (nepřímé oběti). Předmětné rozhodnutí dále stanovilo v člancích 2 až 9 práva oběti a povinnosti státu. Podle článku 10 měl každý stát podporovat mediaci v trestních věcech. Článek 11 se týkal těch obětí, které mají bydliště mimo

24 GRIVNA, Tomáš. *Stručný pohled na historický vývoj legislativních nástrojů EU na ochranu poškozených a obětí trestných činů, úskalí implementace v České republice* [online]. Justičná akadémia Slovenskej republiky [cit. 24. 11. 2021]. Dostupné z: https://ja-sr.sk/files/Grivna_Stru%C4%8Dn%C3%BD%20pohled%20na%20historick%C3%BD%20v%C3%BDvoj%20legislativn%C3%ADch%20n%C3%A1stroj%C5%AF%20EU.pdf

25 Blíže viz IVOR, Jaroslav a kolektiv. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokódex, 2013. s. 475. ISBN 978-80-81550-17-1.

26 Srov. bod 1.1. Doporučení Výboru ministrů Rec(2006)8 z roku 2006 ohledně pomoci obětem trestných činů [online]. Bílý kruh bezpečí [cit. 28. 1. 2022]. Dostupné z: [https://www.bkb.cz/files/uploaded/UserFiles/File/Rec\(2006\)8.doc](https://www.bkb.cz/files/uploaded/UserFiles/File/Rec(2006)8.doc)

členský stát. Článek 13 určil povinnost členských států podporovat zapojení služeb pro pomoc obětem. Podle článku 15 měl každý členský stát podporovat postupné vytváření podmínek nezbytných pro předcházení druhotnému poškození obětí. Grivna uvádí, že „výkladem některých článků rámcového rozhodnutí se ve své rozhodovací činnosti v řízení o předběžných otázkách zabýval i ESD. Průlomovým byl především rozsudek ve věci Pupino (C-105/03 ze dne 16. 6. 2006). Tento rozsudek měl širší dosah, neboť obecně vymezil povinnost členských států k eurokonformnímu výkladu rámcových rozhodnutí. Existuje však i celá řada dalších rozsudků týkajících se výkladu tohoto rámcového rozhodnutí.“²⁷

O harmonizaci některých aspektů týkajících se práv obětí se vedle rámcového rozhodnutí pokoušela *Směrnice Rady č. 2004/80/ES z 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů* (dále jen „směrnice o odškodňování“).²⁸ Tato směrnice o odškodňování je reakcí na rozhodnutí Soudního dvora Evropských společenství ve věci Cowan, v němž bylo judikováno, že garantuje-li článek 7a Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství (EHS)²⁹ fyzické osobě svobodu cestovat do členského státu, je nezbytným důsledkem, aby tento stát též zaručil náhradu za újmu způsobenou v tomto státě oběti násilného trestného činu, která je příslušníkem cizího členského státu, a to na stejném základě jako u státních příslušníků uvedeného státu a osob, které v něm mají trvalé bydliště.³⁰

Směrnice o odškodňování si klade za cíl vytvořit systém spolupráce pro usnadnění přístupu k odškodnění obětí trestných činů v přeshraničních případech.³¹ V úvodním znění směrnice o odškodňování stanovila požadavek, aby členské státy usnadnily přístup k odškodnění obětí trestných činů v přeshraničních situacích, a to na základě fungujícího systému pro odškodnění obětí úmyslných násilných trestných činů spáchaných na jejich územích. Proto by ve všech členských státech měl existovat mechanismus pro odškodnění. Zároveň bylo konstatováno, že většina členských států již takové systémy odškodnění zavedla. Směrnice o odškodňování vychází ze zásady, že odškodnění vyplácí příslušný orgán členského státu, na jehož území byl trestný čin spáchan, i když má oběť právo podat žádost v členském státě svého bydliště (článek 1 a 2).

---

27 GRIVNA, Tomáš. *Stručný pohled na historický vývoj legislativních nástrojů EU na ochranu poškozených a obětí trestných činů, úskalí implementace v České republice* [online]. *Justičná akadémia Slovenskej republiky* [cit. 24. 11. 2021]. Dostupné z: https://ja-sr.sk/files/Grivna_Stru%C4%8Dn%C3%BD%20pohled%20na%20historick%C3%BD%20v%C3%BDvoj%20legislativn%C3%ADch%20n%C3%A1stroj%C5%AF%20EU.pdf

28 *Směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů*. *Úřední věstník Evropské unie* [online]. *EUR-Lex* [cit. 26. 11. 2021]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32004L0080&from=CS>

29 *Nyní článek 14 odstavec 2 Smlouvy o založení Evropského společenství*: „Vnitřní trh zahrnuje prostor bez vnitřních hranic, v němž je zajištěn volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu v souladu s ustanoveními této smlouvy.“

30 *Judgment of the Court of 2 February 1989. – Ian William Cowan v Trésor public. – Reference for a preliminary ruling: Tribunal de grande instance de Paris – France. – Tourists as recipients of services – Right to compensation following an assault. – Case 186/87*. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/?uri=CELEX:61987CJ0186>

31 RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEZULOVÁ. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. *Beckova edice právní instituty*. s. 57. ISBN 978-80-7179-559-9.

Strukturu směrnice o odškodňování tvoří tři kapitoly: I. Přístup k odškodnění v přeshraničních situacích, II. Vnitrostátní systémy odškodnění a III. Prováděcí ustanovení. Na rozdíl od kapitoly I. uvedené směrnice se kapitola II. též směrnice nevztahuje výslovně na přeshraniční situace, ale upravuje i vnitrostátní systémy odškodnění. Za pozornost stojí článek 12 odstavec 2 kapitoly II., který stanoví, že „všechny členské státy zajistí, aby jejich vnitrostátní předpisy stanovily existenci systému odškodnění obětí násilných trestných činů spáchaných na jejich území, který zaručuje spravedlivé a přiměřené odškodnění obětí.“ Zněním ustanovení se v nedávné praxi zabýval Soudní dvůr Evropské unie, přičemž dospěl k vysvětlení, že směrnice o odškodňování zavádí možnost použít vnitrostátní systémy odškodnění obětí úmyslných násilných trestných činů spáchaných na území členských států ve prospěch těchto obětí. V důsledku toho článek 12 odstavec 2 ukládá každému členskému státu povinnost zavést systém odškodnění obětí všech úmyslných násilných trestných činů spáchaných na jeho území. Tedy nejen obětí, které se nacházejí v přeshraniční situaci, ale rovněž obětí, které mají obvyklé bydliště na území tohoto členského státu.³²

Členské státy měly povinnost harmonizovat své právní řády s touto směrnicí do 1. ledna 2006, s výjimkou čl. 12 odst. 2, pro který byl den uvedení do souladu 1. července 2005. Česká republika tehdy povinnosti vyplývající z této směrnice o odškodňování implementovala do právního řádu novelizací zákonem č. 204/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění zákona č. 265/2001 Sb.

Za dobu účinnosti rámcového rozhodnutí a směrnice o odškodňování předložila Evropská Komise dvě evaluační zprávy z let 2004 a 2009. Obě hodnotící zprávy shodně prohlašovaly, že stanoveného cíle nebylo dosaženo. Zpráva z roku 2009 měla jisté výhrady i vůči právnímu stavu v České republice. Ta byla stejně jako většina členských států kritizována za nedůslednou implementaci rámcového rozhodnutí.³³

V prosinci 2009 byl přijat program Evropské unie (EU) pro oblast justice a vnitřních věcí, tzv. Stockholmský program, který stanovuje obecné priority a politické cíle na období let 2010–2014. V souvislosti s prioritou „Evropa práv“ se dovolával zvláštní pozornosti věnované ochraně práv dítěte a zranitelných skupin, včetně obětí trestných činů

---

32 *Blíže viz Judgment of the Court of 16 July 2020. – Reference for a preliminary ruling – Directive 2004/80/EC – Article 12(2) – National schemes on compensation to victims of violent intentional crime guaranteeing fair and appropriate compensation – Scope – Victim residing in the Member State in which the violent intentional crime was committed – Obligation for the national compensation scheme to cover that victim – Concept of ‘fair and appropriate compensation’ – Liability of Member States in the event of a breach of EU law – Case C-129/19. Dostupné z: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=A90E016962F827BDAC46B22976ED3C7E?text=&docid=228681&pageIndex=0&doclang=EN&mode=Ist&dir=&occ=first&part=1&cid=2773085>*

33 *Blíže viz GRĚVNA, Tomáš. Stručný pohled na historický vývoj legislativních nástrojů EU na ochranu poškozených a obětí trestných činů, úskalí implementace v České republice [online]. Justičná akadémia Slovenskej republiky [cit. 24. 11. 2021]. Dostupné z: https://ja-sr.sk/files/Grivna_Stru%C4%8Dn%C3%BD%20pohled%20na%20historick%C3%BD%20v%C3%BDvoj%20legislativn%C3%ADch%20n%C3%A1stroj%C5%AF%20EU.pdf*

a terorismu.³⁴ V kapitole 2.3 Stockholmského programu byla zaručována zvláštní podpora a právní ochrana nejohroženějším osobám nebo osobám vystaveným obzvláště kritickým situacím, například osoby, jež jsou obětí opakovaného násilí v úzkých svazcích, osoby, které se stanou obětí násilí na základě pohlaví, nebo osoby, které se stanou obětí jiných druhů trestných činů v členském státě, jehož nejsou státními příslušníky, ani v něm nemají bydliště; zvláštní pozornost, podporu a společenského uznání potřebují i oběti terorismu. Evropská rada vyzvala Komisi a členské státy, aby:

- posoudily, jak zlepšit právní předpisy a opatření zaměřená na praktickou podporu a ochranu obětí a jak zlepšit uplatňování stávajících nástrojů,
- i v ostatních směrech nabídly obětem lepší podporu, například prostřednictvím stávajících evropských sítí, které poskytují praktickou pomoc, a aby za tímto účelem předložily návrhy,
- posoudily možnost vytvoření jediného komplexního právního nástroje na ochranu obětí spojením Směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů a Rámcového rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení, a to na základě vyhodnocení obou uvedených nástrojů.

V rámci tohoto plnění programu byly přijaty tři směrnice: Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2011/99/EU ze dne 13. prosince 2011 o evropském ochranném příkazu (dále jen „směrnice EPO“), Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2011/36/EU z roku 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí (dále jen „směrnice proti obchodování s lidmi“) a Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje Rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SV (dále jen „směrnice o minimálních pravidlech“).

První ze zmiňovaných, *směrnice EPO*³⁵ je reakcí na výzvu, aby členské státy obětem trestného činu nebo svědkům, kteří jsou v ohrožení, nabídly zvláštní ochranu, která by měla být platná v rámci celé Unie.³⁶ Zavádí nový evropský prostředek, který zvyšuje ochranu obětí nejen ve státě, kde se trestný čin stal, ale i v rámci hranic celého unijního prostoru,³⁷ vyjma Dánska a Irska, které si vyjednaly výjimku.³⁸ Nadto uvádí do praxe mechanismus, který umožňuje, aby mezi členskými státy byly uznávány ochranné

34 *Stockholmský program – otevřená a bezpečná Evropa, která slouží svým občanům a chrání je* [online]. EUR-Lex [cit. 29. 11. 2021]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:cs:PDF>

35 *Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2011/99/EU ze dne 13. prosince 2011 o evropském ochranném příkazu. Úřední věstník Evropské unie* [online]. EUR-Lex [cit. 28. 11. 2021]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0099&from=CS>

36 *Stockholmský program – otevřená a bezpečná Evropa, která slouží svým občanům a chrání je* [online]. EUR-Lex [cit. 29. 11. 2021]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:cs:PDF>

37 ROUBALOVÁ, Michaela a kol. *Oběti kriminality. Poznatky z viktimizace studie. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. S 36. ISBN 978-80-7338-174-5.*

38 ALBRECHTOVÁ, Lucie. *Pomoc obětem. Evropský ochranný příkaz. Zpravodaj Bílý kruh bezpečí, 1/2010. S. 16–17. ISSN 1213-8282.*

příkazy vydané jako opatření trestního práva.³⁹ Hlavním cílem dle článku 1 směrnice EPO je stanovit „pravidla umožňující justičnímu nebo rovnocennému orgánu ve členském státě, v němž bylo přijato ochranné opatření s cílem ochrany osoby před trestným činem jiné osoby, jenž může ohrozit její život, tělesnou nebo duševní integritu, důstojnost, osobní svobodu nebo sexuální integritu, vydat evropský ochranný příkaz umožňující příslušnému orgánu v jiném členském státě pokračovat v ochraně této osoby na území tohoto jiného členského státu, v důsledku spáchání trestného činu nebo údajného spáchání trestného činu podle vnitrostátního práva vydávajícího státu.“ Podle článku 2 se evropským ochranným příkazem rozumí „rozhodnutí přijaté justičním nebo rovnocenným orgánem členského státu v souvislosti s ochranným opatřením, na jehož základě justiční či rovnocenný orgán jiného členského státu přijme jakékoli vhodné opatření nebo jakákoliv vhodná opatření podle svého vnitrostátního práva s cílem pokračovat v ochraně chráněné osoby.“ Ochranným opatřením je podle téhož článku „rozhodnutí v trestních věcech přijaté vydávajícím státem v souladu s jeho vnitrostátním právem hmotným i procesním, jímž se osobě, která představuje nebezpečí, ukládá jeden nebo více zákazů nebo omezení uvedených v článku 5 za účelem ochrany chráněné osoby před trestným činem, který může ohrozit její život, tělesnou nebo duševní integritu, důstojnost, osobní svobodu nebo sexuální integritu.“

Český zákonodárce transportoval směrnici EPO do právního řádu zákonem č. 77/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, a další související zákony. Evropský ochranný příkaz je upraven v hlavě X tohoto zákona.

Druhým významným unijním předpisem posilujícím postavení obětí trestných činů je *Směrnice proti obchodování s lidmi*,⁴⁰ kterou se nahrazuje Rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV ze dne 19. července 2002 o boji proti obchodování s lidmi. Právní akt si v článku 1 mimo jiné klade za cíl posílit prevenci trestné činnosti související s obchodováním s lidmi a ochranu jejich obětí. Co se týče působnosti směrnice proti obchodování s lidmi, tato se uplatňuje zpravidla na dospělé státní příslušníky třetích zemí, kteří jsou nebo se stali oběťmi trestných činů souvisejících s nelegálním obchodováním s lidmi.⁴¹ Články 11 až 16 jsou věnovány pomoci, podpoře a ochraně obětí obchodování s lidmi. Zvláštní pozornost je věnována dětským obětem. Článek 17 přikazuje členským státům zajistit obětem obchodování s lidmi přístup ke stávajícím systémům odškodnění obětí úmyslně spáchaných násilných trestných činů. Následující článek již pojednává o vhodných opatřeních primární a sekundární prevence viktimizace.

39 *Právo využívat i nadále ochranných opatření při stěhování do jiného členského státu* [online]. Portál evropské e-justice [cit. 28. 11. 2021]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_european_protection_order-360-cs.do

40 *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV. Úřední věstník Evropské unie* [online]. EUR-Lex [cit. 28. 11. 2021]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0036&from=CS>

41 ZÁHORA, Jozef. *Evropske štandardy pre postavenie a odškodovanie obětí trestných činov*. In: *Záhora, J. et Kert, R (eds.): Obete kriminality – victims of crime. Proceedings of the International Conference, held on 25th November 2010, Pan European University Bratislava. Bratislava, Eurokódex, 2010. S. 29–46. ISBN 978-80-8944-73-7.*

Členské státy byly povinny uvést své právní a správní předpisy do souladu s touto směrnicí do 6. dubna 2013. Česká republika implementovala závazky zákonem č. 141/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“, „tr. z.“), a zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 105/2013 Sb.

Dne 10. června 2011⁴² Evropská rada ve svém usnesení Rady o plánu posílení práv a ochrany obětí, zejména v trestním řízení (tzv. „Budapeštský plán“)⁴³ shledala závěr, že na úrovni Evropské unie je třeba přijmout právní předpisy i jiná opatření za účelem posílení práv a ochrany obětí trestných činů, zejména v průběhu trestního řízení. Pro dosažení tohoto účelu je nezbytné revidovat a doplnit zásady uvedené v Rámcovém rozhodnutí 2001/220/SVV a významným způsobem pokročit v úrovni ochrany obětí v celé Unii, a to zejména v rámci trestního řízení.⁴⁴ I z tohoto důvodu bylo rámcové rozhodnutí nahrazeno *Směrnicí o minimálních pravidlech*.⁴⁵ Zmíněná směrnice byla na rozdíl od rámcového rozhodnutí přijata v řádném legislativním procesu, má přímý účinek a státy Unie jsou povinny ji implementovat. Pokud by tuto povinnost nerespektovaly, Evropská komise se může u ESD domáhat jejího splnění. Co do svého rozsahu je směrnice o minimálních pravidlech širší než rámcové rozhodnutí a na rozdíl od něj dále precizuje a rozšiřuje oprávnění obětí, včetně obětí obzvláště zranitelných. Komplexním způsobem upravuje ochranu obětí zejména v trestním řízení a pomoc obětím.⁴⁶ Zavádí určitý katalog minimálních práv, která musí být respektována ve všech členských státech. Účelem předmětné směrnice je zajistit, aby se obětem trestného činu dostalo vhodných informací, podpory a ochrany a mohly se účastnit trestního řízení. Pro účely právního aktu se rozumí obětí jednak fyzická osoba, která utrpěla újmu včetně fyzické, duševní či citové újmy či hmotnou ztrátu, které byly přímo způsobeny trestným činem, jednak rodinný příslušník osoby, jejíž smrt byla přímo způsobena trestným činem a který v důsledku smrti této osoby utrpěl újmu. Rodinnými

---

42 O dva roky dříve, dne 13. prosince 2007, byla podepsána Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství. Českou republikou byla ratifikována 3. listopadu 2009 a vstoupila v platnost 1. prosince 2009. Konsolidovaný článek 82 odstavec 2 Smlouvy o fungování Evropské unie poskytuje Evropskému parlamentu a Radě možnost, aby řádným legislativním postupem stanovily formou směrnic minimální pravidla týkající se práv obětí trestných činů, s cílem usnadnit vzájemné uznávání rozsudků a soudních rozhodnutí a policejní a justiční spolupráce v trestních věcech s přeshraničním rozměrem. Tato minimální pravidla mají přihlížet k rozdílům mezi právními tradicemi a systémy členských států.

43 Usnesení Rady ze dne 10. června 2011 o plánu posílení práv a ochrany obětí, zejména v trestním řízení. Úřední věstník Evropské unie [online]. EUR-Lex [cit. 30. 11. 2021]. Dostupné z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011G0628\(01\)&from=DE](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011G0628(01)&from=DE)

44 GRĚVNA, Tomáš. Stručný pohled na historický vývoj legislativních nástrojů EU na ochranu poškozených a obětí trestných činů, úskalí implementace v České republice [online]. Justičná akadémia Slovenskej republiky [cit. 24. 11. 2021]. Dostupné z: https://ja-sr.sk/files/Grivna_Stru%C4%8Dn%C3%BD%20pohled%20na%20historick%C3%BD%20v%C3%BDvoj%20legislativn%C3%ADch%20n%C3%A1stroj%C5%AF%20EU.pdf

45 Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu. Úřední věstník Evropské unie [online]. EUR-Lex [cit. 28. 11. 2021]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>

46 JELÍNEK, Jiří. Trestní právo Evropské unie. Praha: Leges, 2014. Teoretik. S. 285. ISBN 978-80-7502-041-3.

příslušníky jsou manžel či manželka, osoba, která stabilně a trvale žije s obětí v závazném intimním partnerském svazku ve společné domácnosti, příbuzní v přímé linii, sourozenci a vyživované osoby oběti, nestanoví-li členské státy jinak (článek 1 a 2). Pojem oběti byl tak rozšířen o tzv. oběti nepřímé.

Mezi hlavní práva, která směrnice zaručuje, patří například:⁴⁷

- Právo na vzájemně srozumitelnou komunikaci – veškeré informace musí být obětem podávány jasně a srozumitelně. Forma komunikace musí zohlednit zvláštní potřeby každé oběti, plynoucí například z věku, jazyka či zdravotního postižení.
- Právo na informace – vnitrostátní orgány musí obětem poskytnout informace o jejich právech, jejich případu a službách a o pomoci, které jim jsou k dispozici. Tyto informace jsou poskytovány od prvního kontaktu s příslušným orgánem a bez zbytečného prodlení.
- Právo na podporu – členské státy musí obětem zaručit přístup ke službám podpory a příslušné orgány musí zajistit zprostředkování těchto služeb. Podpora se poskytuje bezplatně a důvěrně a je k dispozici i obětem, které trestný čin oficiálně neohlásily. Dostupné musí být jak služby obecné podpory, a to pro všechny oběti, tak i služby specializované, například přístřeší, podpora a poradenství při traumatech, jež se uzpůsobí různým typům obětí.
- Právo na účast v trestním řízení – oběti mají získat v trestním řízení aktivnější úlohu. Mají právo na slyšení a na informace o různých krocích v trestním řízení. Jestliže oběti nesouhlasí s rozhodnutím o zastavení trestního stíhání, mají právo na přezkum tohoto rozhodnutí. Dalšími právy jsou právo na náhradu výdajů, odškodnění či právní pomoc. V zemích, které používají procesy restorativní justice, musí být zaručena bezpečná účast obětí na těchto službách.
- Právo na ochranu – oběti musí být chráněny nejen před pachatelem, ale i před samotným systémem trestního soudnictví. Je nutné individuálně posuzovat potřeby všech obětí, aby se určilo, zda nejsou ohroženy případnou (sekundární) viktimizací v průběhu trestního řízení. Pokud ano, musí se zavést zvláštní opatření na ochranu obětí během řízení i před jakoukoli možnou hrozbou ze strany pachatele. Zvláštní pozornost je věnována ochraně dětí.

Za velmi důležité považuji, že došlo k prohloubení ochrany obětí s potřebami zvláštní ochrany. Osobám, které jsou obzvláště zranitelné nebo se ocitnou v situacích, v nichž jsou vystavené zvláště vysokému riziku újmy, jako jsou osoby vystavené opakovanému násilí v rámci úzkého svazku, oběti násilí založeného na pohlaví nebo osoby, jež se stanou oběťmi jiných druhů trestných činů v členském státě, jehož nejsou státními příslušníky a v němž nemají bydliště, má být poskytnuta odborná podpora a právní ochrana. Dále obětem, které byly označeny za zranitelné z hlediska sekundární a opakované viktimizace, zastrašování a odvety, mají být nabídnuta vhodná opatření na jejich ochranu během trestního řízení. Konkrétní povaha těchto opatření má být stanovena na základě individuálního posouzení

---

47 *Nová pravidla ke zvýšení ochrany obětí trestné činnosti v EU dnes vstupují v platnost. Oficiální stránky Evropské Unie [online]. Evropská komise [cit. 30. 11. 2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/cs/IP_15_6095*

a s ohledem na přání oběti. Rozsah každého takového opatření má být stanoven v souladu s pravidly pro soudní rozhodování, aniž jsou dotčena práva na obhajobu.⁴⁸

Na tomto místě je vhodné uvést, že v dohledné době dojde k adaptaci a implementaci *Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/713 ze dne 17. dubna 2019 o potírání podvodů v oblasti bezhotovostních platebních prostředků a jejich padělání a o nahrazení rámcového rozhodnutí Rady 2001/413/SVV* (dále jen „non-cash směrnice“) do vnitrostátní úpravy. Předloženým návrhem zákona se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, stejně tak zákon o obětech trestných činů, jako i některé další zákony. Cílem je reflektovat technologický vývoj v oblasti bezhotovostních platebních prostředků, vylepšit a modernizovat stávající pravidla jejich ochrany tak, aby se zefektivnil boj proti podvodům v této oblasti. Ochrana proti tomuto druhu podvodů dopadá na platební karty, elektronické peněženky a nově i na virtuální peněženky. Důvodová zpráva k návrhu konstatuje, že ve vztahu k fyzickým osobám v pozici oběti trestného činu poskytuje stávající právní úprava vyšší standard pomoci a větší okruh práv, než požaduje non-cash směrnice. Ve vztahu k poškozeným dalším osobám, a to konkrétně osobám blízkým oběti a dále právnickým osobám, však standard ochrany předpokládaný non-cash směrnicí zabezpečen není. Je tedy nutné rozšířit v intencích non-cash směrnice zákonnou úpravu ve vztahu k těmto osobám, což vyžaduje úpravu zákona o obětech trestných činů.⁴⁹

Strategií EU v oblasti práv obětí (dále jen „strategie EU“)⁵⁰ bych ráda uzavřela celou tuto stať. Dne 24. června 2020 v Bruselu Evropská komise přijala svou vůbec první strategii EU v oblasti práv obětí pro léta 2020–2025. Hlavním cílem dokumentu je zajistit, aby se všechny oběti všech trestných činů, bez ohledu na to, kde se v EU nebo za jakých okolností trestný čin stal, mohly plně spoléhat na svá práva. Strategie EU poskytuje rámec pro práci Komise a vyzývá další subjekty, včetně členských států EU, k přijetí potřebných opatření. Zvláštní pozornost věnuje specifickým potřebám obětí násilí páchaného na základě pohlaví, rasy, antisemitských, homofobních či transfobních předsudků. Strategie EU konstatuje, že bez ohledu na přijetí pevného souboru práv obětí v posledních letech současné zprávy ukazují, že oběti trestné činnosti se nemohou stále plně dovolávat svých práv v Unii. Řešení tohoto problému spočívá v lepším uplatňování a posilování pravidel EU o právech obětí v praxi.

---

48 *Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu. Úřední věstník Evropské unie [online]. EUR-Lex [cit. 28. 11. 2021]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>*

49 *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona ze dne 17. srpna 2020, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu [cit. 21. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=180875>*

50 *Strategie EU v oblasti práv obětí. Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů. Úřední věstník Evropské unie [online]. EUR-lex [cit. 11. 1. 2022]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0258>*

Koncept strategie EU je založen na dvoustranném přístupu, posílení postavení obětí trestných činů a spolupráce na ochraně práv obětí, a představuje pět klíčových priorit:⁵¹

- efektivní komunikace s oběťmi a bezpečné prostředí pro oběti po oznámení trestného činu,
- zlepšení podpory a ochrany nejzranitelnějších obětí,
- usnadnění přístupu obětí k odškodnění,
- posílení spolupráce a koordinace mezi všemi příslušnými aktéry,
- posílení mezinárodního rozměru práv obětí.

Závěr

Tato stať se pokusila podat historický náhled na ochranu obětí trestných činů v mezinárodním měřítku. Jak vidno, mezinárodní společenství se od druhé poloviny 20. století snaží iniciovat státy k tomu, aby přijaly legislativní úpravy, jež by zaručovaly vyšší standard práv, ochrany a pomoci obětem. V posledních letech lze vysledovat, že mezinárodní dokumenty postoupily od obecného a více se zaměřují na posílení práv, pomoci a podpory konkrétních kategorií obětí trestných činů. Závěrem je možno konstatovat, že česká právní úprava jde ruku v ruce s nadnacionálními požadavky.

Seznam literatury

ALBRECHTOVÁ, Lucie. Pomoc obětem. Evropský ochranný příkaz. *Zpravodaj Bílý kruh bezpečí*, 1/2010. ISSN 1213-8282.

Declaration of the Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985 [online]. General Assembly resolution 40/34. Dostupné z: <https://legal.un.org/avl/ha/dbpjvcap/dbpjvcap.html>

Doporučení Výboru ministrů Rec(2006)8 z roku 2006 ohledně pomoci obětem trestných činů [online]. Bílý kruh bezpečí. Dostupné z: [https://www.bkb.cz/files/uploaded/UserFiles/File/Rec\(2006\)8.doc](https://www.bkb.cz/files/uploaded/UserFiles/File/Rec(2006)8.doc)

Důvodová zpráva k Vládnímu návrhu zákona ze dne 17. srpna 2020, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=180875>

GRÍVNA, Tomáš. *Stručný pohled na historický vývoj legislativních nástrojů EU na ochranu poškozených a obětí trestných činů, úskalí implementace v České republice* [online]. Justičná akadémia Slovenskej republiky. Dostupné z: https://ja-sr.sk/files/Grivna_Stru%C4%8Dn%C3%BD%20pohled%20na%20historick%C3%BD%20v%C3%BDvoj%20legislativn%C3%ADch%20n%C3%A1stroj%C5%AF%20EU.pdf

---

⁵¹ *Strategie EU o právech obětí (2020–2025)*. Oficiální stránky Evropské Unie [online]. Evropská komise [cit. 11. 1. 2022]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-victims-rights/eu-strategy-victims-rights-2020-2025_en

IVOR, Jaroslav a kolektiv. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokódex, 2013. ISBN 978-80-81550-17-1.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. S. 285. ISBN 978-80-7502-041-3.

Judgment of the Court of 2 February 1989. – Ian William Cowan v Trésor public. – Reference for a preliminary ruling: Tribunal de grande instance de Paris – France. – Tourists as recipients of services – Right to compensation following an assault. – Case 186/87. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/?uri=CELEX:61987CJ0186>

Judgment of the Court of 16 July 2020. Reference for a preliminary ruling – Directive 2004/80/EC – Article 12(2) – National schemes on compensation to victims of violent intentional crime guaranteeing fair and appropriate compensation – Scope – Victim residing in the Member State in which the violent intentional crime was committed – Obligation for the national compensation scheme to cover that victim – Concept of ‘fair and appropriate compensation’ – Liability of Member States in the event of a breach of EU law – Case C-129/19. Dostupné z: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=A90E016962F827BDAC46B22976ED3C7E?text=&docid=228681&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2773085>

Nová pravidla ke zvýšení ochrany obětí trestné činnosti v EU dnes vstupují v platnost. Oficiální stránky Evropské Unie [online]. Evropská komise. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/cs/IP_15_6095

Poznatky z viktimizační studie. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5.

Právo využívat i nadále ochranných opatření při stěhování do jiného členského státu [online]. Portál evropské e-justice. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_european_protection_order-360-cs.do

Průvodce restorativními programy (druhé vydání). Edice příruček pro trestní justici [online]. Organizace spojených národů. Úřad OSN pro drogy a kriminalitu, 2020. Dostupné z: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Restorative_Justice_Handbook_-_Czech_Final.pdf

Předkládací zpráva k Evropské úmluvě o odškodňování obětí násilných trestných činů. [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=113537>

Rámcové rozhodnutí Rady EU (2001/220/SVV) o postavení obětí v trestním řízení. Úřední věstník Evropské unie [online]. EUR-Lex. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:5a7bf2b7-feec-4b10-a2f7-1d4217506143.0001.01/DOC_47&format=PDF

ROUBALOVÁ, Michaela a kol. *Oběti kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5.

RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEZULOVÁ. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7179-559-9.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 141/2000 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o odškodnění obětí násilných trestných činů [online]. Zákony pro lidi. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/ms/2000-141>

Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2011/99/EU ze dne 13. prosince 2011 o evropském ochranném příkazu. Úřední věstník Evropské unie [online]. EUR-Lex. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0099&from=CS>

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV. Úřední věstník Evropské unie [online]. EUR-Lex. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0036&from=CS>

Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu. Úřední věstník Evropské unie [online]. EUR-Lex. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>

Směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů. Úřední věstník Evropské unie [online]. EUR-Lex. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32004L0080&from=CS>

Stockholmský program – otevřená a bezpečná Evropa, která slouží svým občanům a chrání je [online]. EUR-Lex. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:cs:PDF>

Strategie EU v oblasti práv obětí. Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů. Úřední věstník Evropské unie [online]. EUR-lex. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0258>

Strategie EU o právech obětí (2020–2025). Oficiální stránky Evropské Unie [online]. Evropská komise. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-victims-rights/eu-strategy-victims-rights-2020-2025_en

Tampere European Council 15 and 16 October 1999. Presidency conclusions [online]. European Parliament. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm

TETAUROVÁ, Eva. *Pomoc státu obětem trestných činů ve vybraných státech*. Informační studie č. 5.028. 2011 [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=74791>

Usnesení Rady ze dne 10. června 2011 o plánu posílení práv a ochrany obětí, zejména v trestním řízení. Úřední věstník Evropské unie [online]. EUR-Lex. Dostupné z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011G0628\(01\)&from=DE](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011G0628(01)&from=DE)

VÁLKOVÁ, Helena. *Trestně politické souvislosti zákona o obětech trestných činů. Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí*. 4/2013, roč. 22. ISSN 1213-8282.

Vládní návrh zákona ze dne 15. února 2012 o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=79183>

ZÁHORA, Jozef. *Európske štandardy pre postavenie a odškodňovanie obětí trestných činov*. In: Záhora, J. et Kert, R (eds.): *Obete kriminality – victims of crime*. Proceedings of the International Conference, held on 25th November 2010, Pan European University Bratislava. Bratislava, Eurokódex, 2010. ISBN 978-80-8944-73-7.

Důvěra jako základ fungování Evropské unie

Trust as the Basis for the Functioning of the European Union

PAVEL SVOBODA¹

Abstrakt

Článek se soustředí na skutečnost, že důvěra mezi členskými státy EU, zejména v dodržování hodnot EU dle článku 2 Smlouvy o Evropské unii, je základem pro její úspěšné fungování. Tuto důvěru občas podřívají nejen některé členské státy, ale někdy i samotné orgány Unie. Zvláště patrné je to dnes u hodnoty právního státu.

Klíčová slova

EU, důvěra, hodnoty, právní stát

Abstract

The article focuses on the fact that trust between EU Member States, in particular in the respect of EU values as set out in Article 2 of the Treaty on European Union, is the basis for the successful functioning of the EU. This trust is from time to time undermined not only by some Member States but sometimes by the Union's institutions themselves. This is particularly evident today with regard to respect for the value of the rule of law.

Key words

EU, trust, values, rule of law

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpc-2022/1-04>

1. Úvod

Důvěra je vztah založený na přesvědčení, že protistrana (člověk, instituce, věc) nebude lhát nebo škodit, ale naopak že bude jednat v dobré víře či dokonce jednat ku prospěchu; u entit z toho vyplývá ochota se nechat ohrozit protistranou, nad jejímž chováním entita nemá úplnou kontrolu nebo jejíž činnost pro ni není zcela transparentní. Typickými vlastnostmi, jež důvěra vystavuje riziku, jsou čest, spolehlivost nebo vlastní důvěryhodnost. Důvěra se vždy vztahuje k budoucnosti, a musí se tedy opírat o věci, které nelze bezpečně vědět; vždy je tedy spojena s nejistotou a rizikem.²

Na důvěře je postavena většina důležitých vztahů od rodiny po – zejména od konce Brettonwoodského systému – mezinárodní finančnictví.

---

1 doc. JUDr. Pavel Svoboda, Ph.D., D.E.A., Katedra práva, Vysoká škola finanční a správní a.s.

2 Srov. <https://dictionary.apa.org>; <http://psychology.iresearchnet.com>; <http://files.clps.brown.edu>.

I když důvěra je pojem převážně psychologický, přesto s ní pracuje i právo včetně práva EU, a to implicitně i explicitně.

Důvěra z obecného právního i sociologického pohledu je významná pro dodržování společenských norem, zejména té části morálky, která není upravena právem, a v rámci práva těch jeho částí, které jsou nevymahatelné (např. pro deklaratorní povahu), resp. jen hůře vymahatelné. Na rozdíl od práva, jehož normy (zákony) jsou vynutitelné mocí, jsou mravní normy, resp. jejich dodržování, kontrolovány individuálně svědomím, na úrovni společnosti pak veřejným míněním. Morálním normám totiž schází sankce v právním smyslu: jsou sice v různé míře intenzity doprovázeny sankcemi společenskými (např. společenské odsouzení, tlak, zavržení), ale bez mocenského donucení (např. policií, soudem apod.). Kdyby pro každou právní normu (o normách mravních nemluvě) měl existovat aparát zajišťující její stoprocentní vymahatelnost, patrně bychom všichni byli zaměstnáni jako vymahači práva. Míra dodržování antikoronavirových opatření je toho skvostným příkladem.

Není proto divu, že důvěra má zásadní význam i pro fungování Evropské unie. Proto bude nejprve dobré podívat se na opačný pojem důvěry, a to v obecné rovině. Poté se zaměříme na to, jakou roli hraje důvěra pro fungování Evropské unie.

2. Důvěra a fungování EU

Hlavní strůjce komunitární metody spolupráce mezi členskými státy³ Jean Monnet ve svých Pamětech napsal: „Život institucí je delší než život lidí, instituce tak mohou, jsou-li dobře postaveny, shromáždit a postupně předávat moudrost následujícím generacím.“⁴ Zatím se přes veškeré krize zdá, že součástí této moudrosti bylo i spolehnutí na důvěru v možnost poválečné evropské spolupráce, na počátku založené na opuštění reparací a restrikcí ve prospěch odpuštění, smíření a spolupráce mezi státy a jejich obyvateli.

„Instituce prosperují, když existuje důvěra.“⁵ Důvěra je pro fungování EU proto podstatná ve dvou rovinách: jako důvěra mezi členskými státy a jako důvěra občanů v EU.

2.1 Důvěra mezi členskými státy EU

Důvěra je základem dobrých vztahů. Kdo poznal fungování EU, ví, že i přes jasná procesní pravidla kvalita mnohých interinstitucionálních vztahů v praxi do jisté míry závisí i na vztazích mezilidských mezi konkrétními lidmi. I to je důvodem, proč např. ministři se v Radě EU programově oslovují křestním jménem.

3 Srov. např. DUCHÈNE (1991), s. 184 an.; WESSELS (2001); SVOBODA (2022), s. 20, 40 aj.

4 Srov. MONNET (2012), s. 281.

5 Srov. PALACIO (2021).

Role států při budování nadnárodní Evropy, zakotvená i v unijním institucionálním systému, je zatím nezastupitelná při normotvorbě a její vymahatelnosti. Význam důvěry pro spolupráci mezi členskými státy EU je v unijním právu zakotven jak implicitně, tak explicitně.

2.1.1 Implicitní zakotvení důvěry

Implicitně se důvěra jako základ fungování Unie odráží nejméně ve čtyřech fenoménech: v zásadách loajální spolupráce a vzájemného uznávání, v povinnosti členských států a jejich orgánů provádět závazné sekundární unijní akty, a zvláště pak v postavení vnitrostátních soudů jako základních soudů práva EU, vtěleném zejména do řízení o předběžné otázce, v otázkách spojených s občanstvím EU a konečně i v oblasti vzájemné obrany členských států v případě vojenské agrese ze strany třetí země. Mohli bychom ale fenomén důvěry zkoumat i v dalších oblastech, pro něž je významný, např. v oblasti v současnosti tak významné cizinecké politiky EU.

A. Zásada loajální spolupráce

Primární právo EU definici zásady loajality neobsahuje. Ani Soudní dvůr EU (SDEU), jenž od raných stádií⁶ pojem loajální spolupráce upřesňoval co do obsahu, jej ale nikdy přesně nedefinoval. Generální advokát Mazák jej – právně nezávazně – definoval jako „zvýšenou povinnost jednat v dobré víře“, kterou mají členské státy navzájem a vůči orgánům EU na základě svého členství v Unii.⁷

Zásada loajality v sobě obsahuje závazek k podpoře integrační snahy všech zúčastněných aktérů a k eliminaci konfliktů (což je smysl celé komunitární metody spolupráce⁸) či nečinnosti.

Zásada loajality je především – z pohledů pramenů unijního práva – obecnou právní zásadou, a to zásadou ústavní povahy.⁹ Závazek loajální spolupráce (čl. 4 odst. 3,¹⁰ 24 odst. 2 SEU¹¹) je primárně závazkem členských států vůči EU (vertikální vzestupná loajalita):

6 C-78/70 *Deutsche Grammophon*, EU:C:1971:59, bod 5; C-2/73 *Geddo*, EU:C:1973:89, bod 4; C-230/81 *Lucembursko v. Parlament*, EU:C:1983:32, body 37 a 38.

7 *Stanovisko GA Mazáka*, C-203/07 P *Řecko v. Komise*, EU:C:2008:270, bod 83.

8 *Srov. např. DEHOUSSE (2011)*, s. 3–15; *SVOBODA (2022)*, s. 43.

9 C-404/97 *Komise v. Portugalsko*, EU:C:2000:345, bod 40; C-75/97 *Belgie v. Komise*, EU:C:1999:311, bod 88; C-499/99 *Komise v. Španělsko*, EU:C:2002:408, bod 24; C-52/84 *Komise v. Belgie*, EU:C:1986:3, 16; C-46/93 a C-48/93 *Brasserie du Pêcheur*, EU:C:1996:79, bod 39.

10 Čl. 4 odst. 3 SEU: „Podle zásady loajální spolupráce se Unie a členské státy navzájem respektují a pomáhají si při plnění úkolů vyplývajících ze Smluv.

Členské státy učiní veškerá vhodná obecná nebo zvláštní opatření k plnění závazků, které vyplývají ze Smluv nebo z aktů orgánů Unie.

Členské státy usnadňují Unii plnění jejich úkolů a zdrží se všech opatření, jež by mohla ohrozit dosažení cílů Unie.“

Za povšimnutí stojí, že anglické, řecké a finské znění SEU nepoužívá termín „loajální“, ale „upřímný“ (angl. *principle of sincere cooperation*).

11 C-69/90 *Komise v. Itálie*, EU:C:1991:478, bod 11; C-30/72 *Komise v. Itálie*, EU:C:1973:16, bod 11; C-105/03 *Maria Pupino*, EU:C:2005:386, bod 42.

členské státy (a všechny jejich orgány, včetně vnitrostátních soudů¹²) mají především povinnost učinit vše pro užitečnost (fr. *l'effêt utile*) práva EU, zejména:

- 1) přijmout všechna opatření k zajištění výkonu svých unijních závazků (pozitivní závazek), mj. přijmout vnitrostátní předpisy k zajištění užitečnosti práva EU¹³ a poskytovat Komisi informace, které jí umožní plnit roli strážkyně legality dle čl. 17/1 SEU,¹⁴ a to v rozumné lhůtě.¹⁵ Dá se říci, že takto pojatá loajalita přesahuje klasickou zásadu mezinárodního práva *pacta sunt servanda*; a
- 2) zdržet se jakéhokoliv opatření schopného ohrozit dosažení cílů EU (negativní závazek), zejména nepřijmout či nedržet v platnosti vnitrostátní předpis schopný narušit užitečnost práva EU.¹⁶

Důvěra v jednání členských států v dobré víře navzájem se tak jeví jako minimální standard jeho naplňování.

Závazek loajální spolupráce se uplatňuje zejména při uplatňování práva EU a provádění závazků z práva EU vyplývajících, jež je primárně jejich povinností (čl. 291 SFEU; viz níže část B).¹⁷

Z obecné povahy tohoto závazku také plyne, že jeho plnění je těžko měřitelné. Řadu ustanovení základacích Smluv EU však lze považovat za konkrétní projevy zásady loajální spolupráce.¹⁸

B. Povinnost členských států a jejich orgánů provádět závazné sekundární unijní akty

Právo je základem existence Evropské unie. Jak napsal první předseda Evropské komise Evropského společenství uhlí a ocele (ESUO) Walter Hallstein: „*Společenství je výtvorem práva. To je ta rozhodující novost, jež je odlišuje od předchozích pokusů o sjednocení Evropy. Ne násilí, ne poroba jsou použity jako nástroj, ale duchovní, kulturní síla – právo. Majestát práva má vytvořit to, co krev a železo po staletí nedokázaly.*“¹⁹ Zakládací smlouvy byly prohlášeny Soudním dvorem za ústavní chartu Unie,²⁰ mají ovšem i jednu nepřijímnou

12 C-14/83 *Von Colson a Kamann*, EU:C:1984:153, bod 26.

13 C-30/70 *Scheer*, EU:C:1970:117, bod 9; C 275/00 *First*, EU:C:2002:711, bod 49; C-132/06 *Komise v. Itálie*, EU:C:2008:412.

14 C-98/81 *Komise v. Nizozemsko*, EU:C:1982:111, bod 8.

15 C-137/91 *Komise v. Řecko*, EU:C:1992:272, bod 6.

16 C-13/77 *INNO/ATAB*, EU:C:1977:185, bod 31.

17 C-137/91 *Komise v. Řecko*, EU:C:1992:272, bod 6; C-459/03 *Komise v. Irsko*, EU:C:2006:345, bod 169 a násl.; C-82/03 *Komise v. Itálie*, EU:C:2004:433, bod 15 a násl.

18 *Srov. čl. 49, 92, 114 odst. 4 a 5, 168, 197, 210, 260, 267, 288, 325, 344, 351 SFEU; čl. 24 odst. 3 SEU.*

19 HALLSTEIN (1969), s. 33: „*Die Gemeinschaft ist eine Schöpfung des Rechts. Das ist das entscheidend Neue, was sie gegenüber früheren Versuchen auszeichnet, Europa zu einigen. Nicht Gewalt, nicht Unterwerfung ist als Mittel eingesetzt, sondern eine geistige, eine kulturelle Kraft, das Recht. Die Majestät des Rechts soll schaffen, was Blut und Eisen in Jahrhunderten nicht vermochten.*“

20 *Srov. C-294/83 Les Verts*, EU:C:1986:166, bod 23: *Společenství (dnešní EU) představuje „společenství práva v tom smyslu, že ani jeho členské státy, ani jeho orgány se nevymykají přezkumu souladu jejich aktů se základní ústavní chartou, již je smlouva.“ Srov. též C-621/18 Wightman*, EU:C:2018:999, bod 63; C-64/16

vlastnost ústavních textů, totiž že kvůli nutné abstraktnosti neobsahují definice základních pojmů. Ty musejí být doplňovány judikaturou SDEU. SDEU byl vybaven členskými státy obligatorní jurisdikcí k řešení sporů vyplývajících z unijního práva, což je součást komunitární metody evropské spolupráce, směřující k deeskalaci sporů.²¹ SDEU je tak nositelem důvěry členských států, že bude rozhodovat kompetentně a nestranně. Kdo zná ekonomické důsledky některých rozhodnutí SDEU, umí ocenit i rozsah této důvěry. Proto i útoky na nestrannost SDEU či jeho politizaci, jak mu to podsouvá např. Viktor Orbán v souvislosti s nedávným rozhodnutím SDEU o možnosti finančně sankcionovat nedodržování zásady právního státu,²² představují útok na samotnou existenci EU, resp. nadnárodní prvky jejího fungování,²³ jedním z nichž je právě obligatorní jurisdikce SDEU. Množství nadnárodních prvků je přitom právě tím, co dělá Evropskou unii Evropskou unií, místem tak atraktivním pro život.

Vymahatelnost norem je zvláště významná a citlivá pro fungování EU. EU má totiž k dispozici především právní normy (a trochu peněz), nemá ale policii, armádu ani celníky, kteří by vymáhali dodržování unijních závazků. V tomto ohledu se unijní systém zakládá na důvěře v to, že členské státy dodrží svoji povinnost provádět beze zbytku své unijně-právní závazky do praxe, jak to vyžaduje nejen zásada loajální spolupráce obecně (viz výše část A), ale i jak se k tomu konkrétně zavázaly v čl. 291 odst. 1 SFEU: „Členské státy přijmou veškerá nezbytná vnitrostátní právní opatření k provedení právně závazných aktů Unie.“ Unijní orgány mají tedy na starosti především sekundární normotvorbu (nařízení, směrnice, rozhodnutí), zatímco provádění této legislativy je z valné části na bedrech členských států a jejich aparátu.²⁴

V aktuálním kontextu ruské agrese vůči Ukrajině a mediálních informací²⁵ se pak v této oblasti např. nabízí otázka, jak moc pečlivě dohlížejí členské státy na dodržování mezinárodních sankcí podniky v jejich jurisdikci.

C. Zásada vzájemného uznávání

Vzájemné uznávání národních vnitrostátních úprav v podstatě znamená reciproční uplatnění zásady země původu;²⁶ je důsledkem odstranění překážek diskriminačních i nediskriminačních, pokud jejich existenci neospravedlňuje veřejný zájem.

Associação Sindical, EU:C:2018:117, bod 30.

21 *Srov. literaturu v poznámce pod čarou 7.*

22 *C-156/21 Maďarsko v. Parlament a Rada, ECLI:EU:C:2022:97; C-157/21 Polsko v. Parlament a Rada, ECLI:EU:C:2022:98.*

23 *Srov. WANAT, BAYER (2020).*

24 *Výjimku z tohoto pravidla představuje do jisté míry např. soutěžní politika, prováděná Evropskou komisí.*

25 *Srov. zprávu o dodávkách zbraní i přes sankce. <https://www.breitbart.com/europe/2022/03/19/germany-france-other-eu-members-sold-huge-stocks-of-arms-to-russia-before-invasion-despite-embargo/>*

26 *Režim země původu znamená, že výrobce zboží / poskytovatel služeb se při obchodu v jiném státu řídí zásadně podmínkami ve „své“ zemi usazení: do země dovozu / určení mají vstup i cizí výrobky či služby, odpovídající standardům země původu. Tento princip se liší od tzv. doložky nejvyšších výhod (most favoured nation clause; např. GATT), jež zaručuje „jen“ nejlepší zacházení, jaké přijímající stát uděluje zboží ze třetí země, nikoliv nediskriminaci vůči zboží tuzemskému.*

Základ vzájemného uznávání byl položen rozsudkem *Cassis de Dijon*²⁷ v oblasti volného pohybu zboží. Tato zásada souvisí s principem loajality mezi členskými státy (viz výše část 2.1.1.A) a směřuje i ke vzájemnému uznávání kontrol zboží, pocházejícího z jiného členského státu. Proto např. dovozu zboží řádně vyrobeného v jednom členském státě nelze zásadně bránit poukazem na odlišný standard členského státu dovozu.

V rámci unijního Prostoru spravedlnosti, bezpečnosti a práva pak některé projevy vzájemného uznávání – uznávání justičních orgánů – byly zakotveny explicitně (viz část 2.1.2 a níže).

D. Postavení vnitrostátních soudů jako základních soudů práva EU

Důvěra v loajální spolupráci členských států při dosahování cílů zakládacích smluv (viz výše část A) se projevuje i v dalším ohledu: v postavení vnitrostátních soudů při aplikaci práva EU.

Soudní soustavu EU totiž tvoří především vnitrostátní soudy, protože EU nezřídila plnou speciální soudní soustavu v členských státech k řešení případů týkajících se unijního práva. Pouze ty případy, které z povahy věci nemohou řešit vnitrostátní soudy (např. spory mezi členskými státy), řeší SDEU. Tento systém spočívá tedy na důvěře v to, že vnitrostátní soudy budou aplikovat unijní právo stejně kvalitně jako právo vnitrostátní.

Aby však právo EU fungovalo jako kompaktní právní řád, tedy aby bylo vykládáno jednotně a aby byla zajištěna jeho účinnost, bylo třeba vybavit vnitrostátní soudy některými zásadami a instrumenty.

K **zásadám** sjednocujícím rozhodovací praxi vnitrostátních soudů při aplikaci unijního práva patří následující:

- účinná soudní ochrana (čl. 47 LZPEU), zavazující jak soudy unijní,²⁸ tak vnitrostátní.²⁹ Povinnost vnitrostátních soudů aplikovat právo EU je součástí obecné povinnosti členských států aplikovat právo EU; specificky pro soudní ochranu je tato povinnost zakotvena v čl. 19 SEU³⁰ a zahrnuje mj. i zásadu *iura novit curia* – povinnost znát právo EU;
- institucionální a procesní autonomie vnitrostátních soudů, moderovaná zásadami rovnocennosti a efektivit;
- přirozenoprávní přístup k právu vyplývající mj. z toho, že SDEU „zajišťuje *dodržování práva při výkladu a provádění Smluv*“ (čl. 19 SEU), aniž by byl v tomto omezen nějakým seznamem pramenů práva,³¹ a z toho, že pramenem práva jsou i nepsané zásady právní, které SDEU objevuje a zakotvuje.

Speciálním **nástrojem** spolupráce mezi vnitrostátními soudy a SDEU je **řízení o předběžné otázce**.

27 C-120/78 *Rewe Centrale v. Bundesmonopolverwaltung für Branntwein (Cassis de Dijon)*, ECLI:EU:C:1979:42.

28 C-294/83 *Les Verts*, EU:C:1986:166.

29 C-222/84 *Johnston*, EU:C:1986:206.

30 Čl. 19 SEU: „Členské státy stanoví prostředky nezbytné k zajištění účinné právní ochrany v oblastech pokrytých právem Unie.“

31 *Srov. na rozdíl od čl. 38 Statutu Mezinárodního soudního dvora, uvádějícího jako prameny mezinárodní úmluvy, mezinárodní obyčeje, obecné zásady právní uznávané civilizovanými národy, soudní rozhodnutí a učení nejkvalifikovanějších znalců.*

Jak bylo výše uvedeno, soudní aplikaci práva EU provádějí především vnitrostátní soudy členských států, ale monopol na závazný výklad práva EU má jen SDEU. Nástrojem k odstranění tohoto institucionálního rozporu je především řízení o předběžné otázce. Jde o řízení nesporné, díky němuž se vnitrostátní soudy mohou – a někdy i musejí – obrátit na SDEU s otázkami o platnosti nebo výkladu práva EU, jež jsou nutné pro rozhodnutí konkrétního sporu u takového soudu. Strany sporu před vnitrostátním soudem však nemají nárok zahájení tohoto řízení od svého soudu požadovat.

Tento mechanismus má preventivně odstraňovat rozdíly mezi výkladem práva EU jednotlivými soudy členských států, přičemž ovšem sama aplikace práva EU v rámci příslušných sporů jim zůstává vyhrazena. Cílem tohoto řízení je tedy zajištění jednoty a účinnosti evropského práva. Tento soudní přezkum představuje přes 50 % všech řízení před SDEU.³²

SDEU je o předběžné otázce – jsou-li splněny procesní podmínky – „v zásadě povinen rozhodnout“:³³ nepřipouští se zde odmítnutí spravedlnosti,³⁴ protože posoudit nutnost položení předběžné otázky je v pravomoci vnitrostátních soudů,³⁵ ledaže jde o případ nepřípustnosti předběžné otázky. I toto správné posouzení je součástí důvěry ve fungování této části unijní spolupráce.

SDEU chrání tento nástroj spolupráce mj. i na úrovni vztahů mezi vnitrostátními soudy navzájem. Proto podle jeho judikatury vnitrostátní právo nesmí bránit či zakazovat vnitrostátním soudům pokládat předběžnou otázku; to je i důsledek přednosti práva evropského před vnitrostátním.³⁶ Stejně tak vyšší soud (vč. soudu ústavního) mj. nemůže

- zrušit rozhodnutí nižšího soudu proto, že dle jeho názoru nebylo nutno předběžnou otázku položit,³⁷
- konstatovat protiprávnost rozhodnutí o předběžné otázce, neboť takový přezkum by se podobal přezkumu přípustnosti žádosti, k němuž má výlučnou pravomoc SDEU,³⁸
- zahájit kárné řízení z důvodu položení předběžných otázek.³⁹

32 *Srov. statistické údaje SDEU, naposledy za rok 2021: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2022-03/cp220040cs.pdf>.*

33 *C-295/05 Asociación Nacional de Empresas Forestales, EU:C:1986:206, bod 30.*

34 *C-286/02 Bellio, EU:C:2004:212, bod 27; C-217/05 Confederación Española de Empresarios, EU:C:2006:784, body 16 a 17.*

35 *C-119/05 Lucchini, EU:C:2007:434, bod 43.*

36 *C-416/10 Križan, EU:C:2013:8, body 67–70: ani povinnost řídit se právním názorem vyššího soudu nezbavuje nižší soud oprávnění předběžnou otázku položit, má-li pochybnost o slučitelnosti názoru vyššího soudu s právem EU, a to i když jde o vztah soudu ústavního a nejvyššího; C-166/73 Rheimühlen, EU:C:1974:3, body 3–4: zde vnitrostátní procesní předpis nepředvídal možnost přerušit řízení kvůli položení předběžné otázky.*

37 *C-210/06 Cartesio, EU:C:2008:723.*

38 *C-564/19 IS, EU:C:2021:949.*

39 *C-357,379,547,811,840/19 Euro Box Promotion, EU:C:2021:1034; C-430/21 RS, EU:C:2022:99: zde šlo o pravidlo Rumunska, podle něhož – v rozporu se zásadou přednosti – obecný soud není oprávněn posuzovat, zda je s unijním právem slučitelná vnitrostátní právní úprava, o níž ústavní soud rozhodl, že je v souladu s Ústavou, a tudíž ani podat odpovídající předběžnou otázku.*

Důvěra členských států, resp. jejich ústavních soudů má však i svoje meze, zejména pokud jde o aplikační přednost závazných norem práva EU před vnitrostátním právem. I když některé nálezy ústavních soudů spíše na žárlivou obranu jejich vnitrostátního postavení než na skutečné problémy při ochraně ústavnosti,⁴⁰ s výjimkou posledních produktů polského ústavního soudu,⁴¹ považovaného za zpolitizovaný, nepředstavují podstatnější hrozbu pro přiměřit, které v otázce přednosti unijního práva mezi SDEU a některými ústavními soudy panuje.

E. Důvěra a občanství Unie

Potřeba postavit občana EU do centra unijního projektu v duchu Monnetova hesla „nespojujeme státy, propojujeme lidi“ znamená přiblížit evropský integrační proces běžnému občanu EU a přechod EU od čistě ekonomické integrace (E[H]S) k političtější entitě (EU). Kvůli tomu Maastrichtská smlouva mj. zavedla institut občanství EU (čl. 9 SEU; čl. 20–25 SFEU; čl. 39 an. LZPEU). Občan EU je osoba se státní příslušností členského státu EU;⁴² tuto státní příslušnost občanství EU doplňuje, ale nenahrazuje ji. Občanství EU tedy lze získat jen přes občanství členského státu EU, což závisí na vnitrostátních předpisech. Naproti tomu obsah občanství EU se zakládá na právu EU, nemůže proto být bez legitimních důvodů vnitrostátním právem omezován a občan EU se ho může dovolat proti vlastnímu členskému státu.⁴³

Obsah unijního občanství spočívá v tom, že občan členského státu návdavkem k právům plynoucím z jeho státního občanství získává další „evropsko-občanská“ práva, především právo mobility – právo svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států, různá politická práva (např. aktivní a pasivní volební právo do EP) či právo na konzulární ochranu.⁴⁴

Téma důvěry má s unijním občanstvím společné to, že ne všechny členské státy jednají v této oblasti v dobré víře. Kypr, Malta a Bulharsko totiž „prodávají“ své občanství (a tím i občanství EU) za podstatné investice v jejich zemi: žadatel o občanství investuje miliony eur v jejich zemi, získá i její občanství. Je přitom evidentní, že „investorovi“ nejde o občanství daných zemí, ale především o právo mobility spojené s občanstvím

---

40 *Srov. např. nálezy Pl. 5/12, CZ:US:2012:Pl.US.5.12.1 českého ústavního soudu v návaznosti na rozsudek SDEU C-399/09 Landtová, EU:C:2011:415.*

41 *Srov. nálezy K3/21 polského ústavního soudu, on-line např. <https://trybunal.gov.pl/en/hearings/judgments/art/11662-ocena-zgodnosci-z-konstytucja-rp-wybranych-przepisow-traktatu-o-unii-europejskiej>*

42 *C-184/99 Grzelczyk, EU:C:2001:458, body 30 a 31; C-209/03 Bidar, EU:C:2005:169, bod 31.*

43 *C-34/09 Zambrano, EU:C:2011:124; C-135/08 Rottmann, EU:C:2010:104; C-434/09 McCarthy, EU:C:2011:277; C-256/11 Dereci, EU:C:2011:734; C-673/16 Coman, EU:C:2018:385; C-490/20 Stolična občština, EU:C:2021:1008; C-118/20 Wiener Landesregierung, EU:C:2022:34.*

44 *Srov. též čl. 46 LZPEU a směrnici 2015/637. Mimo EU má občan EU právo obrátit se na diplomatické zastoupení jiného členského státu, pokud není k dispozici zastoupení jeho vlastního státu, a bude s ním jednáno jako s příslušníkem onoho jiného členského státu. Jde o pomoc při úmrtí, vážné nehodě či nemoci, zadržení a uvěznění, poškození trestným činem v zahraničí, při repatriaci osob do vlasti a vydávání náhradního dokladu EU k návratu. Nápomocna může být i unijní diplomacie – Evropská služba vnější činnosti.*

EU. To je jev, který je z pohledu loajální spolupráce více než sporný, protože motivace k získání unijního občanství zjevně zavání buď přímo protiprávními aktivitami (např. praní špinavých peněz), anebo snahou ve třetí zemi (zejm. Rusko) peníze ilegálně vydělávat, ale mít je zajištěny mimo dosah tamějšího režimu, a navíc moci žít v příjemném a bezpečném prostředí Evropské unie.

F. Důvěra ve vzájemnou obranu

V současnosti je otázka důvěry testována v oblasti bezpečnosti. V uplynulých dekádách bylo považováno za nadsázku tvrzení, že zatímco ve vnitrostátní politice se rozhoduje o tom, JAK budeme žít, v zahraniční politice jde o to, ZDA budeme žít. Ruská invaze na Ukrajině nám ale ukázala, že to nadsázka není. Teprve nyní si uvědomujeme, že právě toto tvrzení je základem pro mimořádné ústavněprávní a trestněprávní režimy pro případ války. Naléhavěji také vyvstává otázka důvěry v oblasti obrany: můžeme se spolehnout na to, že v případě napadení bude aplikován slavný článek 5 Washingtonské smlouvy⁴⁵ či jeho unijní silnější⁴⁶ verze v čl. 42 odst. 7 SEU?⁴⁷ Můžeme se spolehnout, že např. Německo, které s ohledem na Rusko donedávna odmítalo dodávat zbraně i aliančním spojencům v Pobaltí, které odmítá dodávat těžké zbraně napadené Ukrajině a které odmítá rychle se odstříhnout od ruského plynu, změní své chování, bude-li napadeno např. malé Estonsko, i když jde o člena NATO a EU? Můžeme – vzhledem k silným vazbám na Rusko – v totéž doufat ze strany Maďarska, Rakouska, Itálie či Řecka? Omezené české zkušenosti s Mnichovskou dohodou z roku 1938 nám nedovolují odpovědět jednoznačně kladně. Nic jiného než NATO a EU však nemáme, a proto nám zbývá jen důvěra v to, že euroatlantickém prostoru – na rozdíl od toho rusko-asijského – římská maxima *pacta sunt servanda* platí nejen na papíře, ale i v praxi.

2.1.2 Explicitní zakotvení důvěry

Vedle implicitního zakotvení důvěry v právu EU existuje řada zakotvení explicitní. Za příklady zde můžeme uvést otázky spojené se vzájemným uznáváním soudních rozhodnutí a s hodnotami EU.

---

45 Čl. 5 Severoatlantické smlouvy: „Smluvní strany se dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo Severní Americe bude považován za útok proti všem, a proto ... každá z nich ... neprodleně podnikne sama a v součinnosti s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly...“

46 Za silnější považujeme unijní alianční závazek mj. proto, že – na rozdíl od Washingtonské smlouvy – neponechává na úvaze signatářů, zda v případě napadení použít vojenské prostředky.

47 Art. 42 odst. 7 SEU: „Pokud se členský stát stane na svém území cílem ozbrojeného napadení, poskytnou mu ostatní členské státy pomoc a podporu všemi prostředky, které jsou v jejich moci, v souladu s článkem 51 Charty Organizace spojených národů. Tím není dotčena zvláštní povaha bezpečnostní a obranné politiky některých členských států.“

Závazky a spolupráce v této oblasti jsou v souladu se závazky v rámci Organizace Severoatlantické smlouvy, která zůstává pro ty členské státy, které jsou jejími členy, základem jejich společné obrany a fórem pro její provádění.“

A. Důvěra a vzájemné uznávání justičních rozhodnutí

Zatímco obchodní překážky (cla, kvóty, hraniční kontroly apod.) byly při budování vnitřního trhu EU odstraněny zejména vzájemným uznáváním či harmonizací národních standardů, hranice soudních jurisdikcí zůstaly zachovány. Přitom možnost dosáhnout výkonu soudního rozhodnutí v jiném členském státu zejména v civilních věcech je nutným příslušenstvím skutečného fungování vnitřního trhu, zejména volného pohybu osob, a unijního občanství. Toto vzájemné uznávání spočívá ale v důvěře, že úroveň vykonatelnosti spravedlnosti se mezi členskými státy podstatně neliší; to mj. vyjádřilo nařízení Brusel I o vzájemném uznávání rozsudků v civilněprávní oblasti: „*Vzájemná důvěra ve výkon spravedlnosti v rámci Společenství umožňuje, aby rozhodnutí vydaná v kterékoli členském státě byla bez dalšího uznávána bez potřeby jakéhokoli dalšího řízení, kromě sporných případů.*“⁴⁸

Význam důvěry v této oblasti potvrdil i SDEU: „*Je třeba zdůraznit, že spolupráce a vzájemná důvěra mezi soudy členských států musí vést k vzájemnému uznávání soudních rozhodnutí, jež je základem vytvoření skutečného soudního prostoru.*“⁴⁹ Soudní prostor, paralelní pojem k vnitřnímu trhu, tak díky důvěře umožňuje tzv. pátou svobodu EU – volný pohyb rozsudků.

Negativně to potvrdila i Evropská komise, když odmítla žádost Spojeného království o připojení k Luganské úmluvě,⁵⁰ částečně z důvodu vzájemné důvěry: „*Úmluva je založena na vysoké míře vzájemné důvěry mezi smluvními stranami a představuje zásadní prvek společného prostoru práva úměrný vysokému stupni hospodářského propojení založeného na použitelnosti daných čtyř svobod.*“ (s. 3).⁵¹ Jinými slovy, v oblasti uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v civilních věcech Spojené království není hodno důvěry.

V trestně-právní oblasti v souvislosti s tzv. eurozatykačem se dokonce mluví o vysoké úrovni důvěry: „*Mechanismus evropského zatýkácího rozkazu je založen na vysoké úrovni důvěry mezi členskými státy.*“⁵² Za projev této důvěry lze považovat již skutečnost, že se členské státy dohodly na seznamu 32 trestných činů, u nichž se pro účely eurozatykače upouští od tradiční podmínky oboustranné trestnosti.⁵³

48 Srov. bod 16 preambule nařízení Rady 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, Úř. věst. 2001, L 12, s. 1; Zvl. vyd. 03/31, s. 390; dnes nahrazeno nařízením 215/2012.

49 C-499/15 W a V, EU:C:2017:118, bod 50.

50 Úmluva o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, Úř. věst. L 339, 21. 12. 2007, s. 3–41.

51 Srov. CUNIBERTI G. (2021).

52 Srov. bod 10 preambule Rámcového rozhodnutí Rady ze dne 13. června 2002 o evropském zatýkáčím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy, Úř. věst. L 190, 18. 7. 2002, s. 1–20.

53 Srov. čl. 2 odst. 2 eurozatykače: účast na zločinném spolčení, terorismus, obchod s lidmi, pohlavní vykořisťování dětí a dětská pornografie, nedovolený obchod s omamnými a psychotropními látkami, nedovolený obchod se zbraněmi, střelivem a výbušninami, korupce, podvody včetně podvodů postihujících zájmy Evropských společenství ve smyslu Úmluvy ze dne 26. července 1995 o ochraně finančních zájmů Evropských společenství, praní výnosů z trestné činnosti, padělání měny včetně eura, počítačová trestná činnost, trestné činy proti životnímu prostředí, včetně nedovoleného obchodu s ohroženými druhy

B. Důvěra a hodnoty EU

Vyhledávač SDEU (curia.eu) nabízí řádově stovky rozsudků SDEU, které se odvolávají na důvěru.⁵⁴ Tento článek nemá ambici analyzovat všechny kontexty důvěry, v nichž SDEU potřebnost důvěry pro fungování EU zmiňuje. Zaměříme se jen na vrcholný z nich – na vztah důvěry a hodnot EU dle čl. 2 SEU⁵⁵ a sankcionování jejich ohrožení či porušení dle čl. 7 SEU.⁵⁶ Na tento vrcholný aspekt důvěry se zaměříme z toho důvodu, že důvěra v dodržování hodnot EU byla v posudku 2/13 (viz níže) explicitně Soudním dvorem pojmenována jako existenční základ práva EU a tím i celé EU, protože EU kromě práva mnoho jiného nemá (viz část 2.1.1. B výše).

živočichů a ohroženými druhy a odrůdami rostlin, napomáhání při nedovoleném překročení státní hranice a nedovoleném, pobytu, vražda, těžké ublížení na zdraví, nedovolený obchod s lidskými orgány a tkáněmi, únos, omezování osobní svobody a brání rukojmí, rasismus a xenofobie, organizovaná nebo ozbrojená loupež – nedovolený obchod s kulturními statky, včetně starožitností a uměleckých děl, podvod, vydírání a vymáhání peněz za ochranu, výroba padělků a nedovolených napodobenin, padělání veřejných listin a obchodování s nimi, padělání platebních prostředků, nedovolený obchod s hormonálními látkami a jinými prostředky na podporu růstu, nedovolený obchod s jadernými a radioaktivními materiály, obchod s odcizenými vozidly, znásilnění, žhářství, trestné činy spadající do příslušnosti Mezinárodního trestního soudu, únos letadla nebo plavidla, sabotáž.

54 Ke dni 18. 2. 2022.

55 Čl. 2 SEU: „Unie je založena na hodnotách úcty k lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a dodržování lidských práv, včetně práv příslušníků menšin. Tyto hodnoty jsou společné členským státům ve společnosti vyznačující se pluralismem, nepřipustností diskriminace, tolerancí, spravedlností, solidaritou a rovností žen a mužů.“

56 Čl. 7 SEU:

„1. Na odůvodněný návrh jedné třetiny členských států, Evropského parlamentu nebo Evropské komise může Rada většinou čtyř pětin svých členů po obdržení souhlasu Evropského parlamentu rozhodnout, že existuje zřejmé nebezpečí, že některý členský stát závažně poruší hodnoty uvedené v článku 2. Před přijetím tohoto rozhodnutí vyslechne Rada daný členský stát a může stejným postupem podat tomuto státu doporučení.

Rada pravidelně přezkoumává, zda důvody, které ji k takovému rozhodnutí vedly, stále trvají.

2. Na návrh jedné třetiny členských států nebo Evropské komise a po obdržení souhlasu Evropského parlamentu může Evropská rada jednomyslně rozhodnout, že došlo k závažnému a trvajícimu porušení hodnot uvedených v článku 2 ze strany členského státu, poté co tento členský stát vyzve, aby se k této věci vyjádřil.

3. Bylo-li učiněno zjištění uvedené v odstavci 2, může Rada kvalifikovanou většinou rozhodnout, že určitá práva, která pro dotyčný stát vyplývají z použití Smluv, včetně hlasovacích práv zástupců jeho vlády v Radě, budou pozastavena. Přitom přihlédne k možným důsledkům takového pozastavení pro práva a povinnosti fyzických a právnických osob.

Povinnosti dotyčného členského státu vyplývající ze Smluv jsou pro tento stát v každém případě i nadále závazné.

4. Rada může později kvalifikovanou většinou rozhodnout, že změní nebo zruší opatření přijatá podle odstavce 3, jestliže se změní situace, která vedla k přijetí těchto opatření.

5. Pro účely tohoto článku se v Evropském parlamentu, Evropské radě a Radě použijí pravidla hlasování stanovená v článku 354 Smlouvy o fungování Evropské unie.“

Poprvé tento zásadní význam důvěry SDEU vyjádřil v posudku 2/13 v kontextu ochrany lidských práv, jež patří mezi hodnoty EU dle čl. 2 SEU, konkrétně v souvislosti možného přistoupení EU k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv (1950). V návaznosti na úvahy o autonomii práva EU, jež dala vzniknout „strukturovanému systému na sobě navzájem závisějících zásad, norem a právních vztahů, jimiž jsou vzájemně vázány sama Unie a její členské státy, jakož i členské státy mezi sebou“, SDEU konstatoval následující: „Taková právní konstrukce spočívá na základním předpokladu, že každý členský stát sdílí se všemi ostatními členskými státy řadu společných hodnot, na nichž je Unie založena, jak je uvedeno v článku 2 SEU, a uznává, že s ním ostatní členské státy tyto hodnoty sdílejí. Tento předpoklad znamená – a zároveň odůvodňuje – existenci vzájemné důvěry členských států v uznání těchto hodnot, a tím i v dodržování unijního práva, které tyto hodnoty uplatňuje.“⁵⁷

Tento výrok SDEU opakoval ve vztahu k dalším hodnotám.

Ve věci *Wightman* SDEU řešil možnost Spojeného království jednostranně odvolat oznámení o vystoupení z EU podaného dle čl. 50 SEU, a to mj. s ohledem na hodnoty svobody a demokracie. V této souvislosti SDEU zdůraznil, že „Unie sdružuje státy, které se svobodně a dobrovolně přihlásily ke společným hodnotám uvedeným v článku 2 SEU“, a poté parafrázoval výrok o vzájemné důvěře v jejich dodržování podle posudku 2/13.⁵⁸

Nedávno toto SDEU znovu potvrdil v souvislosti s hodnotou právního státu⁵⁹ a nařízením 2020/2092: „Jak totiž uvádí bod 5 odůvodnění napadeného nařízení, jakmile se kandidátská země stane členským státem, připojí se k právní struktuře spočívající na základním předpokladu, že každý členský stát sdílí se všemi ostatními členskými státy řadu společných hodnot zakotvených v článku 2 SEU, na nichž je Unie založena, a uznává, že s ním ostatní členské státy tyto hodnoty sdílejí. Tento předpoklad patří ke konkrétním a podstatným rysům unijního práva, které souvisejí s jeho povahou a vyplývají z autonomie, které toto právo požívá ve vztahu k právním řádům členských států a mezinárodnímu právu. Znamená a odůvodňuje existenci vzájemné důvěry mezi členskými státy v uznání těchto hodnot, a tím i v dodržování unijního práva, které tyto hodnoty uplatňuje [v tomto smyslu viz posudek 2/13 (Přistoupení Unie k EÚLP) ze dne 18. prosince 2014, EU:C:2014:2454, body 166 až 168; rozsudky ze dne 27. února 2018, *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*, C-64/16, EU:C:2018:117, bod 30, a ze dne 20. dubna 2021, *Republika*, C-896/19, EU:C:2021:311, bod 62]. Tento bod odůvodnění

⁵⁷ Posudek 2/13, EU:C:2014:2454, body 167–168.

⁵⁸ C-621/18 *Wightman*, EU:C:2018:999, bod 63: ... unijní právo spočívá na základním předpokladu, že každý členský stát sdílí se všemi ostatními členskými státy tyto hodnoty a uznává, že s ním ostatní členské státy tyto hodnoty sdílejí ... Tento předpoklad znamená a odůvodňuje existenci vzájemné důvěry členských států, a zejména jejich soudů, v uznávání těchto hodnot, na kterých je Unie založena, včetně zásady právního státu, a tím i v dodržování unijního práva, které tyto hodnoty zakotvuje.“

⁵⁹ Srov. definici zásady právního státu v čl. 2 nařízení 2020/2092 o obecném režimu podmíněnosti na ochranu rozpočtu Unie, Úř. věst. L 4331, 22. 12. 2020, s. 1–10: zásada právního státu „zahrnuje tyto zásady: zákonnost, jejímž předpokladem je transparentní, odpovědný, demokratický a pluralitní zákonodárný proces; právní jistoty; zákazu svévole výkonné moci; účinné soudní ochrany nezávislými a nestrannými soudy, včetně přístupu ke spravedlnosti, a to i pokud jde o základní práva; oddělení moci; a zákazu diskriminace a rovnosti před zákonem. Právní stát je třeba vykládat s ohledem na ostatní hodnoty a zásady Unie zakotvené v článku 2 Smlouvy o EU.“

rovněž upřesňuje, že právní předpisy a postupy členských států by měly být i nadále v souladu se společnými hodnotami, na nichž je Unie založena.⁶⁰ Rozsudky, na něž tento výrok SDEU odkazuje, se rovněž týkají hodnoty právního státu, zejména některých zásad, které tuto hodnotu tvoří: nezávislosti soudů či účinné soudní ochrany.

V tomto rozsudku SDEU zmínil i hodnotu solidarity: „V tomto ohledu je třeba uvést, že rozpočet Unie je jedním ze základních nástrojů, které umožňují konkretizovat v politikách a činnostech Unie zásadu solidarity, uvedenou v článku 2 SEU, která sama o sobě představuje jednu ze základních zásad unijního práva (obdobně viz rozsudek ze dne 15. července 2021, Německo v. Polsko, C-848/19 P, EU:C:2021:598, bod 38), a že provádění této zásady prostřednictvím tohoto rozpočtu je založeno na vzájemné důvěře mezi členskými státy v odpovědné využívání společných zdrojů zahrnutých v tomto rozpočtu. Tato vzájemná důvěra je přitom sama o sobě založena, jak bylo připomenuto v bodě 125 tohoto rozsudku, na závazku každého členského státu dodržovat povinnosti, které pro něj vyplývají z unijního práva, a trvale dodržovat, jak ostatně uvádí bod 5 odůvodnění napadeného nařízení, hodnoty zakotvené v článku 2 SEU, mezi něž patří hodnota právního státu.“⁶¹ Rozsudek, na něž tento výrok SDEU odkazuje, se týká specifického případu solidarity – solidarity energetické.

2.1.3 Problematická oblast: rodinné právo a instituce EU

Mezi prameny práva EU patří tzv. všeobecné zásady právní. Jedním z více druhů těchto zásad jsou tzv. strukturální principy fungování EU, mezi něž patří zásada svěřeni pravomocí a zásada respektování členských států. Tato posledně uvedená zásada se ještě skládá z celé řady konkrétních právních zásad,⁶² mj. do ní patří respektování národní identity, „která spočívá v jejich základních politických a ústavních systémech, včetně místní a regionální samosprávy“ (čl. 4 odst. 2 SEU), respektování prvotnosti občanství členských států vůči občanství EU⁶³ či respektování jazykové, kulturní a náboženské rozmanitosti.⁶⁴

Dodržování těchto zásad jakožto součástí práva EU tedy souvisí i s hodnotou právního státu (viz část 2.1.2. B výše), neboť tato hodnota zavazuje nejen členské státy, ale orgány EU.

Z analýzy čl. 2–6 SFEU vyplývá, že členské státy nesvěřily EU pravomoc v oblasti rodinného práva, a to s výjimkou úpravy mezinárodních prvků rodinného práva (čl. 81 odst. 3 SFEU); citlivost této oblasti je mj. vyjádřena i tím, že i v tomto okrajovém aspektu rodinného práva je v Radě zapotřebí jednomyslnosti, tj. každý členský stát zde má právo veta.

60 C-156/21 Maďarsko v. Parlament a Rada, EU:C:2022:97, bod 125; C-157/21 Polsko v. Parlament a Rada, EU:C:2022:98, bod 143.

61 C-156/21 Maďarsko v. Parlament a Rada, EU:C:2022:97, bod 129; C-157/21 Polsko v. Parlament a Rada, EU:C:2022:98, bod 147.

62 Srov. podrobněji např. SVOBODA (2019), s. 114.

63 Srov. čl. 9 SEU; čl. 20–25 SFEU; čl. 39 an. LZPEU.

64 čl. 22 LZPEU, čl. 3 odst. 3 pododst. 3 SEU, 13, 165 odst. 1, 167 odst. 4, 207 odst. 4 písm. a) SFEU.

Orgány EU se ale tento nedostatek pravomoci snaží – zjevně z politicko-ideologických důvodů – obejít většinou přes antidiskriminační legislativu, popř. nedodržením limitu pravomocí svěřených EU. Nabízí se ale, že tím porušují zásadu právního státu.

Rada např. v jednom interním dokumentu nepřímou tvrdí, že nediskriminace z důvodu sexuální orientace má přednost před nediskriminací z důvodu náboženského vyznání, jakkoli obě tato základní práva mají stejnou právní sílu a není mezi nimi hierarchický vztah.⁶⁵

Komise ve Strategii o rovnosti LGBTIQ 2020–2025 („Strategie“)⁶⁶ si mj. klade za úkol „poskytovat příležitosti pro financování iniciativ zaměřených na boj proti trestným činům z nenávisti, projevům nenávisti, násilí a škodlivým praktikám vůči LGBTIQ lidem (program „Občané, rovnost, práva a hodnoty“)" (překlad autor), přestože takové financování je protiprávní, protože „boj proti trestným činům z nenávisti, projevům nenávisti, násilí a škodlivým praktikám vůči LGBTIQ lidem“ nepatří mezi trestné činy podle taxativního seznamu čl. 83 SFEU, nespadá tudíž do pravomoci EU, a proto Komise nemá právo financovat související projekty a programy.⁶⁷

U Evropského parlamentu vzniká zajímavá otázka: je tento orgán vázán principem svěřených pravomocí jen u legislativních usnesení, zatímco jinak může jakožto relativně nezávislý orgán⁶⁸ debatovat a usnášet se (tedy spotřebovávat svůj čas a rozpočtové prostředky EU) k jakémukoliv tématu, např. i k tématům bioetickým či rodinně-právním, anebo je i mimo legislativní proces vázán rozdělením pravomocí mezi EU a členské státy? Jednoznačná odpověď na tuto otázku není zatím k dispozici.

SDEU zase systematicky ignoruje zásadu zakotvenou ve Smlouvách, že občanství EU má akcesorický vztah k občanství členského státu – doplňuje je, ale nenahrazuje (čl. 9 SEU, čl. 20 odst. 1 SFEU), a že členské státy si oblast rodinného práva ponechaly ve své pravomoci, a to pro jakýkoliv účel. Je proto na pováženou, že přestože i když např. rumunský občanský zákoník výslovně omezuje institut manželství na vztah jednoho muže a jedné ženy, SDEU dovozuje z vágní definice manželství v sekundárním právu EU (směrnice 2004/38, přijatá v Radě kvalifikovanou většinou!)⁶⁹ závěr, že pro účely volného pohybu dostane přednost

---

65 Dokument Rady 11492/13 – COHOM 134 – COPS 251 – PESC 775 – Guidelines to promote and protect the enjoyment of all human rights by lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex (LGBTI) persons, bod I.A.1: "EU ... potvrzuje, že ... náboženské hodnoty nelze používat jako ospravedlnění pro jakoukoli formu diskriminace, včetně diskriminace LGBTI osob." (překlad autor).

66 Srov. Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů. Unie rovnosti: Strategie pro rovnost LGBTIQ osob na období 2020–2025 (COM/2020/698 final).

67 Srov. SVOBODA (2021a), s. 134–136.

68 Orgány EU jsou relativně autonomní v mezích horizontálního svěřených pravomocí, neboť „[k]aždý orgán jedná v mezích působnosti svěřené mu Smlouvami“ (čl. 13 odst. 2 SFEU). Výrazem této autonomie, kterou si orgány EU zárlivě střeží, je mj. autonomní přijímání jednacích řádů a zejména absence společného správního procesního řádu, jehož přijetí se přes opakované návrhy Evropského parlamentu Komise urputně brání. Srov. SVOBODA (2021b), s. 463–470.

69 Manželství zde není přesně definováno co do rozdílnosti pohlaví manželů a ani není důvod pro takovou přesnou definici v právu EU: manželství je pojem rodinného práva a rodinné právo nespadá do pravomocí

zákaz diskriminace na základě sexuální orientace před touto jednoznačnou premisou občanství členského státu,⁷⁰ jakkoliv členské státy rodinné právo Unii neschválily, a navíc o otázkách nediskriminace z důvodu sexuální orientace je třeba jednomyslnosti v Radě (srov. čl. 19 SFEU); i toto SDEU obchází a ignoruje.

Nelze se proto divit, když některý členský stát začne na tyto prohřešky unijních institucí vůči zásadě právního státu (dodržování vlastního práva EU) poukazovat; Polsko již začalo např. mluvit o politizaci SDEU, Maďarsko mluví o potřebě depolitizace Evropské komise. V situaci, kdy se unijní orgány snaží zásadu právního státu intenzivně prosazovat, ale samy s ní mají problémy, to může vpsledku oslabit EU jako celek a důvěru členských států a jejich občanů v ní.

2.2 Důvěra občanů v EU

Vedle důvěry mezi členskými státy je stejně tak důležitá důvěra občanů v projekt evropské spolupráce.

Důvod pro význam této důvěry je evidentní: absence této důvěry by se promítla do výsledků demokratických voleb, jejichž prostřednictvím je evropský projekt ovlivňován přímo i nepřímo. Tato důvěra je proto zásadní pro legitimitu evropského projektu. Jean Monnet, hlavní architekt komunitární metody spolupráce, měl za motto svého evropského snažení „Nespojujeme státy, propojujeme lidi“.⁷¹ Pro propojování lidí – mezi všemi unijními politikami – se jeví jako zásadní volný pohyb osob, posílený evropským občanstvím (k němu viz část 2.1.1. D výše). Bezvízový styk s absencí hraničních kontrol v rámci Schengenského prostoru je základem tohoto volného pohybu, jenž je podpořen navíc i velmi úspěšnými projekty jako např. Erasmus pro studenty a učitele či spoluprací systémů sociálního zabezpečení, pokud jde o volný pohyb ekonomicky aktivních osob. Lidé by proto měli pocítit na svém životě prospěšnost evropského projektu a skrze tuto prospěšnost v něj mít důvěru. V dnešní mediální době, kdy mír a výtěžky unijní spolupráce se považují za samozřejmost, je ještě třeba nezanedbat sdělování těchto konkrétních výsledků veřejnosti.

Tato prospěšnost evropské spolupráce a důvěra z ní vyplývající jsou měřitelné: nejsystematičtěji se takovýmto průzkumům věnuje Eurobarometr.⁷² Z těchto průzkumů vyplývá, že v celoevropském průměru EU důvěru evropských občanů má, i když rozdíly mezi jednotlivými členskými státy jsou významné.

Totéž lze říci i o jiném měření důvěry, a sice o volbách do Evropského parlamentu, kde důvěra je měřena dvěma kritérii: politickou orientací europoslanců (proevropští v.

EU. Je tedy v pravomoci jednotlivých členských států (a ne SDEU) tento pojem definovat, podobně jako je to v případě pojmů veřejná bezpečnost, veřejný pořádek apod.

⁷⁰ C-673/16 Coman, EU:C:2018:385; srov. i C-490/20 Stolična občština, EU:C:2021:1008.

⁷¹ Srov. MONNET (2012).

⁷² Viz <https://europa.eu/eurobarometer/screen/home>.

protievropští) a volební účastí. Výrazně proevropské složení Evropského parlamentu jednoznačně reflektuje důvěru občanů EU v Unii. Všeobecně nižší volební účast v eurovolbách ve srovnání s volbami do vnitrostátních parlamentů nelze považovat za výraz menší důvěry v Evropský parlament oproti parlamentům vnitrostátním (to ostatně dokazují jak průzkumy Eurobarometru, tak různé celoevropské i vnitrostátní průzkumy⁷³), ale jako důsledek toho, že v pravomoci EU nejsou otázky považované běžnými občany za nejpodstatnější: daně, sociální a zdravotní zabezpečení, veřejný pořádek a bezpečnost a vzdělání.⁷⁴ K tomu přistupuje prokázaný fakt, že čím méně znalostí o daném fenoménu člověk má, tím méně mu důvěřuje;⁷⁵ znalosti běžného občana o EU jsou menší než o vlastním státu a jeho politice.

3. Závěr

Dobrý pozorovatel, který měl možnost blíže poznat fungování Evropské unie, po čase dospěje k překvapivému zjištění: že tato zvnějšku mohutná a respekt budící organizace je vlastně velmi křehká a do značné míry závisí na vztazích, vpsledku na mezilidských vztazích. A kvalita těchto vztahů se odvíjí od respektu a důvěry.

Žijeme v době, kdy se zdá, že naše společnosti, obce a rodiny jsou trhány na kusy individualismem a dezinformacemi. Opuštění tradice Desatera s jeho jednoduchými instrukcemi typu „nepromluvíš křivé svědectví“ se jeví jako nenahrazené a nenahraditelné. To proto, že jeho dodržování se neopírá o právní vymahatelnost, ale o morální integritu a autokorektivy člověka samotného. To platí předně pro legislativu, která se díky absenci tohoto fenoménu musí uchýlovat ke stále podrobnější úpravě čím dál tím větších detailů mezilidských vztahů, takže dnes je naprosto iluzorní tvrdit např. na maximum, že neznalost zákona neomlouvá. Platí to ale především z pohledu důvěry: dnes se nelze spolehnout na to, že druhý člověk mluví pravdu jen proto, že lež by jeho svědomí neuneslo. To se přenáší i do politiky – viz např. volební kampaně – a následně i do práva. Ani nadnárodní instituce typu Evropské unie této tendence nejsou ušetřeny: odhlédneme od dezinformací a vezmeme si jen za příklad, jak odlišně hovoří vrcholní političtí představitelé členských států v unijních orgánech a před domácím publikem: tomuto jevu říkám znárodnění unijních úspěchů a bruselizace domácích selhání. Tato tendence má samozřejmě pro důvěru v EU a její fungování zásadní důsledek. Úkol budovat vzájemnou důvěru je nicméně úkolem nejen pro vrcholné politiky, ale pro všechny občany Unie.

---

73 Srov. např. data Eurostatu. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_16_60/default/table?lang=en; či data Eurobarometru <https://euroskop.cz/2021/05/07/vysledky-eurobarometru-2021/>

74 Srov. VENCLÍK (2019), s. 31–32, 35, 64. Zde citovaný Andrew Moravcsik upozorňuje, že nezáměr nelze zaměňovat s nedůvěrou či nespokojeností.

75 Srov. LYONS (2013); LYONS, KINDLEROVÁ (2015), s. 165–172.

Literatura

- CUNIBERTI, G. (2021) *European Commission Explains Rejection of UK's Application to Lugano Convention*. <https://eapil.org/2021/05/05/european-commission-explains-rejection-of-uks-application-to-lugano-convention/>
- DEHOUSSE, R. (2011) The "Community method" at sixty. In: DEHOUSSE R. (Ed.) *The "Community method": Obstinate or obsolete?* Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2011, s. 3–15.
- DUCHÈNE, F. (1991) Jean Monnet's Methods. In: BRINKLEY D. and C. HACKETT (eds). *Jean Monnet*. New York: Palgrave Macmillan 1991, s. 184 ad.
- HALLSTEIN, W. (1969) *Der unvollendete Bundesstaat*. Düsseldorf, Wien: Econ, 1969.
- LYONS, P. (2013) *Czech Citizens' Attitudes towards Membership, Benefits and Dissolution of the European Union*. Department of Political Sociology Institute of Sociology Czech Academy of Sciences, Prague, Czech Republic. Working Paper GACR Project: 13-29032S.
- LYONS, P. a P. KINDLEROVÁ (eds.). (2015) *47 odstínů české společnosti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i, 2015.
- MONNET, J. (2012) *Paměti*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 281.
- PALACIO, A. (2021) *How International Institutions Die*. <https://www.project-syndicate.org/commentary/erosion-of-trust-in-international-institutions-continues-by-ana-palacio-2021-11>
- SVOBODA, P. (2019) *Úvod do evropského práva*. Praha: C. H. Beck, 2019, 6. vydání.
- SVOBODA, P. (2021a) Nový vývoj v prosazování vlády práva v EU. *Právní rozhledy* 4/2021.
- SVOBODA, P. (2021b) Trnitá cesta ke kodexu unijního správního práva procesního. In: *Liber amicorum Monika Pauknerová*. Praha: Wolters Kluwer, 2021.
- SVOBODA, P. (2022) *Nadnárodní prvky v EU a jejím právu*. Praha: Leges 2022, s. 20, 40.
- VENCLÍK, J. (2019) *Střety legitimit v Evropské unii*. Praha: Leges, 2019.
- WANAT, Z., BAYER, L. (2020) *EU top court's authority challenged by Poland and Hungary*. <https://www.politico.eu/article/ecj-authority-challenged-by-poland-and-hungary/>
- WESSELS, W. (2001) Jean Monnet – Mensch und Methode: Überschätzt und überholt? Wien: *Political Science Series* 2001/74.

Zneužití postavení v bankovním (obchodním) styku

Abuse of Banking (business) Position

JIŘÍ NOVOTNÝ^{1,2}

Abstrakt

Obchodování ve svůj prospěch (selftrading) je jednáním, kdy pachatel zneužívá své postavení ve dvou či více podnikatelských subjektech, které jsou vůči sobě v konkurenčním postavení, a to s cílem obohatit sebe či jinou osobu. Jedním z významných podnikatelských subjektů na finančním trhu jsou banky, které v rámci své obchodní činnosti poskytují klientům bankovní obchody. Banky se obvykle vůči obdobnému jednání svých zaměstnanců, či jiných osob u nich působících, chrání konkurenční doložkou, která těmto osobám zakazuje působit pro jiné banky. V případě, že pachatel zneužije své postavení ve dvou či více bankách, nemusí jen porušit zmíněný soukromoprávní zákaz konkurence, ale jeho jednání může naplnit znaky skutkové podstaty trestného činu zneužití postavení v obchodním styku dle ust. § 255a trestního zákoníku. Tento příspěvek je zaměřen na zneužití postavení v obchodním styku, k jehož naplnění může docházet při realizaci bankovních obchodů.

Klíčová slova

banka, bankovní obchod, trestný čin, zneužití postavení v bankovním styku, zneužití postavení v obchodním styku, zákaz konkurence

Abstract

Self-trading is an act in which an offender abuses his position in two or more business entities that are in a competitive position with each other, in order to enrich himself or another person. One of the major business entities in the financial market is banks, which provide clients with banking transactions as part of their business activities. Banks usually protect themselves against similar conduct of their employees or other persons working with them by a competition clause, which prohibits these persons from operating for other banks. In the event that the offender abuses his position in two or more banks, he may not only violate the said private law prohibition of competition, but his actions may fulfill the facts of the criminal offense of abuse of position in business dealings under Section 255a of the Criminal Code. This contribution is focused on the abuse of business position, the fulfillment of which may occur in the implementation of banking transactions.

Key words

bank, banking business, crime, abuse of position in banking, abuse of position in business, prohibition of competition

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvbk-2022/1-05>

---

1 JUDr. et PhDr. Jiří Novotný, *Fakulta právnická ZČU v Plzni, Katedra obchodního práva*

2 *Autor je současně obhájcem v trestních věcech.*

Úvod

Jako bankovní obchody lze označit závazkové vztahy, kde jednou smluvní stranou je právnická osoba, které byla k podnikatelské činnosti udělena licence dle zákona o bankách.³ Bankovní obchody, které jsou soukromoprávními závazkovými vztahy, banka uzavírá s právníky či fyzickými osobami. Jedním z mnoha požadavků na bankovní obchody je zájem společnosti zachování konkurenčního prostředí mezi bankami. Konkurenční prostředí je limitováno nejen soukromoprávními normami, ale i normami trestního práva. Na úrovni Unie byla dne 16. dubna 2014 přijata směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/57/EU o trestních sankcích za zneužívání trhu a směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/65/EU ze dne 15. května 2014 o trzích finančních nástrojů.⁴ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/57/EU ze dne 16. dubna 2014 o trestních sankcích za zneužívání trhu především stanovila minimální pravidla pro trestní sankce za obchodování zasvěcené osoby, nedovolené zpřístupnění vnitřní informace a manipulaci s trhem, aby tak zajistila integritu finančních trhů v Unii a posílila ochranu investorů a jejich důvěru v tyto trhy. V souvislosti s implementací zmíněné směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/57/EU o trestních sankcích za zneužívání trhu byla prostřednictvím zákona č. 204/2017 Sb. mj. provedena změna původního ustanovení § 255 trestního zákoníku. Zákon č. 204/2017 Sb. změnou trestního zákoníku nově zavedl skutkovou podstatu zneužití informací v obchodním styku (§ 255) a skutkovou podstatu zneužití postavení v obchodním styku (§ 255a).⁵

1 Implementace směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/57/EU

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/57/EU ze dne 16. dubna 2014 o trestních sankcích za zneužívání trhu (směrnice o zneužívání trhu)⁶ stanovila členským státům povinnost přijmout opatření nezbytná k zajištění toho, aby obchodování zasvěcené osoby a doporučení nebo navádění jiné osoby k obchodování zasvěcené osoby bylo trestným činem alespoň v závažných případech a pokud byly spáchány úmyslně. Za obchodování

3 Ust. § 4 a násl. zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů.

4 Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU Text with EEA relevance. OJ L 173, 12. 6. 2014, p. 349–496. Tato směrnice se vztahuje na investiční podniky, organizátory trhu, poskytovatele služeb hlášení údajů a podniky ze třetích zemí poskytující investiční služby nebo vykonávající investiční činnosti prostřednictvím zřízení pobočky v Unii. Směrnice stanoví požadavky týkající se: a) podmínek pro udělení povolení a pro výkon činnosti pro investiční podniky; b) poskytování investičních služeb nebo výkon investičních činností podniky ze třetích zemí se zřízenou pobočkou; c) povolení a provozování regulovaných trhů; d) povolení k výkonu činnosti poskytovatelů služeb hlášení údajů; e) dohledu, spolupráce a prosazování příslušnými orgány.

5 Zákon č. 204/2017 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

6 Directive 2014/57/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on criminal sanctions for market abuse (market abuse directive). OJ L 173, 12. 6. 2014, p. 179–189.

zasvěcené osoby směrnice považovala případy, kdy určitá osoba disponuje vnitřní informací a využije ji při nabytí nebo zcizení finančních nástrojů, jichž se tato informace týká, na svůj vlastní účet nebo na účet třetí osoby, a to přímo nebo nepřímo. Ustanovení směrnice o obchodování zasvěcené osoby měly členské státy povinnost aplikovat na jednání každé osoby, která disponuje vnitřní informací v důsledku toho, že tato osoba: (i) je členem správních, řídicích nebo dozorčích orgánů emitenta nebo účastníka trhu s povolenkami na emise; (ii) má podíl na kapitálu emitenta nebo účastníka trhu s povolenkami na emise; nebo (iii) má přístup k této informaci v souvislosti s výkonem zaměstnání, povolání nebo v souvislosti s plněním povinností. Ustanovení směrnice o obchodování zasvěcené osoby měly členské státy povinnost dále aplikovat na jednání každé osoby, která získala vnitřní informaci za jiných okolností, a pokud tato osoba ví, že se jedná o vnitřní informaci. Za obchodování zasvěcené osoby směrnice dále považovala také využití vnitřní informace ke zrušení nebo změně pokynu týkajícího se finančního nástroje, jehož se tato informace týká, pokud byl tento pokyn vydán předtím, než dotyčná osoba vnitřní informaci získala. Naproti tomu doporučením nebo naváděním jiné osoby k obchodování zasvěcené osoby se dle směrnice rozumělo jednání, kdy určitá osoba disponuje vnitřní informací: (i) na základě této informace doporučuje jiné osobě nabytí nebo zcizení finančních nástrojů, jichž se informace týká, nebo tuto osobu k takovému nabytí nebo zcizení navádí, nebo (ii) na základě této informace doporučuje jiné osobě zrušení nebo změnu pokynu týkajícího se finančního nástroje, jehož se informace týká, nebo tuto osobu k takovému zrušení nebo změně navádí.⁷

Pouhá skutečnost, že určitá osoba disponuje nebo disponovala vnitřní informací, dle směrnice neznamená, že tato osoba uvedenou informaci využila a dopustila se tak prostřednictvím nabytí nebo zcizení obchodování zasvěcené osoby, je-li její jednání kvalifikováno jako legitimní podle článku 9 nařízení (EU) č. 596/2014. Nedovoleným zpřístupněním vnitřní informace směrnice rozuměla případy, kdy osoba disponuje vnitřní informací a zpřístupní ji jakékoli jiné osobě, s výjimkou případů, kdy dojde k tomuto zpřístupnění při běžném výkonu zaměstnání, povolání nebo v souvislosti s plněním povinností nebo kdy se zpřístupnění kvalifikuje jako sondování trhu prováděné v souladu s čl. 11 odst. 1 až 8 nařízení (EU) č. 596/2014.⁸ Členským státům směrnice stanovila povinnost přijmout opatření nezbytná k zajištění toho, aby nedovolené zpřístupnění vnitřní informace bylo trestným činem alespoň v závažných případech a pokud bylo spácháno úmyslně.⁹

Směrnice současně stanovila členským státům povinnost přijmout opatření nezbytná k zajištění toho, aby manipulace s trhem byla trestným činem alespoň v závažných případech a pokud byla spáchána úmyslně. Manipulací s trhem se dle směrnice rozumí uzavření obchodu, zadání pokynu k obchodování nebo jakékoli jiné jednání, které dává nesprávné nebo zavádějící signály, pokud jde o nabídku, poptávku nebo cenu finančního

7 *Directive 2014/57/EU of the European Parliament and of the Council, article 3.*

8 *Regulation (EU) No 596/2014 of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on market abuse (market abuse regulation) and repealing Directive 2003/6/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directives 2003/124/EC, 2003/125/EC and 2004/72/EC Text with EEA relevance. OJ L 173, 12. 6. 2014, p. 1–61.*

9 *Directive 2014/57/EU of the European Parliament and of the Council, article 5.*

nástroje nebo související spotové komoditní smlouvy, nebo zajišťuje cenu jednoho nebo více finančních nástrojů nebo související spotové komoditní smlouvy na neobvyklé nebo umělé úrovni, ledaže jsou důvody pro uzavření obchodu nebo vydání pokynu danou osobou legitimní a tento obchod nebo tento pokyn k obchodování jsou v souladu s uznávanými tržními postupy na daném převodním místě.¹⁰

Manipulací s trhem se dle směrnice dále rozumějí: (i) uzavření obchodu, zadání pokynu k obchodování nebo jakákoli jiná činnost nebo jednání, které ovlivňuje cenu jednoho nebo několika finančních nástrojů nebo související spotové komoditní smlouvy, při němž jsou využívány fiktivní prostředky nebo jiná forma klamavého nebo lstivého jednání; (ii) šíření informací prostřednictvím médií, včetně internetu, nebo jakýmkoli jinými prostředky, které dávají nesprávné nebo zavádějící signály, pokud jde o nabídku, poptávku nebo cenu finančního nástroje nebo související spotové komoditní smlouvy, nebo které zajišťují cenu jednoho nebo více finančních nástrojů nebo související spotové komoditní smlouvy na neobvyklé nebo umělé úrovni, pokud osoby, které informace šíří, získávají pro sebe nebo jinou osobu výhodu nebo zisk ze šíření dotyčných informací; nebo (iii) předání nepravdivých nebo zavádějících informací nebo poskytování nepravdivých nebo zavádějících vstupních údajů, nebo jakékoli jiné jednání, které manipuluje s výpočtem referenční hodnoty.¹¹

Směrnici Evropského parlamentu a Rady 2014/57/EU ze dne 16. dubna 2014 o trestních sankcích za zneužívání trhu implementoval zákonodárce do trestního zákoníku prostřednictvím zákona č. 204/2017 Sb., kterým byl změněn zejména zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Zákonodárce nově vymezil skutkovou podstatu trestného činu zneužití postavení v obchodním styku (§ 255a), kterou dříve obsahovalo, spolu se skutkovou podstatou zneužití informací v obchodním styku, ustanovení § 255 tr. zákoníku. Vyčlenění skutkové podstaty trestného činu zneužití postavení v obchodním styku do samostatného ustanovení trestního zákoníku má dle zákonodárce sloužit přehlednosti a srozumitelnosti trestního zákoníku.¹²

2 Skutková podstata trestného činu

Trestného činu zneužití postavení v obchodním styku se dle ust. § 255a tr. zákoníku dopustí podnikatel, společník, člen orgánu, zaměstnanec nebo účastník na podnikání dvou nebo více podnikatelů se stejným nebo podobným předmětem činnosti, který v úmyslu opatřit sobě nebo jinému výhodu nebo prospěch uzavře nebo dá popud k uzavření smlouvy na úkor jednoho nebo více podnikatelů nebo jejich podniků. Jednání podnikatele, společníka, člena orgánu, zaměstnance nebo účastníka na podnikání dvou nebo více podnikatelů, které je touto skutkovou podstatou stíháno, představuje v soukromoprávní rovině zásah do konkurenčního prostředí na trhu mezi podnikateli se stejným nebo

---

¹⁰ *Tamtéž.*

¹¹ *Tamtéž.*

¹² *Důvodová zpráva k zákonu 204/2017 Sb., str. 229.*

podobným předmětem činnosti. Jde o jednání pachatele, který ve zvláštním postavení ve vztahu k určitému podnikateli takové jemu svěřené postavení zneužije, a v úmyslu opatřit výlučně pro sebe nebo pro jiného jakoukoli výhodu nebo jakýkoli prospěch uzavře nebo pouze dá popud k uzavření smlouvy na úkor jednoho nebo více podnikatelů nebo jejich podniků.¹³

Zákaz konkurence je primárně soukromoprávní institut, kterým občanský zákoník zakazuje zástupci podnikatele při provozu obchodního závodu bez souhlasu podnikatele činit na vlastní nebo cizí účet cokoli, co spadá do oboru obchodního závodu. V rovině soukromoprávní se následně může podnikatel domáhat, aby se jeho zástupce takového jednání zdržel, či se může domáhat, aby v případě, že jednal-li zástupce na vlastní účet, aby zástupcovo jednání bylo prohlášeno za učiněné na jeho účet; či v případě, že jednal-li zástupce na cizí účet, může se podnikatel domáhat, aby mu bylo postoupeno právo na odměnu nebo aby mu byla vydána odměna již poskytnutá. Dle občanského zákoníku může namísto těchto práv podnikatel požadovat náhradu škody; to však jen tehdy, měli a mohl zástupce vědět, že svou činností podnikatele poškozuje. Měli a mohl vědět také ten, v jehož prospěch podnikatelův zástupce nedovoleně jednal, že jde o činnost poškozující podnikatele, je povinen k náhradě škody také on.¹⁴

Teorii trestního práva lze trestný čin zneužití postavení v obchodním styku označit za zločin, který je možné spáchat výlučně konáním (komisivní trestný čin), úmyslně (forma zavinění) a který je trestným činem ohrožovacím (druh následku, výsledkovým (účinek), který je možné spáchat pouze pachatelem ve zvláštním postavení (okruh subjektů) a který je možné spáchat jak pouhým jedním útokem, tak jednotlivými dílčími útoky, jež jsou vedeny se záměrem naplnit (v souhrnu) shodnou skutkovou podstatu, a které jsou spojeny stejným nebo podobným způsobem provedení a blízkou časovou souvislostí a předmětem útoku. Ve smyslu třídění trestných činů z hlediska závažnosti je trestný čin zneužití postavení v obchodním styku zločinem, když za jeho spáchání zákonodárce umožňuje uložit trest odnětím svobody až na čtyři roky. V případě, že však pachatel získá trestným činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch (nejméně 1 000 000 Kč), umožňuje zákonodárce pachateli uložit trest odnětí svobody na dvě léta až osm let. Odnětím svobody na pět až deset let bude pachatel potrestán v případě, že získá trestným činem pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu (nejméně 10 000 000 Kč).

2.1 Objekt

Trestný čin zneužití postavení v obchodním styku podle § 255a tr. zákoníku je zákonodárcem zařazen do skupiny druhů objektů, které chrání závazná pravidla tržní ekonomiky. Objektem trestného činu je zájem společnosti na zachování konkurenčního prostředí, kterému je poskytována ochrana před jednáním osob, které ve zvláštním postavení u ekonomického subjektu (podnikatele) své postavení zneužívají ve prospěch jiného podnikatele či podnikatelů. V případě ust. § 255a tr. zákoníku je tedy sledováno

¹³ Ust. § 255a zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴ Zákaz konkurence: ust. § 432 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

zachování rovnosti trhu a rovného postavení konkurujících subjektů na trhu. Skutečné porušení konkurence však není podmínkou pro naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu zneužití postavení v obchodním styku, neb skutková podstata ust. § 255a je skutkovou podstatou popisnou, která je naplněna splněním znaků v ní uvedených, nikoli porušením zákazu konkurence, jak by tomu mohlo být v případě, pokud by zákonodárce předmětnou skutkovou podstatu koncipoval jako blanketní. Skutkovou podstatou trestného činu zneužití postavení v obchodním styku jsou chráněny veškeré oblasti podnikání, včetně bankovních obchodů. Bankovními obchody lze ve vztahu k požadavku na zachování konkurenčního prostředí rozumět zejména smlouvy uzavírané bankami při jejich samostatné podnikatelské činnosti a na základě těchto smluv vznikající závazky mezi bankou a fyzickou či právnickou osobou. V širším smyslu lze bankovními obchody rozumět přijímání vkladů od veřejnosti a poskytování úvěrů akciovými společnostmi, které mají bankovní licenci. Ve vztahu ke skutkové podstatě zneužití postavení v obchodním styku není rozhodné, zda jde o bankovní obchod, který je uzavřen zaměstnancem banky, pověřenou osobou, či samostatným podnikatelem v postavení zprostředkovatele či vázaného zástupce banky, neb ve všech zmíněných případech bude předmětný obchod řazen do bankovních obchodů, tj. do činnosti podnikatele (akciové společnosti) s bankovní licenci.¹⁵

Dále není pro naplnění skutkové podstaty trestného činu rozhodné, zda banka v rozhodném období v dané bankovní činnosti skutečně podniká, tedy zda je vůči druhému podnikateli (druhé bance), se kterým dochází k uzavření smlouvy, v postavení konkurenta. V tomto případě je rozhodnou ta skutečnost, zda dochází k trestné činnosti ve shodném předmětu činnosti, ve kterém jsou subjekty oprávněny podnikat. Skutečnost, že jedna banka neposkytuje některý bankovní obchod (např. hypotéční úvěr) a jiná banka tento bankovní obchod nabízí, je zcela bez vlivu na trestní odpovědnost pachatele, když skutková podstata chrání stejný nebo podobný předmět činnosti, bez ohledu na to, zda je konkrétní předmět činnosti skutečně bankou na trhu realizován. Skutková podstata trestného činu tak chrání zásadně veškeré předměty činnosti, které byly bance v rámci bankovní licence uděleny a které je banka podle bankovní licence oprávněna vykonávat, bez ohledu na tu skutečnost, zda jsou v době realizace trestné činnosti banky vůči sobě v konkurenčním postavení na trhu.¹⁶

Individuálním objektem trestného činu dle ust. § 255a tr. zákoníku je zájem na zachování rovnosti trhu. K zájmu na ochraně zachování rovnosti trhu (individuální objekt trestného činu) lze současně přiřadit i sekundární objekt, kterým je v případě bankovních obchodů zájem na ochraně majetku některé z bank (podnikatelů), neb pachatel tento trestný čin koná za účelem opatření výhody nebo prospěchu, který je v případě bankovních obchodů představován vždy odměnou (provizí) banky, v jejíž prospěch je bankovní obchod uzavřen. Za individuální (sekundární) objekt trestného činu tak lze považovat především zájem na ochraně vlastnických práv. Skutková podstata trestného činu výslovně předpokládá, že pachatel musí usilovat o získání, ať již pro sebe či pro jiného, výhody či prospěchu. Specifikovaná výhoda či prospěch je nezbytnou podmínkou pro určení kvalifikace a stupně

15 ELIÁŠ, K. a K. MAREK. *Bankovní obchody*. In: *Kurs obchodního práva: obchodní závazky*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. Kap. 43, s. 427. ISBN 978-80-7179-781-4.

16 *Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 5 Tdo 42/2007, ze dne 24. 1. 2007.*

závažnosti trestného činu. Individuální objekt v případě trestného činu zneužití postavení v obchodním styku lze spatřit jak v základní skutkové podstatě (pachatel jedná v úmyslu opatřit sobě nebo jinému výhodu nebo prospěch), tak současně v případě skutkových podstat kvalifikovaných, kdy pachatel získá trestným činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch (odstavec druhý), či pachatel získá trestným činem pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu (odstavec třetí). Je zcela bez vlivu, zda výhoda nebo prospěch slouží k obohacení pachatele nebo jiné osoby. Ve vztahu k prospěchu je však pojem výhoda považován za pojem širší než pojem prospěch. Výhoda zpravidla předchází vzniku prospěchu, nikoli však každá výhoda může být následně proměněna ve prospěch. Výhoda může být jak materiální, tak imateriální povahy, prospěch nabývá konkrétních, zpravidla materiálních rozměrů, nezřídka vyjádřitelných v peněžní podobě. I v případě trestného činu zneužití postavení v obchodním styku může pachatel usilovat jak o získání výhody a prospěchu dohromady, tak o získání výhody a prospěchu nezávisle na sobě. Nezbytné je však usilování pachatele o získání výhody či prospěchu prostřednictvím zneužití svého postavení v obchodním styku, tedy postavením, kdy pachatel působí (ať již přímo či nepřímo) pro dva konkurenční podnikatele.¹⁷

V případě bankovních obchodů lze za individuální objekt trestného činu považovat především zájem na ochraně vlastnických práv jednotlivých bank (podnikatelů), kteří obvykle vyplácejí odměnu pachateli jako řádnému zaměstnanci, podnikateli, společníkovi za jeho činnost v nevědomosti, že taková osoba je současně činná pro jinou banku, od které této osobě plyne další odměna za (zakázané) sjednání bankovního obchodu. Ačkoli se další (tedy druhá) odměna může z pohledu druhé banky (druhého podnikatele) jevit jako oprávněná, neb osoba uzavřela např. bankovní obchod, za což jí obvykle v bankovním styku náleží odměna, není tomu tak. Osoba, která již specifické postavení u některé banky má a toto postavení zneužije, disponuje oproti jiným osobám (např. zaměstnancům či zástupcům), které by pro druhou banku bankovní obchod uzavíraly, výhodu svého postavení, které je zneužíváno touto osobou na úkor jedné banky, ku prospěchu banky druhé. Jiná osoba (jiný zaměstnanec, jiný zástupce), která obdobné postavení nemá, má oproti pachateli v takovém případě tu nevýhodu, že nedisponuje např. kontakty či databází klientů.

V kontextu popsaného jednání pachatele by bylo sice možné považovat za neoprávněné přijetí odměny takovou osobou za dohodnutou činnost u (mateřské) banky 1, neb podmínkou přiznání odměny takovému pachateli u (mateřské) banky 1 je mimo splnění dohodnutých povinností i dodržování zákazu konkurence. Obdržení odměny od (mateřské) banky 1, jejímž právním důvodem je právě zvláštní postavení osoby, není ale jednáním naplňujícím skutkovou podstatu trestného činu zneužití postavení v obchodním styku. Odměnou související s trestnou činností, kterou vymezuje skutková podstata trestného činu dle ust. § 255a tr. zákoníku, je však ta odměna, kterou by taková osoba obdržela až od banky 2, neb získání prospěchu či výhody je zde vázáno na jednání vedoucí k uzavření smlouvy s bankou 2, která je v konkurenčním postavení vůči (mateřské) bance 1, u které taková osoba požívá zvláštního postavení.

---

17 Tamtéž.

2.2 Objektivní stránka

Objektivní stránkou trestného činu je, i v případě trestného činu zneužití postavení v obchodním styku, jednání odpovědné osoby, následek a příčinný vztah mezi jednáním a následkem (kausální nexus). Jednání je skutkovou podstatou vymezeno jako projev vůle k uzavření (popud) či přímo perfektní právní jednání (uzavření) nevýhodné smlouvy. Vzhledem k tomu, že projev vůle ve smyslu popisu ve skutkové podstatě může být realizován pouze konáním, jedná se o komisivní trestný čin, což vylučuje, aby byla určitá osoba spáchala trestný čin tím, že ničeho nekonala či něco opomněla. Znak skutkové podstaty tak může být naplněn výhradně konáním některé ze zmíněných osob, která dala popud či smlouvu skutečně uzavřela. Popudem lze rozumět jakýkoli podnět k uzavření smlouvy ve smyslu ust. § 1731 občanského zákoníku, kterým pachatel učiní návrh v úmyslu uzavřít určitou smlouvu s osobou, vůči níž nabídku činí.¹⁸

Pohledem bankovního obchodu se tak bude jednat především o jakýkoli podnět, který pachatel ve zvláštním postavení u banky 1 učiní vůči jakékoli osobě s úmyslem uzavřít smlouvu s bankou 2. Popudem tak nemusí být přímo návrh na uzavření smlouvy podepsaným klientem (např. podepsaná žádost o hypoteční úvěr u banky 2), ale zcela postačuje, aby pachatel (osoba ve zvláštním postavení u banky 1) učinil jakýkoli krok k uzavření smlouvy mezi jakýmkoli klientem a bankou 2, tedy bankou, která je v konkurenčním postavení vůči bance 1, ve které má pachatel zvláštní postavení. Není rozhodné, zda první podnět (popud) k uzavření smlouvy u banky 2 učiní pachatel vůči klientovi své vlastní banky (banka 1), vůči klientovi banky 2 či vůči zcela neznámé třetí osobě. Rozhodující je jednání pachatele, kterým je dán podnět k uzavření bankovního obchodu ve prospěch jiné banky než té, u které má pachatel zvláštní postavení. Reálně to tedy bude jednání pachatele vedoucí k uzavření smlouvy mezi jakýmkoli klientem a jakoukoli jinou bankou, která je v konkurenčním postavení k bance, ve které má pachatel zvláštní postavení. Není zde tedy nezbytné posuzovat výhodnost či nevýhodnost konkrétního bankovního obchodu, neb sama skutečnost, že bankovní obchod (smlouva) byl uzavřen s bankou 2 namísto s bankou 1, působí měřitelnou ztrátu (úkor) banky 1 v podobě ušlého zisku z bankovního obchodu, který banka 1 ztratila tím, že osoba u ní ve zvláštním postavení takový bankovní obchod uzavřela s bankou 2.

Uzavřením smlouvy se rozumí ujednání (určení) jejího obsahu (§ 1725 NOZ). Je-li však smlouva uzavírána prostřednictvím nabídky na uzavření smlouvy, je smlouva uzavřena okamžikem, kdy přijetí nabídky nabývá účinnosti v případě, že nabídka obsahuje podstatné náležitosti smlouvy tak, aby smlouva mohla být uzavřena jeho jednoduchým a nepodmíněným přijetím, a pokud z něho plyne vůle navrhovatele být smlouvou vázán, bude-li nabídka přijata (§ 1732 NOZ). Případné zrušení či odvolání nabídky ve smyslu ust. § 1737 a § 1738 občanského zákoníku způsobí, že smlouva nebude uzavřena, avšak je zcela bez vlivu na trestní odpovědnost pachatele, ke které postačuje existence nabídky (popud), i když tato byla následně zrušena či odvolána. Podmínka, že smlouva bude uzavírána na úkor banky (podnikatele) je pak splněna jakýmkoli uzavřeným bankovním obchodem (či popudem k jeho uzavření), a to s ohledem na skutečnost, že každý bankovní obchod

¹⁸ CHMELÍK, Jan a Eduard BRUNA. *Hospodářská a ekonomická trestná činnost*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2015, s. 151. ISBN 978-80-7408-109-5.

představuje pro banku výnos z obchodní činnosti (tržbu) a samotné uzavření takového obchodu s bankou 2 je vždy ztrátou obchodní příležitosti banky 1. Vzhledem k tomu, že každý bankovní obchod uzavřený pachatelem s bankou 2 představuje vzestup výnosů banky 2 na úkor banky 1, je jakýkoli bankovní obchod uzavřený pachatelem ve zvláštním postavení u banky 1 s jinou bankou, bankovním obchodem uzavřeným na úkor banky 1.

Následkem trestného činu zneužití postavení v obchodním styku se rozumí stav, ve kterém je ohroženo konkurenční prostředí jednotlivých bank (podnikatelů). Pachatel však nemusí způsobit stav, při kterém dojde k uzavření smlouvy na úkor banky 1, zcela postačuje, že konkurenční prostředí mezi bankami ohrozí s úmyslem opatřit sobě či jiné osobě prospěch nebo výhodu popudem k uzavření smlouvy, která konkurenční prostředí mezi bankami ohrozí. V tomto ohledu není nezbytným dosažení poruchy (následku), avšak postačuje, že pachatel konkurenční prostředí mezi bankami svým jednáním ohrozí, tj. dá popud k uzavření smlouvy. Z tohoto důvodu je trestný čin dle ust. § 255a tr. zákoníku trestný čin ohrožovací, jehož následkem je nebezpečí vzniku poruchy, tedy ohrožení konkurenčního postavení bank. Trestný čin je dokonán již pouhým popudem pachatele k uzavření bankovního obchodu třetí osoby s jinou bankou než s tou, ve které má pachatel své zvláštní postavení. Účinek trestného činu (výsledek) je tedy vždy vyžadován právě prostřednictvím jednání pachatele.

2.3 Subjekt

Trestný čin zneužití postavení v obchodním styku je postaven na jednání podnikatele, společníka, člena orgánu, zaměstnance nebo účastníka na podnikání dvou nebo více podnikatelů se stejným nebo podobným předmětem činnosti. Výčet odpovědných osob podává zákon demonstrativním způsobem, je tedy neuzavřený a trestní odpovědnost lze tak vztáhnout na jednání jakékoli osoby, která je účastna na podnikání dvou nebo více osob se stejným nebo podobným předmětem podnikání.¹⁹ Bude se tedy jednat vždy zejména o společníka či člena orgánu akciové společnosti (banky), zaměstnance banky, nebo dále pak o jinou osobu, která má určitý vztah k bance, tj. např. prokuristu, tichého společníka, obchodního zástupce, zprostředkovatele či vázaného zástupce dle zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru,²⁰ jako samostatného podnikatele aj.

V úvahu lze vzít však i některé další možnosti účasti na podnikání banky, jako je tichá společnost s některou z osob, které mají zvláštní postavení či případně účast na podnikání banky či osoby se zvláštním postavením prostřednictvím koncernového práva.²¹ Podmínkou trestné odpovědnosti pachatele je tedy jeho zvláštní postavení (specialita

---

¹⁹ Např. osoby, které jsou u banky v postavení smluvní strany smlouvy o dílo, smlouvy příkazní, franchisové smlouvy, smlouvy o obchodním zastoupení, ale i o osoby působící u banky na základě dohod konaných mimo pracovní poměr.

²⁰ Zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, ve znění pozdějších předpisů.

²¹ V případě tiché společnosti dle ust. § 274 a násl. občanského zákoníku, není nezbytná písemná forma smlouvy a vklad tichého společníka může být představován i specifickými znalostmi a zkušenostmi z bankovní oblasti (know-how).

subjektu) u jedné banky a současně jeho účast na podnikání jiné banky. Postavení pachatele však u dvou konkurujících bank nemusí být u jednoho pachatele shodné. Pachatel tak může být činný pro jednu z bank jako vázaný zástupce a pro jinou banku jako tichý společník jejího vázaného zástupce.

Je nezbytné poznamenat, že pachatel (spolupachatel) v rámci bankovního trhu kromě zvláštního postavení (specialita subjektu) u jedné banky a současně své účasti (byť třeba skryté) na podnikání jiné banky musí v případě uzavírání bankovních obchodů splňovat některé další podmínky, které jsou právními předpisy vyžadovány, aby mohla fyzická osoba bankovní obchod uzavřít. Zde spočívá hlavní poukaz např. na odbornou způsobilost, představující získání všeobecných znalostí a odborných znalostí a dovedností nezbytných pro poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru, které pro poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru se prokazují osvědčením o úspěšném vykonání odborné zkoušky podle zákona o spotřebitelském úvěru. Osvědčení ve zmiňovaném případě je vydáváno akreditovanou osobou, které byla vydána akreditace ČNB.²² Absence případného osvědčení pro uzavření bankovního obchodu, či zvláštního postavení (specialita subjektu) pachatele u jedné banky a současně jeho účast na podnikání jiné banky, se však neuplatní pro osobu organizátora trestné činnosti.

2.4 Subjektivní stránka

V případě trestného činu dle § 255a trestní zákoník výslovně nespécifikuje, jaká forma zavinění je při jednání pachatele vyžadována. Podle principu, kdy je k trestnosti činu potřeba úmyslného zavinění, nestanoví-li zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti, lze dovést, že subjektivní stránka trestného činu zneužití postavení v obchodním styku vyžaduje úmyslné zavinění pachatele. Toto lze současně dovozovat z jednoho z prvků, který zákonodárce do skutkové podstaty vtělil. Pachatel, kromě toho, že uzavře nebo dá popud k uzavření smlouvy na úkor jednoho nebo více podnikatelů nebo jejich podniků se stejným nebo podobným předmětem činnosti, tak musí učinit v úmyslu opatřit sobě nebo jinému výhodu nebo prospěch.

Zavinění pachatele však musí obsahovat úmysl přímý (*dolus directus*) a pouhé srozumění jako varianta vůle v rámci úmyslu nepřímého (*dolus eventualis*) je pro naplnění skutkové podstaty nedostačující. Ust. § 255a tr. zákoníku výslovně předpokládá, že pachatel, který je účasten na podnikání dvou či více subjektů, dá vědomě popud k uzavření smlouvy či smlouvu přímo uzavře. Zákonodárce tu předpokládá, že pachatel bude nejen vědět, že svým jednáním poruší nebo ohrozí nebo alespoň může porušit nebo ohrozit zájem chráněný zákonem, ale současně předpokládá, že pachatel chce takové porušení nebo ohrožení způsobit. Právě podmínka popudu pachatele k uzavření smlouvy či podmínka uzavření smlouvy s úmyslem opatřit sobě či jiné osobě prospěch nebo výhodu představuje skutečnost, kterou musí pachatel vyloženě chtít. Toto zavinění ve formě přímého úmyslu představuje zákonodárce cílem, kterým je zmíněný úmysl opatřit sobě či jiné osobě prospěch nebo výhodu.

²² Ust. § 60 a násl. zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, ve znění pozdějších předpisů.

Z tohoto důvodu lze tak nejen vyloučit jednání pachatele v úmyslu nepřímém či v nedbalosti. V rámci úmyslu nepřímého, který je postaven na principu srozumění, je pachatel srozuměn s tím, že svým jednáním poruší nebo ohrozí chráněný zájem. V takovém případě pachatel sleduje jiný cíl a je srozuměn s tím, že svým jednáním způsobí následek předvídaný ust. § 255a tr. zákoníku. Při nepřímém úmyslu pachatele je však následek předvídaný ust. § 255a tr. zákoníku vedlejším, nechtěným následkem trestné činnosti pachatele a pachatel je s možností způsobení následku srozuměn. Vzhledem ke konstrukci ust. § 255a tr. zákoníku, podle kterého pachatel spáchá trestný čin v případě, že uzavře nebo dá popud k uzavření smlouvy na úkor jednoho nebo více podnikatelů nebo jejich podniků v úmyslu opatřit sobě nebo jinému výhodu nebo prospěch, je výhoda nebo prospěch opatřená pachatelem nebo jím jiné osobě vždy výsledkem (cílem) trestného jednání pachatele, kterého nelze dosáhnout srozuměním.

Výhody nebo prospěchu za realizovaný bankovní obchod lze dosáhnout pouze úmyslným jednáním, ve kterém je aktivní volní složka pachatele. V rámci bankovních obchodů je tak (přímé) úmyslné jednání představováno především ujednáním pachatele s bankou 2, že činnost pachatele pro banku 2, tj. za uzavření bankovního obchodu pro banku 2, banka 2 vyplatí pachateli prospěch nebo poskytne výhodu, jako odměnu za pachatelem realizovaný bankovní obchod. Obdobně nelze znaky skutkové podstaty trestného činu dle § 255a tr. zákoníku naplnit nedbalostním jednáním pachatele, neb nedbalost postrádá složku volní, která je nezbytná k popudu či uzavření smlouvy s bankou 2 na úkor banky 1.

2.5 Účastenství

Obecně pachatelem trestného činu může být jen trestně odpovědná osoba, která bezprostředně spáchala trestný čin. V případě zneužití postavení v obchodním styku může být pachatelem jen osoba ve zvláštním postavení ve smyslu ust. § 114 tr. zákoníku, podle kterého může být pachatelem nebo spolupachatelem trestného činu pouze osoba, která má požadovanou vlastnost, způsobilost nebo postavení v případě, že k spáchání trestného činu trestní zákon vyžaduje zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení pachatele. Kromě hlavního pachatele tak i spolupachatel trestného činu zneužití postavení v obchodním styku musí mít požadovanou vlastnost, způsobilost nebo postavení, tj. účast na podnikání dvou nebo více podnikatelů se stejným nebo podobným předmětem činnosti. Podmínkou spolupachatelství je však společné jednání dvou osob a úmysl. Spolupachatelství může být realizováno způsobem, kdy: (i) každý pachatel svým jednáním uskuteční všechny znaky skutkové podstaty; (ii) pachatel vykoná jedno trestné jednání, které je doplněno jednáním druhého pachatele; či (iii) spolupachatelé vytvářejí určité jednání, které však jako celek tvoří vyžadovanou skutkovou podstatu trestného činu. V případě trestného činu zneužití postavení v obchodním styku dle ust. § 255a tr. zákoníku je možné na spolupachatelství aplikovat všechny tři možnosti, neb tento trestný čin je trestný čin materiální (výsledečný), u kterého má spolupachatelství význam s ohledem na postihování všech spolupachatelů za celý výsledek způsobený souhrnem jejich jednání.²³ Pokud byl trestný čin spáchán

23 ŘÍHA, Jiří. Účastenství. In: *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013. Kap. XIII. S. 296. ISBN 978-80-87576-64-9.

úmyslným společným jednáním dvou nebo více osob (spolupachatelství), odpovídá každá z těchto osob, jako by trestný čin spáchala sama.²⁴

Organizátor trestné činnosti je ta osoba, která spáchání trestného činu zosnovala nebo řídila. Organizátor trestné činnosti se obvykle přímo na trestné činnosti nepodílí, tj. nemusí uzavírat konkrétní bankovní obchody, avšak na trestném činu se účastní jako spolupachatel. Zosnováním trestné činnosti se rozumí iniciace či vytvoření plánu, příprava podmínek, vyhledání osob, rozdělení úkolů a zajišťování styku mezi těmito osobami. Řízením je pak vydávání konkrétních pokynů jednotlivým osobám, které se na trestné činnosti bezprostředně podílí, vedení a kontrola těchto osob. V případě páchání trestného činu zneužití postavení v obchodním styku dle ust. § 255a trestního zákoníku nemusí organizátor splňovat zvláštní postavení na podnikání dvou nebo více podnikatelů se stejným nebo podobným předmětem činnosti, zcela postačuje, že organizátor takové osoby vyhledá, zajišťuje styk mezi těmito osobami, případně tyto osoby vede či kontroluje. Podmínkou trestného činu dle ust. § 255a tr. zákoníku je však ta skutečnost, že organizátor tak činí v úmyslu opatřit sobě nebo jinému výhodu nebo prospěch a jeho účast spočívá na podnětech k uzavření bankovního obchodu ve prospěch banky 2 a na úkor banky 1. Nezbytnou kvalifikaci organizátor splňovat nemusí, zcela postačuje, aby ji splňoval hlavní pachatel. Podmínky trestné činnosti, tj. především účast na podnikání banky a některé podmínky dle zvláštních právních předpisů (např. osvědčení dle zákona o spotřebitelském úvěru), aby mohlo dojít k zneužití postavení při uzavírání bankovních obchodů, musí splňovat pachatel či spolupachatel. Není však vyloučeno, aby tyto zvláštní podmínky splňovali všichni spolupachatelé včetně organizátora.

Ve shora popisovaných příkladech realizace zneužití postavení v bankovních obchodech se jeví nezbytnou k řešení otázka, do jaké míry lze dovozovat účast banky 2 na trestné činnosti pachatele, který je např. zaměstnancem banky 1. Účast právnické osoby na spáchání trestného činu dle ust. § 255a tr. zákoníku není vyloučena. V konkrétních případech lze však uvažovat pouze o odpovědnosti konkrétních fyzických osob. Jednou z podmínek trestné činnosti ust. § 255a tr. zákoníku je popud či uzavření smlouvy, která bude vždy uzavírána konkrétní fyzickou osobou. Bankovní obchod tak bude vždy uzavírán zaměstnancem či jinou fyzickou osobou, která se účastní na podnikání některé banky. Vzhledem k struktuře obchodní korporace, jakou je akciová společnost, a s ohledem na rozsáhlou pobočkovou síť tuzemských bank s několikastupňovou hierarchií pracovních pozic, lze jen stěží uvažovat o tom, že by se na trestné činnosti pachatelů podílela banka 2, která je smluvní stranou bankovního obchodu, tj. že by sjednávání bankovních obchodů např. zaměstnancem banky 1 pro banku 2 bylo přímo schvalováno statutárním orgánem banky 2.

V současném tržním prostředí, kdy bankovní obchody nejsou uzavírány výlučně zaměstnanci jednotlivých bank, není ale vyloučeno, aby se na trestné činnosti hlavního pachatele podílela jiná právnická osoba, než je akciová společnost s bankovní licencí. Může tak jí o právnickou osobu, která může být v určité formě účastna na podnikání akciové společnosti s bankovní licencí jako prostředník či zprostředkovatel bankovních obchodů. Právě v bankovním styku lze připustit, že účastníkem trestného činu může být nejen

---

24 Ust. § 23 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

fyzická ale i právnická osoba, která se konkrétních bankovních obchodů může účastnit jako samostatný zprostředkovatel spotřebitelského úvěru dle zákona o spotřebitelském úvěru nebo vázaný zástupce dle zákona o podnikání na kapitálovém trhu.²⁵

Závěr

Zákonodárce ustanovením 255a trestního zákoníku implementoval cíle směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/57/EU ze dne 16. dubna 2014 o trestních sankcích za zneužívání trhu, která sledovala uplatnit trestní sankce pro jednání pachatelů, kdy určitá osoba disponuje vnitřní informací a využije ji při nabytí nebo zcizení finančních nástrojů, jichž se tato informace týká, na svůj vlastní účet nebo na účet třetí osoby. Ust. § 255a tr. zákoníku sleduje trestným činem zneužití postavení v obchodním styku zajistit rovné konkurenční prostředí mezi vzájemně konkurujícími podnikateli. V rámci obchodní činnosti bank (akciových společností s bankovní licencí) lze skutkovou podstatu dle ust. § 255a trestního zákoníku naplnit jednáním vedoucím k uzavření bankovního obchodu jakoukoli osobou, která by k jeho uzavření měla patřičné pověření. Podmínku patřičného pověření k uzavření bankovního obchodu není nutné vyžadovat v případě organizátora trestné činnosti. Ust. § 255a trestního zákoníku nevylučuje trestní odpovědnost právnické osoby, která se na bankovním obchodu, kterým jsou porušovány zásady rovného konkurenčního prostředí, účastní jako zprostředkovatel či vázaný zástupce.

Literatura

BEJČEK, Josef a kol. *Kurs obchodního práva: obchodní závazky*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, 535 s. Právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-781-4.

Directive 2014/57/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on criminal sanctions for market abuse (market abuse directive). OJ L 173, 12. 6. 2014, p. 179–189.

Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU Text with EEA relevance. OJ L 173, 12. 6. 2014, p. 349–496.

Důvodová zpráva k zákonu 204/2017 Sb.

CHMELÍK, Jan a Eduard BRUNA. *Hospodářská a ekonomická trestná činnost*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2015. 204 s. Eupress. ISBN 978-80-7408-109-5.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013. 968 s. Student. ISBN 978-80-87576-64-9.

Regulation (EU) No 596/2014 of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on market abuse (market abuse regulation) and repealing Directive 2003/6/EC of

---

²⁵ Samostatný zprostředkovatel (§ 17 zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, ve znění pozdějších předpisů). Vázaný zástupce (32a zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů).

the European Parliament and of the Council and Commission Directives 2003/124/EC, 2003/125/EC and 2004/72/EC Text with EEA relevance. OJ L 173, 12. 6. 2014, p. 1–61.

ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Vydání první. Praha: C. H. Beck, 2020. 2 svazky (xxx, 1–1642; ix, 1643–3331 stran). Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-807-8.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 5 Tdo 42/2007, ze dne 24. 1. 2007.

Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 204/2017 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Přístup dospělých osob pravomocně odsouzených k trestu odnětí svobody k ICT vzdělávání v českých věznicích a jeho využití po propuštění na svobodu s dopadem na veřejné finance

Access of Adults Legally Sentenced to Imprisonment to ICT Education in Czech Prisons and its Use after Release with an Impact on Public Finances

---

DAGMAR KRAUSOVÁ¹

Abstrakt

Hlavním cílem tohoto příspěvku je téma vzdělávání dospělých osob pravomocně odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody² v oblasti ICT³ a jeho finanční dopady na veřejné finance, zejména na politiku zaměstnanosti a možnosti úspor v této oblasti. Opírá se o data získaná z kvantitativního průzkumu, který probíhal ve druhém pololetí roku 2019 ve dvanácti českých věznicích určených k výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody osob plnoletých, pravomocně odsouzených a v prvním pololetí roku 2021 v deseti českých věznicích určených k výkonu trestu odnětí svobody osob plnoletých, pravomocně odsouzených. Výzkumný vzorek čítá celkem 999 osob, z čehož tvoří 748 osob muži a 251 ženy. Dále jsou využity veřejně dostupná data z Eurostatu, Vězeňské služby České republiky, Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky (MPSV ČR) a Českého statistického úřadu. K výpočtům a statistickým modelacím byl použit program Gretl. Výsledky lze využít ve veřejné sféře k přípravě vzdělávacích programů ve věznicích. MPSV ČR je může využít v rámci politiky zaměstnanosti, Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy České republiky prostřednictvím vzdělávacích institucí sloužících ke vzdělávání vězňů. Výsledky lze využít také v komerčním sektoru, a to v případě dodávek ICT, hardwaru a softwaru do věznic.

Klíčová slova

financování, ICT, kvantitativní průzkum, nezaměstnanost, odnětí svobody, politika zaměstnanosti, statistická modelace, trest

---

1 Mgr. Dagmar Krausová, DiS., Katedra kriminalistiky a forenzních disciplín, Vysoká škola finanční, a.s.

2 Trest odnětí svobody je jedním z druhu trestů, který je ukládán soudem pachateli za spáchaný trestný čin. Český trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.). Druhy trestů jsou definovány v § 52 tohoto zákona.

3 Pod pojmem informační a komunikační technologie (ICT) rozumíme veškeré informační technologie používané nejen pro komunikaci, ale také pro práci s informacemi. Původní koncept informačních technologií (IT) byl následně rozšířen i o prvek komunikace. A to v okamžiku, kdy mezi sebou začaly komunikovat.

Abstract

The main goal of this paper is the topic of education of adults legally sentenced to unconditional imprisonment in the field of ICT and its financial implications for public finances, especially on employment policy and savings opportunities in this area. It is based on data obtained from a quantitative survey conducted in the second half of 2019 in twelve Czech prisons for unconditional imprisonment, legally convicted persons and in the first half of 2021 in ten Czech prisons for imprisonment, legally convicted. The research sample includes a total of 999 people, of which 748 are men and 251 women. Publicly available data from Eurostat, the Prison Service of the Czech Republic, the Ministry of Labor and Social Affairs of the Czech Republic (MLSA CR) and the Czech Statistical Office are also used. The Gretl program was used for calculations and statistical modeling. The results can be used in the public sphere to prepare educational programs in prisons. The Ministry of Labor and Social Affairs of the Czech Republic can use them within the framework of employment policy, the Ministry of Education, Youth and Sports of the Czech Republic through educational institutions used to educate prisoners. The results can also be used in the commercial sector, in the case of the supply of ICT, hardware and software to prisons.

Key words

financing, ICT, quantitative research, unemployment, imprisonment, employment policy, statistical modeling, punishment

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2022/1-06>

Úvod

Cílem příspěvku je prostřednictvím kvantitativního průzkumu, dotazníkovým šetřením ve věznicích v České republice, zjistit, jaký je přístup osob plnoletých, pravomocně odsouzených k trestu odnětí svobody k vzdělávání v oblasti ICT. Následně pak zpracovat data z průzkumu v kombinaci s dalšími dostupnými údaji z Eurostatu, Vězeňské služby České republiky, Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky (MPSV ČR) a statistickými modelacemi poukázat na dopad a možnou úsporu veřejných financí, pokud by byla v českých věznicích větší příležitost vzdělávat v oblasti informačních a komunikačních technologií.

V úvodu bádání je vycházeno z vlastního rozsáhlého kvantitativního průzkumu, který byl realizován ve druhém pololetí roku 2019 ve dvanácti českých věznicích určených k nepodmíněnému výkonu trestu odnětí svobody osob plnoletých, pravomocně odsouzených a v prvním pololetí roku 2021 v deseti českých věznicích určených k výkonu nepodmíněnému trestu odnětí svobody osob plnoletých, pravomocně odsouzených. Cílem průzkumu bylo primárně zjistit, jaký mají osoby plnoleté, pravomocně odsouzené k nepodmíněnému trestu odnětí svobody přístup k ICT vzdělávání po dobu pobytu ve vězení. Využity jsou rovněž veřejně dostupná data z Eurostatu, Vězeňské služby České republiky a Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky (MPSV ČR). Získaná data

jsou následně využita ke statistickým modelacím za účelem zjištění, zda-li je možno dosáhnout úspor veřejných financí v oblasti politiky zaměstnanosti, pokud by výše uvedené osoby ovládaly alespoň elementární znalost ICT po propuštění na svobodu a mohly si tak díky nabytým znalostem snadněji najít zaměstnání. ICT je jednou z nejdynamičtější se rozvíjejících oblastí, a to celosvětově. Bez alespoň elementární znalosti informačních a komunikačních technologií je uplatnitelnost na trhu práce prakticky nulová.

Hypotézy

1. Více než polovina (51 a více %) dospělých osob, pravomocně odsouzených k trestu nepodmíněného odnětí svobody, toho času ve výkonu trestu, muži i ženy v České republice, bez dalšího požadavku na škálování, nemá ve výkonu trestu dostatečný prostor na vzdělávání se v oblasti ICT?

2. Nadpoloviční většina (51 a více %) dospělých osob, pravomocně odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, toho času ve výkonu trestu, muži i ženy v České republice, bez dalšího požadavku na škálování, se domnívá, že by jim vzdělávání v oblasti ICT, např. práce s pc, ve výkonu trestu odnětí svobody pomohlo snadněji najít práci po propuštění na svobodu?

3. Díky vzdělávání dospělých osob, pravomocně odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, v oblasti ICT by bylo možno následně ušetřit až 20 % nákladů na nezaměstnanost této skupiny po jejich propuštění na svobodu?

Popis problematiky vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody

Recidiva je v České republice na velmi vysoké úrovni, do vězení se vrací sedm z deseti propuštěných, což znamená, že se do vězení vrátí 70 % propuštěných (SARPO, 2018). Snížení recidivy by znamenalo nejen zvýšení bezpečnosti ve společnosti, ale i úsporu nákladů daňových poplatníků na policii, justici či vězeňství a podobně. Až 60 % odsouzených nemá stabilní bydlení a 90 % přiznává, že má dluhy, z toho 73 % není schopno své dluhy splácet (SARPO, 2018). V USA se do pěti let po propuštění vrací do výkonu trestu dokonce 76 % bývalých vězňů (Smith, 2020). Jedním z úkolů rozšíření ICT vzdělávání ve věznicích je snížit recidivu. Je ale problematické technologie vězňům v plném rozsahu v rámci výuky zpřístupnit z bezpečnostních důvodů (Pike, 2015). V českých věznicích internet k dispozici je, přístup k němu mají ale pouze vyučující, kteří pro potřeby výuky vyhledají potřebné informace a ty pak promítají přes projektor studentům – vězňům (Šámal, 2019). Volný přístup k internetu je vězňům zapovězen také například v USA, Anglii či Austrálii (Smith, 2020).

Znalosti v oboru ICT se dnes prolínají již téměř všemi pracovními profesemi, od operátora CNC stroje až po pokladní v supermarketu. Každý z nich pro výkon své profese potřebuje alespoň základní znalost práce s informační a komunikační technikou. V současné době prochází společnost další etapou radikálního nahrazování tzv. živé práce za práci mrtvou (Boleloucký, Buchtová, 2012). Způsobuje to automatizace a rozvoj informačních technologií. V USA je až na 90 % pracovních míst kladen požadavek na různou úroveň znalostí práce s ICT. Tento trend je od roku 2011 pozorován u více než 500 profesí, u nichž dříve znalost práce s technologiemi nebyla potřebná (Muro et al., 2017). Cowen (2013)

dokonce poukazuje na to, že alespoň základní znalost ICT je dnes nutná při výkonu jakéhokoliv zaměstnání kdekoli na světě. Téměř každý podnikatelský sektor spoléhá stále méně na manuální práci a tato skutečnost navzdý mění svět práce a mezd.

Některé země tento fakt reflektují. Začlenily do výukových programů ve věznicích ICT kurzy, například Dánsko, Norsko, Anglie, USA, Austrálie (Smith, 2020), ale také Česká republika, i když zatím jen velmi okrajově (VS ČR, 2019). Zhruba 60 procent lidí bez práce v České republice má pouze základní či střední vzdělání bez maturity, u osob ve výkonu trestu je toto procento dlouhodobě ještě vyšší, a to více než 4/5, přesně toto číslo činilo v součtu v letech 2019–2020 beze změny 82 % (VS ČR, 2021). Odborníci na vzdělávání ve věznicích v USA se domnívají, že efektivní vzdělávání v oblasti ICT by mohlo snížit recidivu a současně rovněž zvýšit šance na zaměstnatelnost vězňených osob po jejich propuštění (Smith, 2020). Za nejdůležitější je považováno získání základních znalostí práce s informační a komunikační technikou, a to jak s hardwarem, tak softwarem. Klíčová je alespoň elementární uživatelská znalost programů Microsoft Office (Beblabý et al., 2016). Aby mohlo k takovému procesu dojít, je nutná změna vězeňské organizační kultury od přístupu založeného na trestech k rehabilitačnímu přístupu. Tím by bylo možné upřednostnit vzdělávací programy a zvýšit šance na sociální integraci vězňů po propuštění a omezit recidivu (Smith, 2020). Investice do vzdělání nikdy není zmařenou investicí (Becker, 1993). Nepříznivý vývoj veřejných financí také vyvolává potřebu zvláště v případě dlouhodobě nezaměstnaných a dalších cílových skupin sociálně znevýhodněných, např. osob propuštěných z výkonu trestu, hledání nových forem jejich pracovní a společenské participace. To na jedné straně umožní řešit jejich životní situaci, na straně druhé sníží tlaky na veřejné rozpočty. Sladění podnikatelských a společenských cílů dovoluje při organizování práce postupovat s větší citlivostí na specifické požadavky osob s různými druhy znevýhodnění (Čadil, 2011).

Dokumentem, který navazuje na poznatky z oboru vězeňství v České republice, je Nová koncepce vězeňství do roku 2025. Jedná se o historicky první systémovou aktivitu, která reflektuje vězeňství v širším pojetí neomezeném pouze na Vězeňskou službu České republiky. Sestaven byl široký tým z téměř padesátky odborníků z Ministerstva spravedlnosti České republiky, Vězeňské služby České republiky, Probační a mediační služby České republiky, ministerstev a dalších institucí, včetně čtyř organizací akademických a nestátních. Cílem Koncepce je co nejširší zohlednění portfolia aspektů problematiky vězeňství. Nová Koncepce vězeňství do roku 2025 pojímá vzdělávání jako jeden z prostředků naplnění hlavních zásad výkonu trestu odnětí svobody uvedených v § 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody č. 169/1999 Sb. Současně vnímá vzdělání a vzdělávání jako nástroj k získání a zvyšování pracovních dovedností. Ty mají odsouzenému pomoci zvýšit šanci na úspěch na trhu práce a získat tak kvalifikované pracovní místo, což přesahuje samozřejmě do sociálního postavení člověka a pomáhá mu řešit také ekonomickou situaci po návratu do běžného života.

Koncepce pohlíží na vzdělání a vzdělávání opravdu velmi seriózně a důkladně rozpracovává projekt edukace ve věznicích. Uvádí, že vzdělání a vzdělávání představuje jeden z nejdůležitějších resocializačních nástrojů. Vzdělávání vězňených osob je možno rozdělit podle kritéria formálnosti na formální a neformální. Formální vzdělávání zajišťuje sama Vězeňská služba, nebo spolupracující subjekt, a jeho výsledkem je základní,

středoškolské, vyšší odborné, nebo i vysokoškolské vzdělání, tedy doklad o dosaženém vzdělání uplatnitelný na trhu práce. (MŠP ČR, 2016). Neformální vzdělávání probíhá v rámci programu zacházení a může se například jednat o všeobecné vzdělávací kurzy, odborné kurzy, rekvalifikační kurzy, specializační kurzy a podobně. Kurz bývá velmi často, stejně jako formální vzdělávání, zakončen dokladem o jeho absolvování (MŠP ČR, 2016).

Statistiky Českého statistického úřadu ukazují, že počet odsouzených, kteří získali osvědčení o zaškolení nebo kvalifikační průkazy či výuční listy, dlouhodobě klesá (ČSÚ, 2019). Zatímco v roce 2010 získalo osvědčení o zaškolení nebo kvalifikační průkaz 927 osob, v roce 2019 jich bylo pouze 516. Stejný trend je sledován s odkazem na uvedené statistiky také u výučních listů. V roce 2010 získalo výuční list 261 vězňů, kdežto o devět let později to bylo jen 173 (ČSÚ, 2021). Údaje o získání osvědčení o zaškolení nebo kvalifikačního průkazu či výučního listu za rok 2020 zatím Český statistický úřad nezveřejnil.

Analýza základních dat průzkumu

Příspěvek je založen na datech získaných vlastním kvantitativním průzkumem, který probíhal v českých věznicích určených pro výkon trestu dospělých osob pravomocně odsouzených k nepodmíněnému odnětí svobody v letech 2019 a 2021.

Metoda a technika průzkumu

Z důvodu shromáždění většího počtu odpovědí, vzhledem k vypovídající hodnotě projektu, byla využita metoda kvantitativního průzkumu technikou dotazníkového šetření. Kvantitativní průzkum je založen na testování hypotéz, jejich potvrzení či vyvrácení. Využívá kvantifikační či statistické metody. Sběr dat je strukturovaný a probíhá zpravidla pomocí dotazníků, testů či nezúčastněného pozorování.

Metodika sběru dat

Po konzultaci s Vězeňskou službou České republiky byly s žádostí o spolupráci na průzkumu kontaktovány vybrané věznice, určené k výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody pravomocně odsouzených dospělých osob. Osloveno bylo v roce 2019 celkem šestnáct zařízení, zapojilo se dvanáct, v roce 2021 bylo osloveno dvanáct zařízení, zapojilo se deset. Osloveno bylo písemně, prostřednictvím emailu vedení věznic – ředitel/ky. Z hlediska následné práce s daty se tak podařilo v součtu obou kol průzkumu zapojit 999 osob, z čehož tvoří 748 muži a 251 ženy. V roce 2021 se povedlo zapojit do projektu tři ženské věznice (dvě v roce 2019), což ještě zvýšilo relevanci výzkumného vzorku.

Tab. 1: Věznice zapojené do kvantitativního průzkumu (2019, 2021)

Věznice	Stupeň zabezpečení	Ženy 2019	Ženy 2021	Muži 2019	Muži 2021
Bělušice	s ostrahou			X	X
Jiřice	s ostrahou			X	X
Kynšperk nad Ohří	s dozorem			X	X
Odolov	s dozorem			X	
Opava	s dozorem	X	X		
Ostrov	s dozorem			X	X
Pardubice	s ostrahou			X	
Příbram	s ostrahou a dozorem			X	X
Rapotice	s ostrahou			X	
Ruzyně	s dozorem a dohledem		X		
Světlá n. Sázavou	s dozorem	X	X		
Vinařice	s ostrahou			X	X
Všehrady	s dozorem			X	X

Zdroj: vlastní konstrukce na základě kvantitativního průzkumu

Průběh řešení úkolu – etapy výzkumného projektu

Etapa I. – Tvorba dotazníku

Při tvorbě dotazníku byl jejich obsah konzultován s odborníky z Vězeňské služby České republiky, z oblasti marketingových průzkumů a se zaměstnancem Národní centrály organizovaného zločinu z oddělení kyberkriminality, kteří nedali souhlas s uvedením jmen z bezpečnostních důvodů. Díky tomu bylo možno sjednotit terminologii hlavně v oblasti informačních a komunikačních technologií.

Cílem uvedených konzultací bylo sestavit dotazník tak, aby bylo možno získat co nejvyužitelnější a nejrelevantnější data, ale také jej připravit srozumitelně pro respondenty, aby byli schopni jasně a samostatně odpovědět na položené otázky.

Pilotáž

Před distribucí dotazníků přímo respondentům proběhla v obou kolech, tj. v letech 2019 a 2021 pilotáž. Dvě desítky formulářů byly rozdány náhodně v okolí řešitelského týmu. Cílem bylo získat zpětnou vazbu, zda dotazování porozumí otázkám. V návaznosti na jejich odpovědi a zpětnou vazbu byl následně dotazník zpracován do finální podoby.

Etapa II. – Distribuce a sběr dotazníků

Následně byly dotazníky do věznic, vždy po předchozí emailové dohodě přímo s řediteli jednotlivých zařízení, či osobami pověřenými vedením věznice ke spolupráci, doručeny prostřednictvím České pošty, formou doporučené zásilky do vlastních rukou. Stejnou formou byly navraceny. Dotazník byl zcela anonymní a sloužil k potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz. Cílem bylo získat v každé z oslovených věznic co nejvíce vyplněných dotazníků zpět, bez jakéhokoli škálování respondentů a získat co nejširší diverzitu odpovědí. Počet dotazníků na věznici se pohyboval v rozmezí 30–50 kusů a jejich návratnost byla více než 90%. Respondenti dotazníky vyplňovali samostatně, anonymně, bez dozoru.

Etapa III. – Vyhodnocení dotazníků

Po doručení vyplněných dotazníků zpět k rukám řešitele bylo nutné převést je do digitální podoby. Pro převedení do elektronické podoby byla využita aplikace dostupná zdarma, a to Google dotazník. Následné vyhodnocení dat probíhalo v licencovaném programu Microsoft Office Excel. Produkt Microsoft byl vybrán z důvodu přehlednější práce s daty a širším možností při sestavování grafů.

Problémy při sběru dat

V návaznosti na osobní rozhovory s příslušníky Vězeňské služby mají vězni ambice „dělat se lepšími“ a zkrusovat informace. Složitá je rovněž logistika vyplňování dotazníků, kdy dotazníky musí být do věznic zaslány v papírové podobě k rukám pověřených osob, ty dále předávají dokumenty jednotlivým vychovatelům, kteří zajistí jejich distribuci a vyplnění vězni. Po zpětném doručení řešiteli jsou dotazníky převedeny do elektronické podoby, a to proto, že vězni nemají přístup k technologiím, které by umožnily online vyplnění. V roce 2021 byla rovněž překážkou situace spojená s pandemií Covid-19. Tři z oslovených věznic z tohoto důvodu účast na projektu odmítly.

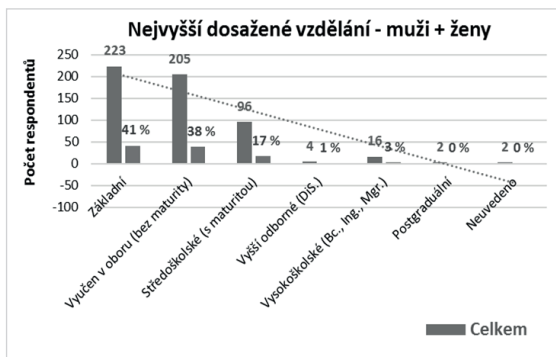
Etapa IV. – Statistická modelace

Ke zpracování dat – statistickému modelování vztahu mezi vzděláváním v oblasti ICT v době odpykávání si nepodmíněného trestu odnětí svobody, dlouhodobou nezaměstnaností a veřejnými financemi – bylo využito statistického systému Gretl. Tento software je dostupný zdarma, nebylo tudíž zapotřebí vynakládat finanční prostředky do nákupu licencí. Uvedená aplikace je využívána zejména v ekonometrii.

Analýza výzkumného vzorku

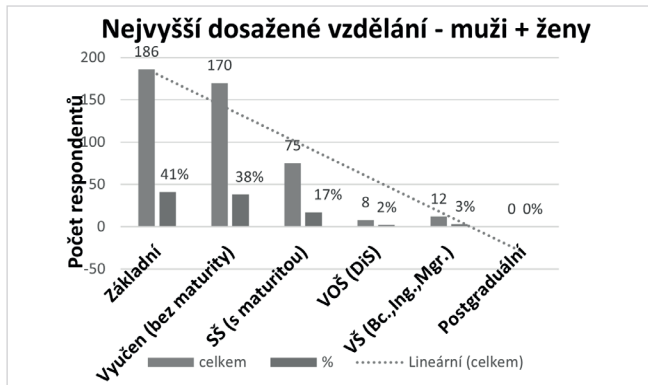
Výzkumný vzorek byl vybrán náhodně, bez předchozího škálování. Jedinou podmínkou pro účast v průzkumu bylo dosažení plnoletosti (18 let věku) pravomocné odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a s ním spojený pobyt ve věznici v době vyplnění době účasti na projektu.

Graf 1: Analýza výzkumného vzorku dle nejvyššího dosaženého vzdělání – 2019

Zdroj: vlastní konstrukce na základě kvantitativního průzkumu

Graf 2: Analýza výzkumného vzorku dle nejvyššího dosaženého vzdělání – 2021

Zdroj: vlastní konstrukce na základě kvantitativního průzkumu

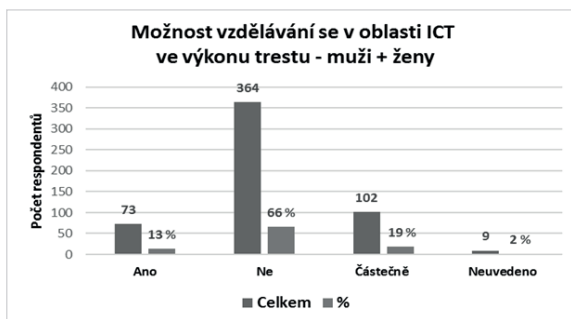
Osoby, které se účastnily průzkumu, nebyly totožné, nicméně z průzkumu plyne, že procento respondentů se základním vzděláním a vyučených bez maturity je v obou kolech průzkumu totožné, a to 79 %, což činí téměř čtyři pětiny. Potvrzuje tak údaj Vězeňské služby, která uvádí, že v letech 2019–2020 si v České republice odpykávalo nepodmíněný trest odnětí svobody 82 % dospělých vězňů se základním vzděláním a vyučených bez maturity (VS ČR, 2021).

Výsledek bádání k hypotézám

Vyhodnocení hypotézy č. 1

V návaznosti na data z kvantitativního průzkumu, která jsou v této kapitole zpracována graficky, se potvrzuje hypotéza č. 1, a to, že osoby pravomocně odsouzené k trestu odnětí svobody, toho času ve výkonu trestu, muži i ženy, v České republice, bez dalšího požadavku na škálování, nemají ve výkonu trestu odnětí svobody dostatečný prostor na vzdělávání se v oblasti v ICT (51 a více %). Tato skutečnost je potvrzena v obou kolech průzkumu. I když se situace v této oblasti v rozmezí dvou let znatelně zlepšila. V roce 2019 uvedlo, že má ve výkonu trestu odnětí svobody dostatečný prostor na vzdělávání se v oblasti v ICT, pouze 13 % respondentů, což není ani jedna pětina, v roce 2021 odpovědělo již 38 % dotázaných, tedy téměř dvě pětiny. Počet osob, které uvedly, že mají ve výkonu trestu odnětí svobody dostatečný prostor na vzdělávání se v oblasti v ICT, se tak v průběhu dvou let téměř ztrojnásobil.

Graf 3: Vzdělávání ve výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody v ICT – 2019

Zdroj: vlastní konstrukce na základě kvantitativního průzkumu

Graf 4: Vzdělávání ve výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody v ICT – 2021

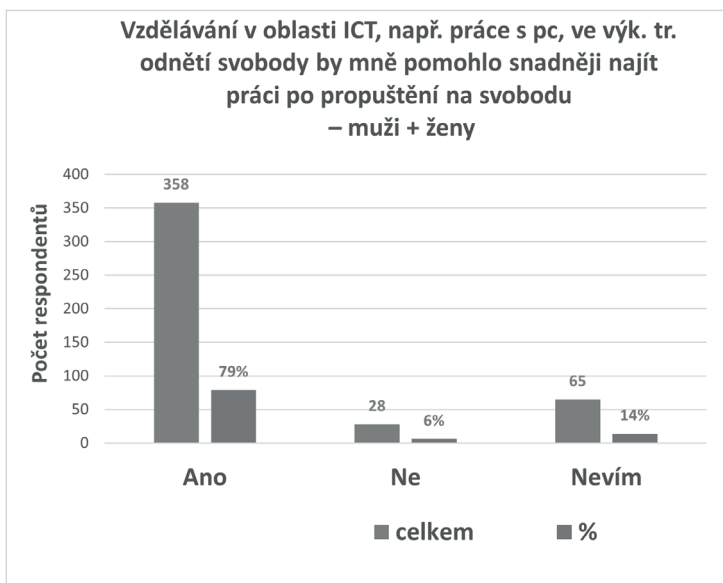

Zdroj: vlastní konstrukce na základě kvantitativního průzkumu

Vyhodnocení hypotézy č. 2

V návaznosti na data z kvantitativního průzkumu, která jsou v této kapitole zpracována graficky, se potvrzuje hypotéza č. 2, že nadpoloviční většina (51 a více %) osob plnoletých, pravomocně odsouzených k trestu odnětí svobody, toho času ve výkonu trestu, muži i ženy v České republice, bez dalšího požadavku na škálování, se domnívá, že by jim vzdělávání v oblasti ICT, např. práce s pc, ve výkonu trestu odnětí svobody pomohlo snadněji najít práci po propuštění na svobodu. K tomuto názoru se přiklání čtyři pětiny respondentů – 79%. Alarmující je skutečnost, která taktéž vyplynula z kvantitativního průzkumu (Krausová, 2021), a to že téměř pětina (17%) dotazovaných nemá ani elementární znalosti práce s informačními a komunikačními technologiemi. To znamená, že počítač neumí zapnout, vypnout, napsat dopis, napsat email, vytvořit jednoduchou tabulku, vyřizovat internetové bankovníctví apod. Je tedy velmi pravděpodobné, že tyto osoby budou po propuštění na svobodu na trhu práce velmi těžko uplatnitelné. V přepočtu na celkový počet osob ve výkonu trestu nepodmíněného odnětí svobody, který činil k 15. říjnu 2021 18 839 (VS ČR), se jedná o 3 203.

Graf 5: Využití ICT vědomostí při hledání zaměstnání po propuštění na svobodu – 2021

Zdroj: vlastní konstrukce na základě kvantitativního průzkumu

Vyhodnocení hypotézy č. 3

V dalším kroku bádání je přistoupeno ke zpracování dat formou statistického modelování s využitím statistického systému Gretl s využitím jednoduché lineární regrese přes funkci Ordinary Least Square. Zkoumán je vztah mezi vzděláváním v ICT oblasti u osob plnoletých ve výkonu pravomocného nepodmíněného trestu odnětí svobody, dlouhodobou nezaměstnaností a veřejnými financemi.

U statické modelace je pracováno s údaji z roku 2019, protože zde jsou k dispozici již všechna potřebná data. V prvním kroku došlo k využití dostupných dat z Eurostatu za účelem hledání souvislostí mezi ICT vzděláním a dlouhodobou nezaměstnaností v EU zóně se zaměřením na Českou republiku. V následné fázi došlo k přepočtu cílového odhadu z dat z vlastního kvantitativního průzkumu a z nákladů na nezaměstnanost – zakomponování % z výzkumného vzorku, které mělo možnost získat ICT vzdělávání ve výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody. Jako výchozí údaj sloužila dotazníková otázka: „Ve výkonu trestu se mohu v oblasti ICT vzdělávat např. formou kurzů a mám příležitost sledovat nové trendy v této oblasti.“ Při zachování předpokladu, že 30–40 % osob propuštěných na svobodu má zájem si hledat zaměstnání (MPSV ČR), ale bez základů ICT znalostí by pravděpodobně byli všichni, nebo jejich převážná část, dlouhodobě nezaměstnaná. Ve finální fázi zpracování dat tak dojde k získání odhadu, o kolik by se ročně snížily náklady na nezaměstnanost, pokud by bylo ICT vzdělávání ve výkonu trestu nepodmíněného odnětí svobody více přístupné. Jednoduchý lineární model je ve tvaru

$$y_t = \beta_1 + \beta_2 x_t + \epsilon_t$$

β_1 = výpočet Gretlu = koeficient const, β_2 = výpočet Gretlu = koeficient ictp.

* ICTP / podíl osob s alespoň základní znalostí ICT, Itup – podíl dlouhodobě nezaměstnaných na celkové pracovní síle v %, ltu – počet dlouhodobě nezaměstnaných osob v tisících.

Tab. 2: Zdrojová data – modelový scénář 2019

Počet vězňů propuštěných na svobodu ročně (VS ČR)	11 491
% osob, které mají zájem o zaměstnání po výkonu trestu (RASZKOVÁ, T., Přesličková, H., Zhřivalová, P., 2019)	35
Osoby evidované na úřadu práce = podíl evidovaných na úřadu práce a počet propuštěných (MPSV ČR, VS ČR)	4 022
% uvádí možnost vzdělávání v ICT – ano, nebo částečně (Krausová, 2020)	32
% cílová hodnota pro vzdělávání v ICT	100
Náklady na nezaměstnaného ročně v ČR Kč (MPSV ČR, 2021)	207 000

Zdroj: vlastní konstrukce na základě dosažení zdrojových dat

Tab. 3: Přepoččet

LTU / PRAC (počet pracovní síly v tis.) =	$a + b * ICTP$
LTUP = podíl dlouhodobě nezaměstnaných na celkové pracovní síle v %	$4022 / 11491 - 0,168 * (1 - 0,32)$
LTUP =	$0,35 - 0,168 * 0,68$
LTUP =	23,6 %
LTU = počet dlouhodobě nezaměstnaných osob v tis.	2710

Zdroj: vlastní konstrukce na základě dosažení zdrojových dat

Tab. 4: Hlavní výpočet – teoretická úspora nákladů na nezaměstnanost 2019

Náklady před intervencí v Kč	832 522 950
Náklady po intervencí v Kč	561 025 228
Úspora v Kč	271 497 722
Úspora v %	-32,6

Zdroj: vlastní konstrukce na základě dosažení zdrojových dat

Na základě statistické modelace se potvrzuje hypotéza č. 3, že díky vzdělávání dospělých osob pravomocně odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v oblasti ICT (v průběhu výkonu trestu) by bylo možno následně ušetřit až 20 % nákladů na nezaměstnanost této skupiny po jejich propuštění na svobodu (32,6 % v roce 2019).

Výdaje na jednoho nezaměstnaného v Česku činí 207 000 Kč/rok. Tato částka se skládá z podpory v nezaměstnanosti, státních plateb za zdravotní pojištění, ztrát z daní a odvodů za neprovedenou práci a z dalších sociálních dávek. Jedná se o odhady vycházející z průměrů, které nemohou přesně kvantifikovat všechny dopady nezaměstnanosti, zejména pokud se týká zdraví, psychiky, ztráty kvalifikace atd. (MPSV ČR, 2021). Zhruba 60 procent lidí bez práce má pouze základní či střední vzdělání bez maturity (VS ČR, 2021). Poskytnuté vzdělávání či vzdělání nemá platnost pouze ve věznicích, ale i po propuštění z výkonu trestu a zvyšuje tak potenciální hodnotu uchazeče na trhu práce (VS ČR, 2019). Osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody dostávají větší šanci získat zaměstnání = úspora výdajů za nezaměstnané osoby z veřejných financí.

Závěr

Cílem příspěvku bylo představení stavu vzdělávání plnoletých osob pravomocně odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v České republice v oblasti ICT a jeho finančních dopadů na veřejné finance po jejich propuštění. Z uvedených dat je zřejmé, že přesto, že jsou informační a komunikační technologie běžnou součástí našich životů, hrají významnou roli, která navíc stále roste, cílenému vzdělávání v této oblasti v českém vězeňství příliš prostoru věnováno není, i když se situace postupně zlepšuje. Z dat, která jsou předložena v tomto příspěvku, plyne, že se za poslední dva roky – 2019 a 2021 situace v dané oblasti posunula kupředu a k ICT vzdělávání mají přístup již téměř dvě pětiny vězňů. Je potřeba důkladněji mapovat investice a náklady vložené do tohoto segmentu a vyhodnocovat jejich efektivitu. Stejně jako apelujeme na implementaci moderních prvků do výuky na základních, středních a vysokých školách, měli bychom si být jisti, že stejný přístup bude prosazován také vůči osobám ve výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody. Protože, jak plyne z dat, nejen z uvedeného průzkumu, ale také ze zdrojů Vězeňské služby České republiky, je v produktivním věku, a to 30–40 let⁴, majoritní část vězňů. Pokud tedy zajistíme efektivní vzdělávání vězňů v době jejich pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody, zvýší se tím jejich uplatnitelnost na trhu práce a budou schopni hradit si, alespoň částečně, své náklady na život na svobodě. V modelovém příkladu této studie vychází úspora více než 30 %, přesně 32,6 % z celkových nákladů na nezaměstnanost po výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody, což činí 271 497 722 Kč/rok.

Dedikace

Tento příspěvek byl zpracován v rámci grantového projektu studentského vědeckého výzkumu s názvem „Přístup osob pravomocně odsouzených k trestu odnětí svobody k ICT vzdělávání v českých věznicích a jeho využití po propuštění na svobodu“ realizovaného na Vysoké škole finanční a správní, číslo projektu 7427/2021/01.

Literatura

BEBLAVÝ, Miroslav, Brian FAFO and Karoline LENEERT. Demand for Digital Skills in the US Labour Market: The IT Skills Pyramid. *CEPS Special Report*. No. 154, 2016.

BECKER, Gary. *Human capital: a theoretical and empirical analysis, with special reference to education*. Chicago: The University of Chicago Press, 1993. ISBN 978-0-226-04120-9.

BEDNÁRIKOVÁ, Daniela a Petra FRANCOVÁ. *Studie infrastruktury sociální ekonomiky v ČR*. Praha: Nová ekonomika, o. p. s., 2011. ISBN 978-80-260-0934-4.

ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena, Josef ŠMAJS a Zdeněk BOLELOUCKÝ. *Nezaměstnanost*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4282-3.

COWEN, Tyler. *Average is over: Powering America beyond the age of great stagnation*. New York: Dutton, 2013. ISBN 9780525953739.

ČESKO. Zákon č. 40/2009 ze dne 8. ledna 2009, trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

---

4 <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2020/05/Statistická-ročenka-Vězeňské-slужby-České-republiky-za-rok-2019.pdf>

ČESKO. Zákon č. 169/1999 ze dne 1. ledna 2020, o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

ČESKO. Zákon č. 257/2000 ze dne 11. srpna 2000, o Probační a mediační službě. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

DRAHÝ, František, Jindřich HŮRKA a Michal PETRAS. *SARPO: charakteristiky odsouzených v českých věznicích: deskriptivní studie*. [Praha]: Vězeňská služba České republiky, 2018. ISBN 978-80-270-5197-7.

EUROSTAT. *Long-term unemployment by sex – annual data*. [online]. [cit. 2021-10-13]. Available: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/UNE_LTU_A/default/table?lang=en

EUROSTAT. *Employment and activity by sex and age – annual data*. [online]. [cit. 2021-10-13]. Available: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsci_emp_a&lang=eng

EUROSTAT. *Individuals' level of digital skills*. [online]. [cit. 2021-10-13]. Available: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=isoc_sk_dskl_i&lang=en

JAHODA, Robert a Jana GODAROVÁ. *Odhad nákladů veřejných rozpočtů vynakládaných na jednoho nezaměstnaného*. Praha: VUPSV, 2016.

KRAUSOVÁ, Dagmar. *Vliv vzdělání na trestnou činnost*. 2020. Diplomová práce. Vysoká škola finanční a správní. Vedoucí práce Veronika Anna Polišínská.

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. Odbor trhu práce a podpory výzkumu a vývoje. *Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2017*. Praha, 2018. Č. j.: MPSV-2018/80062-401/1.

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. Odbor trhu práce a podpory výzkumu a vývoje. *Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2019*. Praha, 2020. Č. j.: MPSV-2019/218532-414/1.

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. Odbor koncepcí a strategií trhu. *Strategický rámec politiky zaměstnanosti do roku 2030*. Praha, 2019.

Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Věz. *Koncepce vězeňství do roku 2025*. Praha, 2016.

MURO, Mark, Liu SIFAN, Jacob WHITON and Siddharth KULKARNI. Digitalization and the American workforce. *Brookings Metro*. 2017. [online]. [cit. 2021-11-11]. Available: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2017/11/mpp_2017nov15_digitalization_full_report.pdf

PIKE, Anne, Helen FARLEY and Susan HOPKINS. Digital learning to prison. *GLOKALde*. Volume: 2 Number: 2. ISSN 2148-7278.

RASZKOVÁ, Tereza, Hana PŘESLIČKOVÁ a Petra ZHŘÍVALOVÁ. Zaměstnávání osob propuštěných z trestu odnětí svobody. *Práce a mzda*. Praha, 2019, roč. 67, č. 10, s. 38–42. ISSN 0032-6208.

SMITH, S., Valerie. *Exploring the potential of digital technology to reduce recidivism: A Deplhi study on the digitalization of prisons education*. 2020. Disertační práce. Ashford University. Vedoucí práce Dana Shelton.

ŠÁMAL, Petr. *Jak se žije za zdmi Valdic: zповědi nejtěžších zločinců i odborného personálu v nejstřeženější kartuziánské věznici*. Praha: Naše vojsko, 2019. ISBN 978-80-206-1810-8.

Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2019*. Odbor správní Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky. Praha, 2020. Č. j. VS-269158-2/ČJ-2019-800040-STATR.

Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2020*. Odbor správní Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky. Praha, 2021. Č. j. VS-226613-7/ČJ-2020-800040-STATR.

Vězeňská služba České republiky. *Koncepce vězeňství do roku 2025*. Praha, 2016. [online]. [cit.2021-11-11]: <http://vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Koncepce-vezenstvi.pdf>

Evakuační plán a aspekty zajištění evakuace v soukromé sféře

Evacuation Plan and Aspects of Ensuring Evacuation in the Private Sphere

---

PETR MIROVSKÝ¹

Abstrakt

Zajištění lidského života a zdraví je ve společnosti nejvyšší prioritou. Zajišťovat tato aktiva je potřebné i během nestandardních situací, které si vyžadují specifické nástroje a podoby řešení. Tomuto tématu se věnuje vědní celek ochrany obyvatelstva. Co když ovšem toto nebezpečí vzniká v soukromém podniku, kde opatření ochrany obyvatelstva nejsou vždy použitelné. Tomuto tématu se bude článek věnovat, konkrétně jednomu z opatření, tedy evakuaci a způsobům jejího zajištění v soukromé sféře.

Klíčová slova

evakuační plán, invakuace, optimalizace, bezpečnost

Abstract

Ensuring human life and health is a top priority in society. Securing these assets is also necessary during non-standard situations that require specific tools and solutions. The scientific unit of population protection deals with this topic. But what if this danger arises in a private company, where population protection measures are not always applicable. The article will address this topic, specifically one of the measures, ie evacuation and ways of securing it in the private sphere.

Key words

evacuation plan, invacuation, optimization, safety

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2022/1-07>

Úvod

Problematika ochrany obyvatelstva je v současnosti poměrně obsáhlou a důkladně rozpracovanou vědní disciplínou. Jednou z jejích částí je i evakuace. Pro potřeby právě civilních obyvatel, území jednotlivých krajů nebo jiných celků, kde jsou nárokována

---

¹ Ing. Petr Mirovský, Katedra zdravotnických oborů a ochrany obyvatelstva, České vysoké učení technické v Praze

opatření ochrany obyvatelstva, jsou evakuační plány zpracované a spravované dotčenými orgány, v čele pak s Hasičským záchranným sborem kraje.

Ovšem evakuace v soukromém sektoru je jiná kategorie, která do velké míry závisí na samotném bezpečnostním managementu dané organizace. I podniky jsou ze zákona povinny zpracovávat evakuační plány, ale pouze pokud naplňují určité podmínky. Sféra středních a menších podniků, které nezapadají do příslušné kategorie s takovou povinností, tak zůstává nepokryta. Často se lze setkat s případy, že je v takovém středně velkém nebo malém podniku zřízena pozice bezpečnostního manažera, pokud jsou naplněny zákonné podmínky, tak i preventivní požární hlídky, a přesto dochází k absenci evakuačních plánů.

Článek poukazuje na zmíněnou problematiku, poskytuje teoretické podklady a shrnuje možnosti a využití zdrojů a prostředků firem k tvorbě evakuačních plánů jakožto preventivního nástroje k ochraně nejvyššího aktiva, tedy lidského života.

Teoretické aspekty evakuace

Pro potřeby naplnění praktických výstupů na modelovém příkladu evakuace ze soukromého podniku je nutné, aby bylo upřesněno několik teoretických souvislostí. Základní dělení evakuace lze dle právních a technických předpisů provést následovně:

Za prvé evakuace z hlediska požární ochrany. Z tohoto pohledu je evakuace osob vnímán jako krátkodobý proces, kde osoby musí opustit daný objekt ohrožený požárem svépomocí. V právních aktech zabývajících se požární ochranou nenalezneme přesnou definici pro termín evakuace.

Druhou variantou je evakuace jako proces z oblasti ochrany obyvatelstva, kde se jedná o dlouhodobější záležitost, do které se zařazují i další následná opatření, která souvisí s péčí o evakuované osoby, tedy základní stravování, poskytnutí hygienických prostředků, ošacení a další. Oproti evakuaci z oblasti požární ochrany je z tohoto hlediska evakuace pomocí předpisů a ustanovení přesně definována, a to vyhláškou k zákonu o IZS 380/2002 – k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva. Zde je možné nalézt přesnou definici evakuace, tzn., že se tento proces provádí z míst ohrožených mimořádnou událostí do míst, která jsou mimo ohrožení a jsou schopna evakuovaným poskytnout náhradní způsoby k přežití. Evakuace se týká též majetku a zvířat jakožto dalších zásadních aktiv. [1]

Dělení evakuace podle druhu a způsobu provedení

- Evakuace z konkrétní oblasti, tedy **neobjektová**;
- Evakuace podle doby trvání – krátkodobá/dlouhodobá.
- Podle druhu řešení – evakuace přímá – bez předchozího ukrytí a nepřímá – s meziukrytím.
- Dle způsobu realizace – řízená/samovolná.
- Dle rozsahu opatření – všeobecná/částečná/plošná.

Oproti tomu evakuace **objektová** je dělena na dva základní přístupy. Prvním je opuštění osob objektu, ze kterého se evakuace provádí, do zabezpečené oblasti. Druhá varianta je přemístění osob v objektu samotném, ovšem opět do bezpečnější části, kde nedochází k přímému působení hrozby, např. při chemické havárii se vyhledávají specifické části budov zpravidla ve vyšších patrech dle směru úniku NCHL (nebezpečné chemické látky). [2]

Okolnosti a výstupy k zabezpečení evakuace ve firmě

Vzhledem k tématu článku je objektová evakuace převažujícím případem. Soukromé organizace se z větší části potýkají s případy, kdy je potřebné evakuovat civilní obyvatelstvo a zaměstnance z prostor objektu, ba dokonce celého areálu.

Všechny aspekty okolností evakuace jsou individuální vzhledem k jejím důvodům. Rozličnost hrozeb, které si provedení evakuace vynucují, přináší mnoho přístupů a činností, které je třeba zajistit a zahrnout do evakuačního plánování. O celý proces se starají orgány evakuace, kterými jsou na úrovni ochrany obyvatelstva pracovní skupiny krizových štábů v součinnosti s HZS kraje, pracovní skupiny evakuačních a přijímacích středisek a na úrovni soukromé sféry pověřeni pracovníci, členové a vedoucí preventivních požárních hlídek a samozřejmě podnikoví hasiči.

Určení, kdy je pověřen evakuací zaměstnanec podniku, člen preventivní požární hlídky anebo podnikový hasič udává zákon o požární ochraně. A to ve formě kategorizace firem dle míry potenciální závažnosti požárního nebezpečí:

1. Bez požárního nebezpečí
2. Se zvýšeným požárním nebezpečím
3. Vysoké požární nebezpečí

Další je určení podniku dle přítomnosti nebezpečné látky a jejího případného množství podle zákona 224/2015 Sb., na podniky kategorie A, kategorie B a podniky nezařazené. Ve vztahu k tomu opět provozovateli vznikají povinnosti na zřízení opatření k požárnímu zabezpečení a ochrany života a zdraví jeho zaměstnanců jako celek. [3]

U menších a středních podniků je nejčastější formou požární ochrany zřízení právě preventivních požárních hlídek, které budou předmětem modelové situace. Dle zmíněného zákona 133/1985 Sb., o požární ochraně, se zřizují v prostorách, kde působí nejméně tři zaměstnanci a současně je naplněna kategorie požárního nebezpečí jako zvýšené či vysoké, dle druhu činnosti a výroby. Druhá možnost pro zřízení preventivních hlídek vyplývá z krajských nařízení nebo obecně závazných vyhlášek obcí např. při pořádání rozsáhlých společenských nebo sportovních akcí.

Úkoly PPH v rámci prevence v podniku:

- Kontrola dodržování požárních předpisů pracovišť se zvýšeným požárním nebezpečím a požárně bezpečnostních předpisů v prostorách provozu;
- kontrola hasebních prostředků a volného přístupu k jejich použití;

- kontrola volného přístupu k uzávěrům vody, plynu a proudu;
- kontrola distanční vzdálenosti hořlavých materiálů od tepelných zdrojů;
- plnění organizačních pokynů vydaných zaměstnavatelem na úseku PO;
- školení a odborná příprava PPH;
- kontrola všech prostor pracoviště při výměně směny nebo odchodu. [2]

Úkoly PPH při vzniku požáru:

- Ihned po zjištění a lokaci požáru oznámení verbální formou HOŘÍ, speciálně pak managementu firmy interním způsobem komunikace;
- členové požárních hlídek řídí záchranné akce do příchodu hasičské jednotky, zejména evakuaci osob a materiálu;
- provádí prvotní zásah proti šíření požáru a přivolávají první pomoc;
- členové požárních hlídek se ihned po vyhlášení požárního poplachu spojí a po upřesnění místa požáru se za pomoci dostupných hasičích prostředků snaží uhasit požár;
- velitel do příjezdu jednotky požární ochrany řídí hasební zásah, členové PPH se řídí jeho pokyny a provádějí záchranné práce a hasební úkony;
- v případě potřeby vypínají členové preventivních hlídek elektrické zdroje. [2]

Evakuační plán

Tento dokument je soubor vybraných informací a připravených postupů jednání sloužící k provedení evakuace osob. Zpracovává se pro případy ohrožení územního samosprávného celku nebo objektu. S ohledem na potřeby soukromých organizací se evakuační plány tvoří primárně pro případ vzniku požáru. Proto jsou termíny evakuační plán a požární evakuační plán v této sféře totožné. Rozhodující složkou v oblasti ochrany a prevence je bezpečnostní management firmy, ovšem zpracovatelem evakuačního plánu podniku je pouze odborně způsobilá osoba. Tedy pokud organizace nedisponuje požárním technikem, je běžnou praxí outsourcing této činnosti. Samotné zpracování dokumentu je výsledkem expertního posouzení požárního nebezpečí v provozu firmy a jejích prostorách v konsensu s výsledky analýzy rizik podniku. Jinými slovy je zpracovatel povinen být obeznámen s požárním nebezpečím, jednotlivými prostory areálu, všemi druhy potenciálních hrozeb a současnou formou zabezpečení. [1]

Z minulé kapitoly vyplývá, koho se zpracování plánu evakuace týká. Tyto okolnosti ještě doplňuje samotný zákoník práce 262/2006 Sb., který udává povinnost zpracování právě pro ty zaměstnavatele, kteří provozují činnost s vysokým požárním nebezpečím, anebo činnosti se zvýšeným požárním nebezpečím, jsou-li shledány složité podmínky pro zásah. [3]

Složitémi podmínkami pro zásah míníme dle § 18 vyhlášky č. 246/2001 Sb. o požární prevenci:

- Objekty, které jsou dispozičně složité a nepřehledné;
- prostory, ve kterých může dojít k ohrožení zdraví nebo životů hasičů;

- provozy, kde se vyskytuje značné množství nebezpečných chemických látek a směsí;
- provozy, kde dochází k chemické výrobě;
- výškové objekty, zejména administrativních, školských a zdravotnických provozů;
- stavby, které jsou určeny pro osoby se sníženou pohyblivostí a orientací;
- stavby pro shromažďování většího počtu osob a stavby pro obchod. [3]

Obsah evakuačního plánu a jeho členění

Evakuační plán se primárně člení na část textovou a část grafickou. Textová část plánu by měla shrnovat a obsahovat určité údaje. Všeobecné zásady v podniku vzhledem k rozložení areálu a provádění evakuace včetně popisu kritérií pro rozhodování o evakuaci samotné, počty evakuovaných osob podle jednotlivých evakuačních zón v podniku a pořadí. Případně časové limity vystupující z analýz rizik.

V textové části nesmí chybět informace týkající se současných opatření zabezpečujících evakuaci ve vztahu k zaměstnancům a jejich proškolenosti. Dále samotný proces sdělování informací mezi zaměstnanci a požární hlídkou, a požární hlídkou a bezpečnostním managementem podniku. Určitě by zde měly být rozepsány strategie evakuace požáru jakožto primárního důvodu k jejímu provedení ve většině případů. Popis a definice únikových cest, značení nouzových východů, poplachových systémů a jejich funkce, věcné prostředky požární ochrany, nouzové osvětlení, evakuační trasy, shromaždiště evakuovaných a jeho lokace a v neposlední řadě způsob kontaktování profesionálních hasičských složek. [1]

Evakuační plán je v podstatě předem naplánovaný systém, který dotčené osoby v případě potřeby využijí k efektivnímu a rychlému provedení. Tento systém, pokud je správně zpracován a naplánován, musí dokazovat, že má organizace dostatečně a kvalitně:

- Vytvořené fungující a bezpečné únikové cesty s volnými průchody bez překážek;
- jasně označené únikové cesty, které vedou na bezpečné místo;
- vytvořen dostatek východů, kterými se mohou všichni lidé bezpečně evakuovat;
- protipožární dveře a na přístupných místech vhodné hasicí přístroje;
- nouzové osvětlení, pokud je to potřeba;
- proškolené zaměstnance, aby věděli, co mají dělat v případě požáru, kde jsou všechny únikové cesty a kde je místo pro shromažďování;
- vytvořené bezpečné místo shromažďování při evakuaci;
- určenou a proškolenou preventivní požární hlídkou, která má znalosti o protipožární prevenci a v případě požáru, pokud to bude možné, provádí opatření pro záchranu osob a přivolání hasičů. [3]

Grafická část plánu pak dokresluje a podporuje část textovou. Obsahuje především evakuační zóny, trasy evakuace a místa shromažďování zaměstnanců a osob v areálu podniku. Tyto informace jsou doplněny půdorysnými nákresey, mapovými podklady a fotografiemi, které poskytují jasnou orientaci v prostředí. [1]

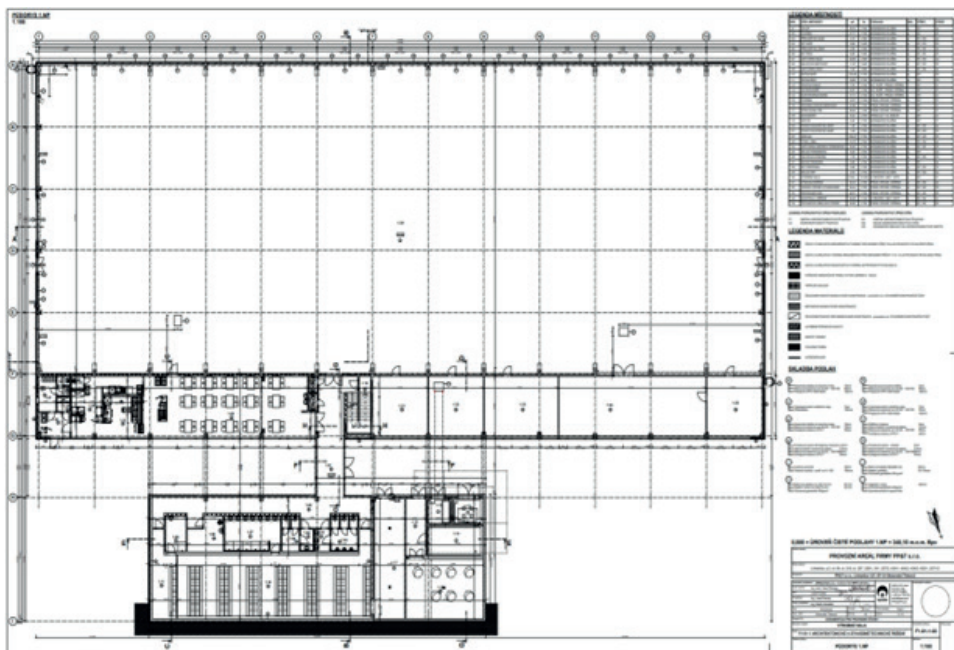
Modelová situace

Příkladným provedením evakuace v podniku bude modelová událost středně velké firmy s cca 150 zaměstnanci a výrobou orientovanou na průmyslové zpracování plastů. Výroba a zpracování by probíhaly ve dvou objektech v areálu, kde by se dále nacházel sklad surového materiálu, technická budova včetně stopového množství pohonných hmot a parkoviště osobních automobilů. Prevence podniku dle definic z teoretické části článku by byla řešena preventivní požární hlídkou na každé směně v počtu 1+2 (velitel a členové). Podnik by byl zařazen do kategorie s vyšším požárním nebezpečím, vzhledem k technice zahřívání plastů pro lepší tvarování. Firma by též disponovala bezpečnostním managementem se zájmem o bezpečnost svých zaměstnanců a plnění všech zákonných povinností v oblasti prevence a požární ochrany. [4]

Obr. 1: Ilustrativní půdorys výrobní haly

Zdroj: autor

Evakuační plán takového podniku by bylo vhodné rozčlenit do již definovaných částí, tedy části textové a části grafické.

Obsahem textové části by pak bylo jméno osoby řídící evakuaci, což by v takovém podniku byl zpravidla velitel preventivní požární hlídky v každé směně. Současně s vedoucí osobou také všichni ostatní, kteří by se na evakuaci podíleli, tedy ostatní členové preventivní

požární hlídky včetně všech technických prostředků k evakuaci využitelných. Další částí je pak podrobný popis evakuačních tras, což by v obou výrobních halách podniku bylo identické, jako v případě požárního evakuačního plánu. Samozřejmě s konkretizací vzhledem k uspořádání strojové výroby v jednotlivých objektech, obsahově by obě byly stejné. Východy zůstávají stejné, jako v případě běžného užití, naproti tomu dochází k aktivizaci východů nouzových.

Modelovému podniku zcela chybí shromaždiště evakuovaných osob. To znamená, že by evakuace z uzavřených prostor končila hned u jednotlivých východů. V případě požáru je ale nutné vzhledem k nebezpečí hoření plastů a v tomto případě jisté inhalace toxických zplodin ukončit evakuaci v bezpečnější zóně, která by měla být vzdálenější od objektů samotných. To musí být evakuačním plánem zohledněno a musí být vytvořeno právě zmiňované shromaždiště evakuovaných s ohledem na počty osob a rozsah majetku. Shromaždiště pro případ požáru, kde by evakuace končila, by bylo vhodné stanovit ideálně na parkovišti osobních automobilů v dostatečné vzdálenosti od hlavních výrobních hal, což lze aplikovat i v obecné míře na soukromé podniky střední velikosti. Zpravidla nebývají u těchto objektů parkoviště zcela zaplněná a současně jsou v dostatečné míře vzdálené od hlavních výrobních budov a skladů s případnými nebezpečnými látkami z logiky věci.

Shromaždiště evakuovaných by tedy mělo stálou pozici dle evakuačního plánu a zajišťovalo by dostatečnou kapacitu pro všechny osoby, které by objektové evakuaci podléhaly, a zároveň by toto místo neopouštělo hranice objektu.

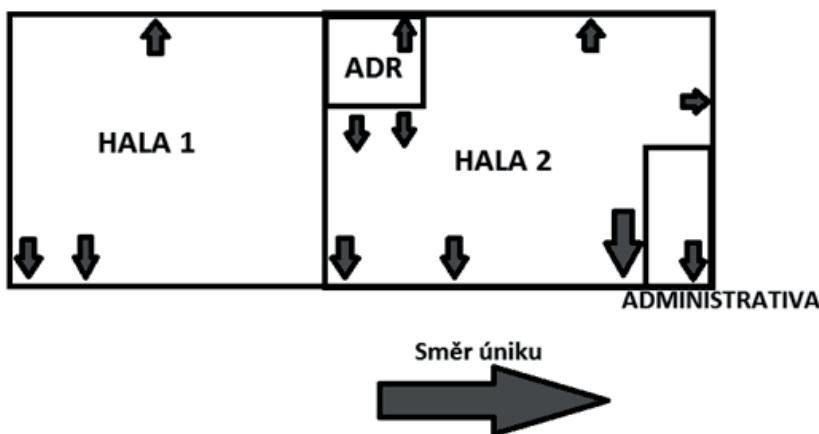
Pověřená osoba zmíněná v textové části evakuačního plánu, tedy zpravidla velitel požární hlídky, by v místě shromaždiště měla primární povinnost evakuované identifikovat a zkontrolovat jejich počty. Po úspěšné kontrole by teprve evakuace končila a odtud by zaměstnanci podniku odjížděli z areálu svými dopravními prostředky, což by byl opět nejčastější model zakončení evakuace v soukromých podnicích obecně.

Grafická část plánu by obsahovala současnou podobu požárních evakuačních plánů se zakreslenými evakuačními trasami zevnitř objektů včetně únikových východů, směrů úniku a případných prostředků pro ohlášení požáru či jiné formy jeho zamezení. Dále by byla doplněna o novou evakuační trasu od objektů na navrhované shromaždiště v prostoru parkoviště osobních dopravních prostředků. Součástí grafické části jsou kontakty na pověřené osoby a profesionální záchranné sbory, které by po příjezdu na místo přebraly záchranné a likvidační práce, případně dokončili evakuaci materiálu ze zasaženého objektu, jak vyplývá z teoretické části článku.

Obr. 2: Ilustrativní podoba grafického zpracování evakuačního plánu

Zdroj: autor

Ilustrativní znázornění evakuačního plánu musí obsahovat jasně znázorněné nouzové východy z objektu, nejrizikovější části výroby a směr úniku po opuštění objektu

v návaznosti na evakuační trasy končící shromaždištěm evakuovaných.

Základním předpokladem úspěšného povědomí zaměstnanců a všech jiných osob dotčených evakuačním plánem je pravidelné školení. V tomto případě by se mohlo školení o evakuaci a znalosti evakuačního plánu stát součástí základního školení BOZP a požární ochrany a pro maximální efektivnost by též mohly být zavedeny pravidelné nácviky alespoň jedenkrát za šest měsíců. Tato skutečnost by pak ovlivnila reálný průběh evakuace, která by byla rychlejší a efektivnější. [4]

Analytické výstupy, scénáře a doporučení

Článek poukazuje na nedostatečné zabezpečení evakuace jak modelového podniku, tak podniků středně velkých v ČR. Častokrát se lze setkat s modelem, že je evakuace řešena pouze pomocí cedulí s trasami nouzových a evakuačních východů z prostor podniku. Tento model je samozřejmě nedostačující. Konkrétně dle modelové situace, když se podnik zabývá chemickou výrobou, kde meziprodukty nebo produkty výroby mohou být zdrojem nebezpečných škodlivin třeba v případě požáru.

Zde je třeba brát v úvahu i vnější podmínky počasí a terénu. Když taková evakuace končí u východu z výrobní haly, jehož prostor je silně zasažen a zahlcen toxickými zplodinami, je taková evakuace naprosto nedostatečná. To bylo v podstatě obsahem modelového příkladu, který může být inspirací pro mnoho středně velkých podniků v ČR.

Dalším výstupem je doporučení pro zdvojení záchranné složky. To znamená nejen zdravotnický proškolený preventivní požární hlídka, ale určení dalšího zaměstnance, který dokáže v případě potřeb evakuace první pomoc poskytnout. Je to z důvodu vytíženosti členů preventivní požární hlídky během provádění evakuace, kde je nutné zabezpečit její hladký průběh a průchodnost evakuačních tras v areálu podniku.

Maximalizace efektivity evakuace v těchto podnicích lze pak dosáhnout pravidelnými nácviky všech zainteresovaných stupňů managementu podniku, členů preventivní požární hlídky a zaměstnanců. Současně s kvalitní informovaností zaměstnanců o všech dostupných prostředcích evakuace, což vede ke snížení zmatečnosti v případě potřeby naplnění evakuace reálné.

Nové trendy v oblasti evakuace

Nejskloňovanějším pojmem v kategorii evakuace poslední doby je termín invakuace. Jedná se v podstatě o opak evakuace, kdy je výhodnější osoby ze zasažené zóny, kde naplno působí mimořádná událost, přesunout do objektu, nebo do části objektu, která je pro invakuované bezpečná. Tento model může být teoreticky použit i pro soukromou sféru podniků zabývajících se výrobou nebo zpracováním nebezpečných chemických látek. Takové podniky mohou disponovat prostory tlakově a plynotěsně odolnými, kde by bylo možné zaměstnance v případě havárie ukryt. Opět s ohledem na vysokou pravděpodobnost zamoření ovzduší v areálu podniku. Další skutečnost efektivity invakuace je ovlivněna samotnými fyzikálně-chemickými vlastnostmi látek. Zpravidla jsou meziprodukty průmyslové výroby těžší než vzduch, tím pádem se při úniku ze stacionárních skladovacích systémů drží u země, v takovém případě by byla invakuace do vyšších pater budov jistě efektivní.

Ze zahraničních zkušeností plyne, že je efektivní více zapojovat zaměstnance do celého havarijního systému podniku ve jménu prevence a připravenosti. A to způsobem navýšení zodpovědnosti pracovníků jednotlivých pracovišť. Když každý pracovník zodpovídá za své pracoviště, dochází pak k efektivnějšímu vyřešení vzniklé havarijní situace v podniku. Míněná zodpovědnost stanoví povinnost zaměstnance zabezpečit svoje pracoviště dostupnými technickými a organizačními opatřeními v případě vzniku nehody nebo havárie, což zefektivní práci příslušníkům preventivních požárních hlídek a celému bezpečnostnímu managementu firmy. Tento model přináší zahraniční firmy i do České republiky.

Další zjištěnou komplikací poslední doby jsou objekty výroby samotné. Trend udává nezvyklou výšku výrobních a skladovacích hal, častokrát opatřenou několika patry. V takovém případě dochází k roztroušení zaměstnanců po velké rozlehlé ploše a nepřehlednosti o jejich pohybu. Při vzniku havárie a potřebě evakuace je to potenciální problém. Ten lze řešit režimovými opatřeními pohybu osob v podniku s časovými údaji o pobytu zaměstnance v jednotlivých částech objektu a konkrétních pracovištích. Tato forma ovšem počítá s identickým pohybem osob na každé směně a každý den, což ne v každé výrobě je uskutečnitelné.

Závěr

Článek shrnuje aspekty evakuace jak z pohledu teoretického, tak ve své druhé části i praktického na modelovém příkladu. Cílem bylo shrnout teoretické výstupy a poukázat na nedostatečnost současného stavu v soukromém sektoru. Jak národní systém ochrany obyvatelstva, tak i systém bezpečnosti velkých podniků může být základním výstupem pro tvorbu evakuačních plánů právě v těchto menších organizacích. Ty jsou pak schopné plány sestavit dle vlastních potřeb. Základem je samozřejmě zájem ze strany vedení firem případně celého bezpečnostního managementu.

Modelová situace měla za úkol obecně charakterizovat podobu podniků, kterých se daná problematika v České republice týká nejvíce, tedy podniky často z hlediska legislativního dělení nezařazené, nebo s nízkým požárním nebezpečím. Můžeme je označit za takovou „černou díru“ v oblasti úkolů ochrany obyvatelstva, jelikož zde hraničí dva světy, ochrany obyvatelstva a povinností soukromých organizací.

Článek též shrnuje současnou problematiku tématu obecně a nabízí určitá možná řešení a postupy k případnému zefektivnění do budoucna.

To vše samozřejmě za dodržování zákonných výstupů. Modelový příklad ve druhé části textu poukazuje na analogie s evakuačními plány obecně, a zároveň udává námět na možnou podobu evakuačního plánu ve firmě, který lze dle této nadřazené dokumentace velice efektivně zpracovat.

Literatura

- [1] KAVAN, Štěpán. *Ochrana obyvatelstva II*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2015. ISBN 978-80-87472-92-7.
- [2] *Ochrana obyvatelstva v případě krizových situací a mimořádných událostí nevojenského charakteru*. Brno: Tribun EU, 2014. ISBN 978-80-263-0721-1. Zákon 133/1985 Sb.
- [3] *Jak se dělá požární evakuační plán. Obsah, strategie a ověřování* [online]. [cit. 2021-9-9]. Dostupné z: <https://www.dokumentacebozp.cz/aktuality/pozarni-evakuacni-plan/>
- [4] MIROVSKÝ, Petr. *Analýza rizik podniku Plastic Parts & Technology s.r.o. a návrh opatření pro řešení nejvýraznějších hrozeb*. Kladno, 2020. Diplomová práce. ČVUT, Fakulta biomedicínského inženýrství. Vedoucí práce kpt. Mgr. Václav Hes.

POCTA
*akad. prof. E. R. Rossinské, DrSc.,
za její významný podíl na rozvoji kriminalistiky,
forenzních věd a konstituování expertologie*
HONOR
*to prof. E. R. Rossinska, DrSc.,
for her Significant Contribution to the
Development of Criminology, Forensic Sciences
and the Constitution of Expertology*

VIKTOR PORADA¹

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2022/1-08>

Úvod

Předkládáme stručný výběr z díla E. R. Rossinské (z let 1971–2019), v současné době jedné z nejvýznamnějších osobností ruské kriminalistické a soudně-expertizní činnosti. Než přistoupíme k hodnocení výběru z díla, je nezbytné pro současné, zejména mladé kriminalistické teoretiky, existují-li ještě (pro špatně nastavený systém doktorandského studia zejména na právnických fakultách, ale i akademiích v ČR a SR), vyjádřit vztah české a slovenské kriminalistické vědy k ruské kriminalistické škole, která byla zdrojem základního teoretického poznání v této oblasti i v našich zemích (ČSR, ČSSR), ale pro mnohé kriminalistické teoretiky později i v ČR a SR. Jsem jedním z nich a hrdě se k tomu hlásím.

Nejvýznamnějším průkopníkem a zakladatelem moderní kriminalistické vědy druhé poloviny 20. století v Československé republice byl akademik prof. Ján Pješčak, DrSc. Navázal na seriózní základy vytvořené Bohuslavem Němcem a osobně vytvořil řadu kriminalistických učebnic, významných vědeckých monografií, množství teoretických publikací a inicioval systematický rozvoj kriminalistické vědy, podporoval a rozvíjel vědeckou výchovu mladých a nadaných kriminalistů a právníků. V jeho dílech jsou jím samotným a posléze pod jeho vedením rozpracovány základní teoretické otázky kriminalistiky, které jsou všeobecně platné a uznávané dodnes. Jsou to především otázky pojmu, předmětu a systému kriminalistiky, společenské funkce kriminalistiky a jejího místa v systému věd a v podstatě celá oblast metod a metodologie kriminalistické vědy a praxe.

---

¹ prof. JUDr. Ing. Viktor Porada, DrSc., dr. h. c. mult., Právnická fakulta UPJŠ v Košicích

Kriminalistika té doby se velice významným způsobem opírala o teoretické a metodologické zázemí tzv. ruské kriminalistické školy, která byla, a v řadě případů je v odborných kruzích některých našich, ale i zahraničních kriminalistických teoretiků, stále považována za nejvýznamnější kriminalistickou školu, a to pro její vynikající gnozeologickou, metodologickou a teoretickou úroveň, jež tvoří základnu pro další teoretický rozvoj kriminalistiky.

prof. Ján Pješčak, DrSc.

Jedním z nejvýznamnějších teoretiků ruské kriminalistické školy, který významně spolupracoval s profesorem Pješčakem, byl profesor Rafail Samueljovič Bělkin, DrSc. (1926–2001), který zásadním způsobem ovlivnil československou kriminalistiku té doby a stal se i našim významným vzorem a později i přítelem. Autor přibližně 300 vědeckých prací, včetně více než 20 vědeckých monografií a mnoha učebnic: první v dějinách třídílného komplexního „Kurzův sovětské kriminalistiky“ (1977–1979), dvoudílné „Kriminalistiky: problémy, trendy a perspektivy“ (1987–1988), kompletní „Kriminalistická encyklopedie“ (1997), dále publikace jako „Historie národní forenzní vědy“ (1999); „Kriminalistika: problémy dneška“ (2001); „Kurz kriminalistiky“ (2001) a mnoho dalších, ve kterých jsme často hledali východiska pro naše vlastní zkoumání.

prof. Rafail Samueljovič Bělkin, DrSc.

Někteří z kriminalistických teoretiků (Z. Konrád, V. Porada, V. J. Suchánek) měli dokonce možnost být spoluautory první československo-ruské učebnice: PJEŠČAK, J., BĚLKIN, R. S. a kol. *Kriminalistika* I., II. a III. (1985).

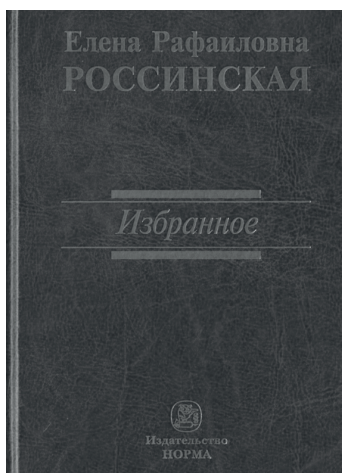
prof. R. S. Bělkin při přátelském „kriminalistickém rozhovoru“ na zasedání Ústavu kriminalistiky v Bratislavě v roce 1983

Výběr z díla a její cesta k vrcholu vědy

Ruská kriminalistická škola se i v současné době může pochlubit nejen vynikajícími výsledky v oblasti teorie a metodologie kriminalistické vědy a praxe, ale i v jiných příbuzných vědních oborech, zejména forenzních vědách spojených s kriminalistikou, kriminologií a trestním právem. Jednou z nejvýznamnějších osobností současné etapy rozvoje ruské kriminalistické školy je dcera prof. R. S. Bělkina – akad. prof. E. R. Rossinská, DrSc. V současné době je ředitelkou Institutu soudních expertiz, vedoucí katedry soudních expertiz Moskevské státní právnické univerzity O. E. Kutafina, zasloužilou pracovnící Ruské federace, čestnou osobností Vysokého profesního vzdělávání Ruské federace, doktorkou práv, doktorkou právních věd, profesorkou právních věd, akademičkou (členkou Akademie přírodních věd RF), laureátkou ceny prezidia Akademie PAEH, prezidentkou Asociace vzdělávacích institucí „Soudní expertiza“.

Svou činnost začala v roce 1971 ukončením studia v Moskevském institutu čisté chemické technologie M. V. Lomonosova. V navazujícím studiu na Institutu elementů organických sloučenin, který byl veden mnoho let prezidentem AV SSSR, akademikem A. N. Nesvojanem, se s nadšením zabývala problematikou rentgeno-strukturální analýzy a získala vynikající znalosti těchto metod.

Posléze působila v laboratoři strukturální analýzy se zaměřením na strukturální krystalografii pod vedením zakladatele pracoviště A. I. Kitajgovodského, spolupracovníka významného fyzika XX. století, laureáta Nobelovy ceny, akademika Lva Davidoviče Landaua.

Publikace a fotografie autorky

Zdroj: E. R. Rossinská. Избранное. Moskva: Izdatel'stvo Norma, 2019, 680 s., ISBN 978-5-00156-041-8

Začátek její vědecké činnosti byl velice nadějný a byla jí doporučena aspirantura, kterou však negativně ovlivnila její přechodná emigrace do Izraele. Po jejím návratu se v roce 1972 až 1979 věnovala problematice vakuového nanášení oxidových vrstev pro následnou

detekci mladé struktury vysoce rychlostních krátkovlnných laserů, problémům jejich rentgeno-strukturální analýzy i rozpracování řady metodik rentgenového zkoumání materiálů i směsí.

Množství, intenzita i specifika výzkumů prováděných E. R. Rossinskou se zákonitě projeví i v celé řadě neveřejných vědeckých zpráv a vynálezů i ve veřejně publikovaných pracích. Navíc se v této etapě její vědecko-výzkumné činnosti zformovalo i komplexní využití výsledků v rámci fyzikálních, chemických a kriminalistických metod při řešení složitých úkolů v kriminalistické vědě a expertní praxi. Na tomto vědeckém základu v kriminalisticko-expertních institucích státu se naskytla možnost využít těchto expertních metod i pro fyzikálně-chemické zkoumání.

V roce 1979 se E. R. Rossinská podílela na vědecko-výzkumné činnosti různých expertizně-kriminalistických oddělení orgánů MV, kde prováděla soudně expertizní činnost a rozpracovávala metodiky rentgeno-strukturální a rentgeno-spektrální analýzy věcných důkazů. Výsledkem této činnosti byla série autorských prací, vynálezů i vědecko-praktických příspěvků a učebnic. I řada těchto vědecko-metodických prací nebyla veřejně publikovaná a v jejích vybraných pracích vydaných v 80. letech minulého století jsou uvedeny pouze veřejné dostupné zdroje.

Na základě většiny metodik rentgenové analýzy věcných důkazů rozpracovaných v 80. letech byla později vyhotovena monografie „Rentgeno-strukturální analýza v kriminalistice a soudní expertize“, z které jsou vybrány některé publikace. K tomuto období se vztahují poznatky konceptuálních základů teorie nedestruktivních metod zkoumání věcných důkazů a taktéž nové přístupy k nahlížení na koncepci kriminalistické techniky ve světle změn v materiálním prostředí i poznatků kriminalistické vědy.

Druhá etapa jejího zkoumání v kriminalistice je spojená s objevy na konci 80. a začátku 90. let, které se týkaly počítačových informačních technologií. Vznikla možnost využít je pro dokonalejší proces přípravy a zpracování expertiz. V rámci této etapy její činnosti byly publikovány příspěvky týkající se doporučení pro optimalizaci formy i obsahu závěrů expertů na základě tzv. „bázového“ programového modulu založeného na hybridních systémech podpory přijatých řešení v kriminalistice a soudní expertize.

Objevení počítačových systémů iniciovalo i nové druhy trestných činů, změnilo způsoby zejména jejich páchaní, a proto koncem 90. let vznikla nutnost rozpracování nových dílčích metodik vyšetřování. Paralelně s tím byla zformulována koncepce soudní počítačové technické expertizy. Tuto oblast je možno i nadále považovat za aktuální směr vědeckých zkoumání.

Konec 90. let se projevoval jejím zájmem o zkoumání výše uvedených oblastí nejen v trestním, ale i v občanském, arbitrážním a administrativním procesu. Právě těmto otázkám byla věnována řada studií v monografii „Soudní expertiza v trestním, občanském a arbitrážním procesu“. Tyto poznatky byly dále konkretizovány i v řadě dalších navazujících publikací.

V roce 2001 vstoupil v platnost federální zákon „O státní soudní expertizní činnosti v RF“. Její citace a komentáře k tomuto zákonu jsou aktuální i dnes. Protože zákon nevzal do úvahy činnost nestátních soudních expertů, dokonce ani nereglementuje činnost nestátních soudně-expertních organizací, celá řada jejích statí i v tomto směru zaměřených monografií byla zaměřená na tuto problematiku. Současně s tím byla taktéž rozpracována tato oblast i s použitím právních znalostí, zformulováno pojetí soudně normativní expertizy a jejího zvláštního charakteru v mnohých již existujících druzích.

Objevení nových vědeckých výsledků a zkoumání vedlo v roce 2010 k vytváření nových vzdělávacích standardů, ve kterých byl stanoven komplexní přístup k problematice soudních expertiz a jejich využití v praxi. To bylo důvodem pro zpracování jejích odborných sdělení odůvodněných nutností nahlížet na kriminalistiku jako základní pedagogickou disciplínu pro vyšší právnické vzdělávání, nezávislé na profilu přípravy absolventa právnického studia. To všechno souviselo s nově vzniklou diskusí vztahující se k zákonitostem zkoumání kriminalistické vědy. Lze proto konstatovat, že rozpracování didaktických aspektů právního vzdělávání v souvislosti s koncepcí vyššího vzdělávání ve specializaci „Soudní expertiza“ na základě komplexního přístupu a formování specialistů tzv. dvojí kompetence je další směr nových vědeckých výzkumů E. R. Rossinské.

Závěrečná oblast směřování vědeckého a metodického zkoumání tvoří oblast tvorby tzv. konceptuálního základu soudní expertologie. Jejím předmětem se jeví metodologické, právní a organizační zákonitosti realizace soudně expertizní činnosti s cílem definování vzniku, formování a rozvoje tříd, druhů a typů soudních expertiz, jejich dílčí teorie na základě jediné a jednotné metodologie unifikovaného pojmového aparátu. Cestou poznání těchto zákonitostí je možné zajistit jednotu právního a organizačního zabezpečení soudně expertizní činnosti, která bude společná pro všechny druhy soudnictví, unifikované expertizní technologie, standardy použitých technologií, kompetence i certifikace expertů a expertizních laboratoří.

Těmto otázkám je věnována pozornost v celé řadě publikací se zřetelem na komplexnost v soudní expertize, genezi nových typů a druhů expertiz, právní, organizační i metodické zabezpečení nestátní soudně-expertizní činnosti a expertizní didaktiku. Na základě teorie soudní expertologie je rovněž rozpracována koncepce rozvoje protikorupční expertizy normativních aktů i projektů.

Nové směry vědeckých poznatků jsou podmíněny globálním procesem digitalizace všech oblastí lidské činnosti, která z jedné strany přispěla ke vzniku nových druhů kriminalisticky významných informací dostupných na specifických počítačových nosičích, z druhé strany vedla k širšímu využití počítačových prostředků k uložení, uschování a automatizovanému zpracování i zkoumání důkazů.

Z těchto důvodů je pozornost v této oblasti soustředěna v některých publikacích posledních let na vytvoření konceptuálního základu nové teorie informačně-počítačového zabezpečení kriminalistické činnosti, zahrnující nové přístupy k počítačovým stopám a tak též k současným způsobům páchání počítačové (kybernetické) kriminality a zákonitostem a metodikám jejich vyšetřování.

Nejvýznamnější výsledky

Vybrané kapitoly z publikace (k jednotlivým směrům vědecko-výzkumné a metodické činnosti autorky), které považuji za vysoce hodnotné, a které mají velkou vypovídací hodnotu a význam i pro naši současnou kriminalistickou a soudně expertizní činnost:

1. Některé gnozeologické otázky použití rentgenových metod analýzy v expertních zkoumáních.
2. Praktická zkušenost s využitím rentgeno-fluorescenční analýzy při zkoumání věcných důkazů.
3. Rentgeno-strukturální analýza v kriminalistice a soudní expertize.
4. Konceptuální základy teorie nedestruktivních metod zkoumání věcných důkazů.
5. Požární technická analýza.
6. Optimalizace formy a obsahu závěrů experta na základě báze programového modulu „ATEKS“.
7. Systémy pomoci v kriminalistice a soudní expertize.
8. Obecné otázky soudní expertizy.
9. Počítačová technická expertiza.
10. Systém kriminalistické techniky ve světle současných představ o „přírodě“ kriminalistiky.
11. Zvláštnosti metod vyšetřování trestných činů ve sféře pohybu počítačové informace.
12. Předmět, úlohy a objekty soudní počítačové technické expertizy.
13. Komentář k federálnímu zákonu „O státní soudně-expertizní činnosti v RF“.
14. Zkoumání počítačových prostředků.
15. Otázky zdokonalování zákonů o soudní expertize.
16. Stanovení a rozvoj soudně-lingvistické expertizy.
17. Speciální právní poznání a soudně normativní expertizy.
18. Kriminalistika a soudní expertiza: vzájemné souvislosti a odlišnosti.
19. Kriminalistika – disciplína základní části vysokého právního vzdělávání.
20. Nestátní expertizní instituce – jejich právní status a organizační formy.
21. Soudní expertiza – typické chyby.
22. Revize definování předmětu kriminalistiky – pro a proti.
23. Současné představy o předmětu a systému soudní expertizy.
24. K otázce formy a obsahu závěrů experta.
25. Geneze a problémy rozvoje nových druhů soudních expertiz.
26. Kriminalistické zkoumání počítačových prostředků a systémů – nová část kriminalistické techniky.
27. Komplexní přístup, základ soudně-expertizní didaktiky.
28. Soudně právní expertiza: pro i proti, z pozice současné soudní expertologie.
29. O právním statutu soudního experta.
30. Faktory určující výslednost a kvalitu závěrů soudní expertizy v trestním řízení.
31. Koncepce digitální stopy v kriminalistice.

Závěr

Závěrem si dovoluji uvést tento dovětek: vážená paní profesorka byla jednou z pěti recenzentů rozsáhlé kolektivní monografie **PORADA, V. a kol. Kriminalistika, technické, forenzní a kybernetické aspekty. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Plzeň: A. Čeněk, 2020. 1206 s. ISBN 978-80-7380-741-2.**

Autorský kolektiv, který jsem vedl, obdržel od vážené paní profesorky toto sdělení:

Получена монография

Глубокоуважаемый господин профессор,

дорогой Виктор Порада!

Большое спасибо за Вашу замечательную монографию, в которой мне выпала честь принять участие. Еще раз хочу поздравить Вас с такой замечательной книгой, которая отражает современное состояние криминалистики и станем, я убеждена, одной из основополагающих в криминалистике XXI века. В свою очередь хотела бы переслать Вас свою монографию „Избранное“.

Желаю Вам здоровья и благополучия в это непростое время.

Jako vedoucí autorského kolektivu této monografie musím při této příležitosti veřejně sdělit, že považuji za svou povinnost seznámit s tímto, pro nás vysokým hodnocením, všechny spoluautory vědecké monografie a opětovně, se vši odpovědností prohlásit, že mi bylo velkou ctí a velkou inspirací spolupracovat na jejich vědeckých aktivitách, které rozhodujícím způsobem přispěly ke kvalitě tohoto souhrnného monografického díla (z VŠFS Praha to byli: prof. V. Porada, prof. Jiří Straus, doc. Eduard Bruna, doc. Markéta Brunová).

Monografie je po obsahové stránce věnována akademikovi prof. JUDr. Jānu Pješčakovi, DrSc., a profesoru R. S. Bělkinovi, DrSc., a jak již bylo uvedeno, významným představitelům moderní kriminalistické vědy, kteří již bohužel nejsou mezi námi. Z vědeckého odkazu těchto velikánů v monografii vycházíme a některé aspekty rozvíjíme. Jsem hluboce přesvědčen, že jejich přístup a přínos může být zdrojem inspirace i pro řadu mladších, nastupujících kriminalistických teoretiků, pro které je zejména určena tato kriminalistická publikace.

A nyní po prostudování publikace „Избранное“ rovněž sděluji, že se jedná o vynikající výběr z vědeckých publikací prof. E. R. Rossinské, které jsou výsledkem jejího dlouhodobého snažení. Na základě prostudování obsahu tohoto díla se vši vážností a vědeckou odpovědností ji mohu doporučit jako průřezovou publikaci výsledků současné ruské kriminalistické školy nejen doktorandům, ale všem, kteří se vážně zabývají vědou, výzkumem a rozvojem kriminalistiky a forenzních vědních oborů a kteří by neměli přehlédnout předkládané výsledky a pokroky světové, ve světě uznávané kriminalistické školy, která stála, jak již bylo uvedeno, u vzniku kriminalistické vědy v ČSSR, nyní ČR a SR.

Make
me
Study

**VYSOKÁ ŠKOLA
FINANČNÍ A SPRÁVNÍ**
www.vsfs.cz

campus
VŠFS

STUDUJEŠ V PRAZE? Ubytujeme tě!

Campus Plzeňská Praha 5

Campus Vlkova Praha 3

e-mail: campus@vsfs.cz

www.campusvsfs.cz